



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pastor J. Chr. Clausens

Mindebog.

PASTOR
J. CHR. CLAUSENS
MINDEBOG

VED
H. C. FRYDENDAHL

FYNSK HJEMSTAVNS FORLAG
KRARUP, ESPE
1942

FORORD

I 1938 anmodede jeg Pastor *Clausen* om at nedskrive sine Minder til Fynsk Hjemstavns Samling. Efter nogen Tids Overvejelse gik han i Gang med Nedskrivningen i December 1938. Mange Vinteraftener tilbragte han med dette Arbejde, og det var ham en Glæde at sysle med den rige Skat af Minder, han paa sin Livsvej havde sanket. Tid efter anden blev fire Kvartbøger fyldt med hans sirlige Skrift. Han overgav mig Bøgerne, efterhaanden som han fik dem fyldt, men laante dem tilbage igen og brugte dem til Højtlesning ved flere Lejligheder. Naar han saaledes læste, standsede han jævnlig Læsningen og fortalte frit en eller anden Oplevelse. Det, han saaledes »læste mellem Linierne«, var ikke det mindst fængslende.

Han kunde altsaa let have gjort Optegnelserne fyldigere. Jeg bad ham ogsaa skrive om flere Emner, som jeg fandt han var gaaet for let hen over eller helt havde forbigaaet. Paa enkelte Punkter tog han denne Anmodning til Følge. Men dels berøvede hans tiltagende Sygdom ham de fornødne Kræfter, og dels afholdt hans ydmyge Værdsætning af eget Virke ham fra at give en fyldigere Fremstilling. Dette sidste gjaldt saaledes hans Præstegerning. Her kunde der ellers være adskilligt at tilføje, bl. a. om Konfirmationsforberedelse, Menighedsmøder, Kredsmøder og lejlighedsvis Præstegerning i Nabsogne. For dette og meget andet staar mange i dyb Taknemmelighedsgæld til ham.

Blandt det, han slet ikke fik omtalt, kan nævnes hans Arbejde for Svendborg Amts historiske Samfund, senere Historisk Samfund for Fyns Stift. Inden for disse Samfund tog han virksom Del i Arbejdet fra første Færd. Desuden en ret udstrakt Virksomhed som Taler og Oplæser ved Møder i hans to Sogne og i Nabsogne. I Skyttesagens Tjeneste blev han kendt som Taler over store Dele af vort Land. »Sundforeningen« med dens Møder og Ture har han heller ikke omtalt, skønt den beredte ham mange Glæder. Denne Forening, der kun havde en lille halv Snes Medlemmer, var oprindelig dannet for at frede Sundet ved Faaborg med dets særprægede Plante- og Dyreliv, men foretog gennem en Aarrække adskillige Ture i Eggen, hvor især Plantevæksten og Fuglelivet studeredes. Turene strakte sig undertiden saa langt som til Tipperne ved Ringkøbing Fjord og Vejlerne ved Lim-

fjorden. En anden af Deltagerne, den, der vel oftest var den førende, Overlæge *Otto Helms*, Nakkebølle Sanatorium, har fortalt interessant om Sundforeningen i »Strejftog i Danmark«.

Ved Udvælgelsen af Stoffet fra Tidsskrifter og Dagblade til nærværende Mindebog har det ledende Hensyn været at medtage, hvad der kunde kaste Lys over de Sider af Pastor *Clausens* Liv og Virke, han selv har ladet lidet omtalt eller uomtalt. Navnlig for at undgaa Gentagelser er de fleste af Bidragene i denne Afdeling kun gengivet uddragsvis.

Men selv om Pastor *Clausen* ikke naaede at faa Optegnelserne gjort saa fyldige og udtømmende, som ønskeligt kunde være, har jeg dog ment, at de kunde have Interesse i videre Kredse. Jeg antydede da ogsaa engang over for ham Tanken om at faa dem udgivet til hans 80 Aars Dag. »Ja, hvis jeg oplever den,« sagde han; »men saa er der et og andet, der skal kritisk gennemgaa«. Et Par Maaneder efter, 12. Oktober 1941, døde han, knap 77 Aar gammel, og Udgivelsen sker derfor nu under en noget anden Form end den først paatænkte. Jeg har forsøgt at foretage den kritiske Gennemgang; men Udfaldet er blevet, at Optegnelserne nu udgives i næsten et og alt i den Form, han selv har givet dem. Et Par mindre Afsnit er udeladt, og en Del Overskrifter er indføjjet over de enkelte Afsnit; selv havde han kun formet 3 af disse: »Min Slægt«, »Deltagelse i Skytte- og Gymnastiksagen« og »Minde fra Brahetrolleborg Slot«. Ellers er der ingen Ændringer foretaget ud over de rent formelle og ganske uvæsentlige, der er en Følge af, at det skrevne ikke er gjort færdigt som Trykmanuskript. Enkelte — men ikke alle — smaa Gentagelser er fjernede.

Det har været mig en Glæde at arbejde med denne Mindebog, og det er under Arbejdet i stigende Grad blevet mig klart, hvor stor Taknemmelighedsgæld jeg staar i til Pastor *Clausen*. Han var med alle sine menneskelige Egenskaber en herlig og sjældent levende Mand.

Jeg takker alle dem, der ved at forudbestille Bogen har muligjort dens Fremkomst — især Overlæge *Chr. Hempel*, Stege — Pastor *Clausens* øvrige efterladte Slægtninge, Familiens mangeaarige Husbestyrerinde, Frk. *Johanne Schütt*, og alle andre, der paa forskellig Maade har ydet Hjælp ved Arbejdet med Bogens Udgivelse.

Krarup Skole, 16. September 1942.

H. C. Frydendahl.

J. CHR. CLAUSENS ERINDRINGER

MIN SLÆGT

Underligt nok er der Mennesker, som ikke kender til Slægtsfølelse. For mig har denne Følelse — navnlig i de senere Aar i mit Liv — været af stor Værdi. Derfor har Arbejdet med min Slægts Stamtavle interesseret mig, og jeg er naaet til at føre min Slægt baade paa min Faders og min Moders Side tilbage til Reformationstiden. Paa Fædrenesiden til Præsten *Jens Tonboe* i Vester-Velling og Skjern, formentlig den første Præst dér efter Reformationens Indførelse, og paa Mødrenesiden til *Jacob Nielsen*, der i 1530 var Kannik i Aarhus. — Ofte har det, at min Slægt, baade paa min Faders og min Moders Side *uafbrudt* har været en Præsteslægt, for mig været noget meget værdifuldt, paa en Gang opløftende, men ogsaa forpligtende.

Med mig ophører den uafbrudte Række af Præster i min Slægt.

Den Bibel, som min Tipoldefader, Sognepræst i Svanninge ved Faaborg, *Jacob Poulin Clausen* (død dér 25. Marts 1794), efterlod sig, og hvori han foruden et latinsk Vers med Forbogstaverne i hver Linie dannende Navnet Jesus skrev nogle kristelige Sentenser, sluttende med Skriftordet I. Cor. 2,2: »Jeg agtede mig ikke at vide noget iblandt Eder uden Jesus Christus og ham korsfæstet« — i denne Bibel skrev hans Søn *Johannes Clausen* — død som Sognepræst i Assens 24. April 1821 — at Bogen efter hans Død ikke maatte sælges, men skulde gaa i Arv til hans Enke eller den af hans Sønner, »som agter at studere Theologien for at vorde Christendommens Lærer«. Hans, i Bibelen indskrevne, Valgsprog lød: »Fac ea, qvæ moriens facta fuisse velis«. (Udfør det, som Du, naar Du skal til at dø, vilde maatte være udført). Paa nogle Blade foran i Bibelen har han skildret sit Liv. Han begyndte sin Præstegerning som Skibspræst paa Asiatisk Compagnies Skib »Cron-Prindsen« paa en Rejse til Canton. Senere var han Sognepræst i Galtrup og Øster-Jølby paa Mors, i Stubbekøbing, Vester-Egesborg og tilsidst i Assens. Han fik den theologiske Doktorgrad baade i Göttingen og Kiel og udgav forskellige videnskabelige Skrifter, dels paa Latin, dels paa Dansk, bl. a. »Pligterne



mod Staten og Fædrelandet«, altsaa nærmest patriotisk. Dette var det sidste, han udgav. Med Omtalen af dette Skrift ophører hans Optegnelser i Bibelen, og hans Søn, min Farfar, *Nicolai Edinger Balle Clausen* (død 15. Juli 1865 som Sognepræst i Vejlbj ved Middelfart) har tilføjet som Efterskrift: »Med dette Skrift endte min salig Fader sin litterære Bane. Hans sidste Aars trange Kaar afdrog ham ganske fra Videnskaberne, hvilket saa saare haardt plagede hans Indre; ofte udlod han sig i de sørgeligste Udtryk over, hvorledes Næringsсорger og en bestandig henvendt Opmærksomhed paa at kunne tilvejebringe de daglige Nødvendigheder, bringe Mennesket lidt efter lidt fra det videnskabelige Studium, saa at det tilsidst hensynker i en aandelig Apathie«.

Disse triste Bemærkninger fremdrog min afdøde Fader ofte, Stemningsmenneske som han var, naar Skuffelser eller timelige Bekymringer mødte ham. »Saadan vil det ogsaa gaa mig,« kunde han da sukkende udbryde.

Da jeg er den sidste Theolog i Familien i dens nulevende Generation, vil den gamle Bibel gaa i Arv til min Søstersøn, Overlæge ved Sygehuset i Stege, *Simon Christian Søren Hempel*, der har arvet meget af min Faders Karakter og er i Besiddelse af en udpræget Slægtsfølelse.

Foruden den gamle Bibel har min Tipoldefader efterladt sig et Signet — et Alter med et C. i en Oval, en Trane staaende paa en Kugle, Baggrunden dannes af en straalende Sol — og et interessant Regnskab over Udgifter til sine Børn, navnlig til Udstyr til en Datter, og man faar deraf et godt Billede af, hvorledes en Præstedatter i de Tider blev udstyret, og hvad det kostede.

Min Tipoldefader begyndte sin Præstegerning som Kateket i Faaborg, blev dér gift med en anset Borgers Datter, *Karen*, Datter af Agent og Købmand *Rasmus Bildthugger*. Som Sognepræst i Svanninge, hvis Kirke ejedes af Greven paa Hvedholm, kom han i Forbindelse med Herskabet dér og fik bl. a. overdraget at ordne det efter den Tids Forhold betydelige Bibliothek. Han var efter Sigende paavirket af Hernhutterne i Christiansfeld, som i de Tider havde ret stor Indflydelse paa det aandelige Liv i Vestfyn.

Efter hans Død købte hans Enke Gaarden »Immerkær« i Gjerup, Brahetrolleborg Sogn, og tilskødede den til hendes Søn *Christian Poulin Clausen*; men han maa aabenbart ikke have egnet sig til at være Landmand, thi efter kort Tid overtager hans Moder Gaarden for senere at sælge den, efter at hun dog først

havde udskilt et Stykke af Jorden og derpaa opført et grundmuret Hus, formodentlig tænkt som Enkesæde. Dette Hus staaer endnu og bærer hendes Pigenavn — Bildthugger-Huset.

Mærkeligt nok skete det, at »Immerkær« omtrent 100 Aar efter kom i Familien Clausens Eje, idet jeg, *Jens Chr. Clausen*, købte den sammen med Købmand *Hougaard*, Korinth.

Min Farfar, *Nicolai Edinger Balle Clausen*, født i Stubbekøbing 6. Decbr. 1801, fik i Daaben Navn efter den bekendte Biskop



Johanne Frederikke Clausen.



Nicolai Ed. Balle Clausen.

Balle, der saa vidt jeg véd, var hans Gudfar. Han blev Student fra Herlufsholm Skole samtidig med min Morfader *Jens Christian Petersen* (født 4. September 1800, død 2. Decbr. 1896). Begge disse Skolekammerater blev senere Sognepræster i den samme Egn, min Farfar i Adslev og Mjesing mellem Skanderborg og Aarhus (1828—1844) og min Morfar i Borum og Lyngby en Mils Vej Nord derfor (1835—1844).

Min Farfar blev 28. April 1829 gift med *Johanne Frederikke Schiødte*, Adoptivdatter af Hofpræst *Schiødte* ved Frederiksberg Kirke. Hun var født 28. December 1807, og i Kirkebogen og i Forældrerubrikken staaer kun en Stjerne (★), og da hun i sin Barndom og Ungdom stod i en vis Forbindelse med Hoffet, modtog Gaver derfra (der er fortalt bl. a. fint Linned med den kgl. Krone paa) og fik Besøg, mens hun var paa Opdragelsesanstalten i Christiansfeld, af kongelige Rejsende, og ret hyppigt var paa

Besøg hos Prinsesse *Charlotte Frederikke*, mens hun boede i Horsens, af disse Grunde har der i Familien hvilet en vis Mystik angaaende min Farmors Herkomst, og den bliver vel næppe nogensinde opklaret. Den Opdragelse, hun fik i Christiansfeld, prægede hende sikkert for Livet, hun var en alvorlig Christen, maaske noget streng, men godhjærtet og godgørende overfor sine Medmennesker. Hun gav bort, selv om hun selv maatte savne.

Min Farfar var præget af Rationalismen, men mod Slutningen af hans Liv skete der øjensynlig en Forandring i hans Livssyn, hvilket fremgaar af en Optegnelse om ham af min Fader i Vejlby Præsteembedes »Liber daticus« (Embedsbog).

Min Fader, som efter at have deltaget i Krigen 1864 som Feltpræst var Kapellan hos sin Fader, indtil han i 1865 blev kaldet til Sognepræst i Ryslinge efter *Vilhelm Birkedal*, skriver i forannævnte Embedsbog:

»Den 13. Juli 1865 døde min kære Fader efter at have lidt af periodiske Underlivssmerter omtrent et halvt Aar. I Oktober 1864 kaldte han mig, hans Søn Johannes Carl Emil Clausen, som havde været Feltpræst under Krigen i 1864, hjem til sig for at hjælpe ham med at fremme Guds Rige her i denne store Menighed. Efter min Faders eget Vidnesbyrd havde Herren i sin Naade i de senere Aar af hans Liv givet ham et andet Syn for Guds Rige og hans Præstegerning, end det som han havde medbragt fra den Rationalismens og Vantroens Tid, i hvilken han var opvokset. Her i Menigheden blev Guds Børn, de Troende, hans kære Vener, og dem samledes han gerne med i Hus og Hjem. Kort før hans Død samledes flere hundrede Sjæle i Præstegaarden for at opbygge hverandre ved Guds Ord, fælles Bøn og Sang. Vor Herres og Frelsers store Naade hvilede i rigt Maal over min kjære Faders sidste Dage; i fælles Tro og inderlig Kærlighed levede han sammen med os her i Præstegaarden. Paa sit Dødsleje bekendte han sin Synd og sin faste Tro paa Guds Naade i Kristus, og glad i Herren sov han hen ventende de saliges Opstandelse. Han blev begravet den 17. Juli.«

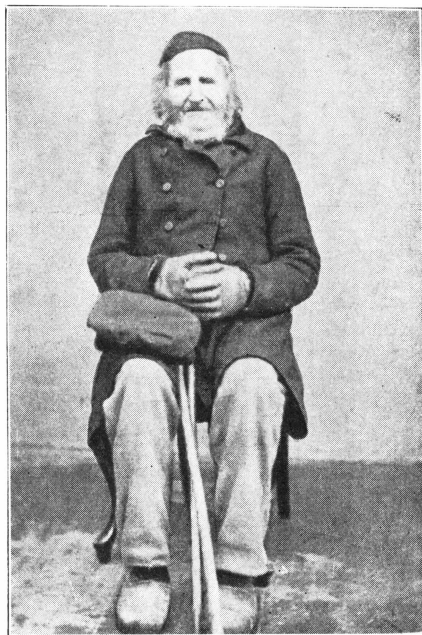
Begge min Faders Forældres Grave er beliggende midt for Kirkens Sydside ret nær op ad Kirken. En beskeden, men ret smuk Natursten med deres Navne er rejst paa Graven af Børnebørnene.

I VEJLBY PRÆSTEGAARD

Medens min Fader var Feltpræst og senere Medhjælper hos sin Fader, boede min Moder i et lille Hus i Nærheden af Vejlbys Præstegaard, og der blev jeg født den 8. November 1864 og fik i Daaben — 21. December 1864 — Navnet *Jens Christian*, efter min Morfar, Pastor *Jens Chr. Petersen*. Min Mor har fortalt mig, at jeg var en skikkelig lille Fyr, rolig baade Nat og Dag, men at jeg dog kom til lidt Uejlighed, ikke for hende, men fordi der var stor Indkvartering af Officerer i Præstegaarden. Blandt disse var, saa vidt jeg véd, den bekendte General *Max Müller*, der førte den danske Hær under Tilbagetoget fra Dannevirke og særlig gjorde sig berømt i Kampen ved Sankelmark. Blandt Officererne var ogsaa Ritmester *Frantz Christoffer Bülow Munk*, der gik paa Frierfødder til min Fars yngste Søster, *Anna*, med hvem han senere blev gift. Hun har fortalt mig, at hun en Dag kom i en Situation, som hun netop paa det Tidspunkt fandt meget pinlig: hun sad med mig paa Skødet og var ved at svøbe mig — eller give mig »tørt« paa — da hendes Sværmeri, Ritmesteren, traadte ind i Stuen.

En anden Tildragelse, som jeg altid har været glad ved at tænke paa, har min Moder fortalt mig. Der boede i Vejlbys Sogn en gammel from Mand, som gik under Navnet »*Per Underlig*«. Han gik ved to Stokke og i Træsko, og naar han skulde sige noget ud over almindelig Tale, talte han paa Rim. En

Dag, maaske det var paa min Daabsdag, kom »*Per Underlig*« ind til min Mor og bad om, han maatte se mig, saa tog han mig op paa sine gamle Arme, talte paa Rim til mig og lyste Velsignelsen



Per Underlig.

Ludvig Sick, Middelfart, fot.
Fra Fynsk Hjemstavn 1932.

over mig. Denne Begivenhed har altid været mig et velsignet Minde. Kort efter at mine Forældre var flyttede til Ryslinge, kom »Per Underlig« en Dag paa Besøg i Præstegaarden. Han havde saadan længtes efter mine Forældre, at han ved sine to Stokke og i sine Træsko paa sine gamle Ben var vandret fra Vejlbj til Ryslinge!

I RYSLINGE PRÆSTEGAARD

Her fik jeg saa mit Barndomshjem fra 1865, til jeg i 1877 kom i Skole paa Herlufsholm. Fra mine første Leveaar har jeg kun faa Erindringer.

Mine Forældres økonomiske Kaar var ikke særlig glimrende, saa Levefoden i mit Hjem var saare beskeden. En hjemmegjort Barnevogn med Styrestang og paa to Hjul var vi Børns Befordringsmiddel, og Mor syede selv alt mit Tøj; Kludesko og Træsko var Fodbeklædningen. Jeg husker, hvor stolt jeg var over mine første Støvler; jeg syntes, de var saa fine, fordi de var forsynede med Messingsnuder for at tage af mod Slid. Det var en stor Begivenhed, da jeg iført disse flotte »Gagakker« fik Lov at køre med til Odense, hvor jeg — tilligemed min Søster *Frederikke (Johanne Frederikke, født 13. Marts 1862, og opkaldt efter min Farmoder)* — blev fotograferet hos en Mand, der hed *Rye*.

Hvor tidligt jeg begyndte at gaa i Skole, véd jeg ikke bestemt, men jeg er i Besiddelse af et lille Brev, som jeg skrev til min Far, da han i 1869—70 var paa en Rejse til Italien, og det er egentlig helt pænt skrevet af en lille Gut paa ca. 6 Aar.

Min første Lærer hed *Rasmus Andersen*, han var en Husmandssøn fra Asperup ved Middelfart, var født 23. Juli 1848 og døbt af den bekendte grundtvigske Præst *Mads Melbye* i Asperup Kirke 5. Septbr. 1848. Det var *Rasmus Andersens* Ønske at blive Missionspræst i Amerika, og han var den første dansk-amerikanske Missionslev og blev undervist af min Fader. Han var en from og god Mand, og min Søster og jeg holdt meget af ham. Paa et Fotografi fra de Dage sidder jeg paa hans Skød og lægger en Arm om hans Hals.

Rasmus Andersen kom i 1871 til Amerika og blev senere Præst i Brooklyn, hvor han virkede indtil sin Død — omkring 1930 — dels som Sømandspræst, dels som Præst for den lille danske Menighed i New York. I Aarenes Løb skrev vi af og til til hinan-

den og mindedes altid med Glæde og Tak Tiden i Ryslinge. Det glædede ham meget, da jeg kunde fortælle ham, at Originalen til hans Døbefont i den danske Kirke i Brooklyn — *Thorvaldsens* skønne Værk — staar i Brahetrolleborg Kirke, hvor jeg gennem de mange Aar har haft Lov at tjene ved Daaben.

Fra den Tid mindes jeg ogsaa vor gamle, trofaste og fromme Barnepige *Karen Margrethe*, der ogsaa var fra Middelfartegnen,



Ryslinge Præstegaard, Kirke og Kirkehus 1867.

Paa Kirkehusets Plads rejstes den følgende Sommer den nye Skolebygning.

Paa Billedet ses allerede Stilladset. — Fra Ryslingebogen 1916.

ogsaa hende kan jeg godt tænke mig at jeg har siddet paa Skødet af og taget om Halsen. Hun var hos os adskillige Aar og var Barnepige ogsaa for mine to Brødre, *Valdemar* (født 6. April 1870) og *Johannes* (født 23. Juni 1874, død 19. Maj 1876). Hun blev senere gift med en Væver og boede en Mils Vej Nord for Slagelse; de havde en stor Børneflokk og havde det i timelig Henseende smaat, men de var »rige i Gud«.

Som Huslærer fik vi senere en theologisk Kandidat *Harald Engberg*, der tillige var Lærer paa den af min Fader oprettede *Folkehøjskole*, der begyndte i Vinteren 1867 under meget beskedne ydre Former i den østre Sidelænge i Præstegaarden. Undervisningen begyndte omkring 1. November, men efter Nytaar blev Elevflokken saa stor, at de vanskeligt kunde rummes i det

lille Værelse. Man besluttede da at rive et Skillerum ned, og Handlingen fulgte lige efter Beslutningen, Eleverne begyndte straks at rive Skillerummet ned. Aaret efter byggedes et stort og efter den Tids Forhold anseligt Skolehus tæt op til Sognekirken. Det staar endnu, men som et beskedent Hus ved Siden af de store og herregaardsagtige Bygninger, som nu udgør Ryslinge Folkehøjskole.

Men min Fader var dens Stifter og Grundlægger, hvad man ofte — underligt nok — har fortiet.

Ved Skolen virkede *Harald Engberg* altsaa som Lærer, samtidig med at han var Huslærer for min Søster og mig. Der var noget vist robust over ham baade i legemlig og aandelig Henseende, men til Børnelærer tror jeg ikke han egnede sig. Vi drev en Del Løjer med ham, og han fandt sig i det. En Gang fik vi ham til at vise sine vældige Kræfter. Han trak sine Strømper af og viste

os, at han kunde hænge i sine Tæer i et Æbletræ ude i Haven. I en dyb og derfor ikke ufarlig Mergelgrav lidt ude paa Præstegaardsjorden badede Ungdommen, men, som rimeligt var, blev denne Sport mig strengt forbudt, men Kandidat *Engberg* paatog sig Ansvaret for mig, tog mig paa sine Skuldre, sprang i Mergelgraven og svømmede rundt med mig.

Engberg blev senere Præst i Jylland, i Nærheden af Horsens. Hans Søn er den bekendte Præst *Gunner Engberg*.

En Tid havde jeg til Huslærer en Sønderjyde,

Seminarist *Peder Clausen*. Han blev senere — til sin Død — Skolelærer i Gjerslev, en Milsvej Nord for Slagelse. Mens han var min Lærer, hændte det, at han skulde vikariere for Friskolelærer *Kri-*



Johs. Clausen og Hustru med Frederikke og Jens Christian.

Fra Fynsk Hjemstavn 1932.

stian Appel, og jeg vandrede da med ham ud til Friskolen, der laa »ude bag Skoven«, som det hed, i Nærheden af Valgmenighedskirken, og jeg valgte mig straks en Plads ved Siden af min daglige Legekammerat *Jørgen Hansen*¹⁾, hvis Faders, *Hans Jørgensens Gaard*, den nuværende »Damgaard«, ligger bag Gadekæret i Ryslinge tæt op til Højskolen. Der var imidlertid ikke forløbet ret megen Tid af den første Time, før *Jørgen* erklærede, at nu vilde han have sin Mellemmad, han pakkede op for Sagerne og spiste løs — til min store Forbavselse. Det maatte vel være et Forhold, som var særegnet for Friskolen.

En kort Tid, hvor jeg ingen Huslærer havde, gik jeg i Sognets Kommuneskole, hos Lærer *Winther*, der tillige var Kirkesanger ved Sognekirken. Han var en dygtig Lærer, aandelig interesseret og en alvorlig Kristen. Han og hans Familie hørte til de bedste Venner i mit Hjem. *Winther* havde en kraftig og smuk Stemme, som gjorde udmærket Fyldest i Kirken, hvor der den Gang intet Orgel var. Endnu mindes jeg med Glæde navnlig hans Sang i Kirken Juleaften og ved de store Højtider, naar Kirken var fyldt af Tilhørere, ofte til Trængsel. Han gik op og ned i Kirken under Sangen, og man havde et levende Indtryk af, at han med Hjærtet var med i Sangen. »Velkommen igen, Guds Engle smaa«, »Det kimer nu til Julefest« o. fl. lyder endnu for mig med gamle *Winthers* Røst.

Hans Undervisning var maaske efter Nutidens Begreber gammeltdags, men vi lærte godt. Af og til vankede der jo nok en Afstraffelse, men den var altid velfortjent, og vi Børn holdt alle meget af ham.

Paa Vejen til og fra Skolen laa en lille Mergelgrav, som vi Drengene tit benyttede til at »svømme i«, et slemt Mudderhul, som eksisterer endnu, og naar jeg nu af og til passerer der forbi, undrer jeg mig, at vi kunde bekvemme os til at bade i det Hul og — at vi fik Lov dertil, hvad vi vist forresten heller ikke gjorde.

I Modsætning til nu om Dage fandtes der den Gang en hel Del Originaler. En af de mærkeligste i Ryslinge var »*Per Spil*«. Han var vist oprindeligt Skrædder og boede i min Barndom i Sognets Fattighus. Han trakterede, som hans Øgenavn siger, Violinen, og det ikke uden en vis Færdighed. Af Ydre var han nærmest grim, med et stærkt fremtrædende Mundparti og store Tænder,

¹⁾ *J. Hansen* død som Vejassistent i Holbæk Amt.

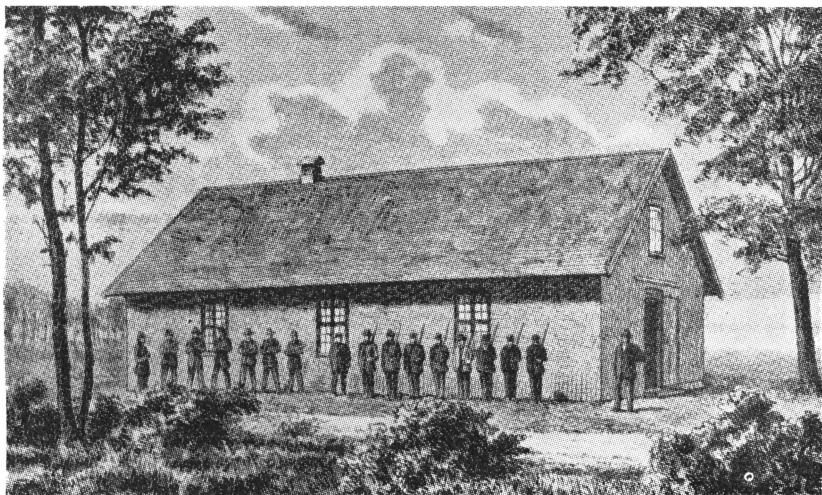
som han viste paa en saadan Maade, at vi Børn var bange for at møde ham, men paa Afstand raabte vi efter ham, saa truede han og skældte ud, og vi løb. Nogen stor Helt har han næppe været. Mod Slutningen af Krigen 1864 blev han indkaldt, dog ikke som Kombattant, men som Arbejdssoldat, og skulde møde i Odense. Men da hans Afdeling kom saa langt Vest paa, at de kunde høre Kanontordenen hinsides Lillebælt, deserterede Per, og da man ansaa ham for at være »lidt til en Side« og mente, at han næppe ved sin Deltagelse vilde have ændret Krigenes Udfald, blev der intet foretaget i den Anledning. Men da der senere uddeltes Krigsmedailler, meldte Per sig og fik Medaillen, som han stadig bar med en vis Stolthed, endda i blankpudset Tilstand.

En anden Skikkelse, som vi Drengene tit gjorde Løjer med, var »Mads Pjalt«. Han kørte rundt med en lille tohjulet Trækvogn, købte Klude og Ben og betalte med Bandler, Naale o. desl. Som oftest var han beruset, og saa morede vi Drengene os med at lægge tunge Sten bag i hans Vogn, mens han var inde i Husene for at handle; naar han saa kom ud og rørte ved Vognstangen, vippede Vognen bag over, og Indholdet væltede ud, saa løb han efter os og skældte ud, som rimeligt var, men hans Tilstand berøvede ham Evnen til at naa os.

Fra mine sidste Barndomsaar i Ryslinge hører det til noget for mit senere Liv betydningsfuldt, at jeg gik til Gymnastik og Skydning i Ryslinge Øvelseshus — det første i Amtet, ja maaske i hele Landet. Det ligger i Nærheden af Valgmenighedskirken (»Nazarethkirken«) ved Vejen til Lørup. Det var den Gang ikke nogen prangende Bygning, men det blev et godt Samlingssted baade for Skytter, Gymnaster og for Egnens Beboere. Der blev holdt Møder med Foredrag, der holdt Sangforeningen, som Lærer *Winther* var en udmærket Leder af, sine Sammenkomster, der spillede Dilettantkomedie, og fremfor alt: der holdt Skyttekredsen sine Øvelser i Gymnastik og Vaabenbrug med Bajonet, Kaarde og Huggert, og uden for Huset holdt *Kristian Appel* Salonskydning med os Drengene. Nu fremtræder Huset i en betydelig større og smukkere Skikkelse. Men Brugen af Huset er næppe bleven mere værdifuld, end den var i min Barndom. Sjælen i de unges Øvelser var Friskolelærer *Kristian Appel*, han var Sønderjyde, en varmhjærtet, god dansk Mand. Som Frivillig deltog han i Krigen 1864 og blev Korporal. Blandt Delingsførerne mindes jeg en Husmand *Hans Nielsen* fra Lørup, jeg ser endnu for mig hans Skik-

kelse, det markerede magre Ansigt med de livlige, ildfulde Øjne og den spændstige Skikkelse. — I de første Tider efter Krigen indtog Vaabenøvelserne Førstepladsen, men efterhaanden fik Gymnastiken mere og mere Plads i Øvelserne som ogsaa ved Festerne.

Vi Drengene skød som sagt med Salonbøsse, og saa fægtede vi med Trægeværer og Træsabler. Jeg var endnu for ung til at



Øvelseshuset i Ryslinge.

Efter L. F. C. Krogh: Skyttesagen i Danmark gennem halvtredsindstyve Aar, 1861—1911.

komme med til de store og betydningsfulde Skyttefester i Kværndrup og Ringe, men jeg husker det Indtryk, det gjorde paa mig at se Skytterne om Morgenen paa Festdagen drage afsted i samlet Trop med Gevær og tildels ens paaklædte. Der var en egen Stemning over det. Stævnet gjaldt jo ikke saa meget dette at vinde en Præmie eller vise en Øvelse, men mere at styrkes og dygtiggøres til at vinde det tabte Land tilbage.

Det var mit *første Møde med Skyttesagen*, den som siden, gennem hele mit Liv, har draget mig saa stærkt. Vi sang den Gang — med *Mads Hansen* — »Maalet er Danmarks Frelse« — derfor: »Brødre, tag Bøssen fat«. Tiden har ændret ogsaa dette. Det blev ikke ved vor Vaabenmagt, at vi fik det tabte tilbage, men endnu har vi dog det samme Maal: at skabe en god, sund, *dansk* Ungdom, som vil tjene vort Land og bygge op paa dets Vel.

Paa Højskolen — Præstegaardens nære Nabo — kom jeg tit, endogsaa i Timerne, naar jeg da vilde forholde mig i Ro og ikke lave Gavtyvestreger. Men det hændte jo ogsaa, at jeg blev »hældt ud«. Jeg mindes, at jeg en Gang under et Foredrag, som aabenbart ikke fangede alle Eleverne, opdagede en Karl, som havde lagt sig paa langs paa en Bænk bag en Skydedør og var faldet i Søvn. Jeg listede om bag Skydedøren og stak Fyren i Bagdelen med en Naal, saa han med et lydeligt »Av!« væltede ned paa Gulvet, men jeg blev selvfølgelig hurtigst muligt fjernet. Ved festlige Lejligheder fik min Søster og jeg i Reglen Lov at være med, ved Pøsegilde og Gaasegilde og om Sommeren paa Skovturen. Især husker jeg en Skovtur til Svendborg. Vi kørte i Høstvogn med Halmknipper som Sæder og havde selvfølgelig selv Mad og Drikke med. En stor Kedel med Chocolate skvulpede lidt rigeligt i den stive Vogn, da tog en stærk Jydekarl Kedlen i sin Haand og holdt den det meste af Vejen uden for Vognen — »i stiv Arm« blev der sagt, saa kraftigt har det dog næppe været.

Foruden paa Højskolen havde jeg næsten daglig min Gang hos Gaardejer *Lars Rasmussen* og hans prægtige Hustru *Johanne*, som jeg næsten betragtede som min Plejemoder.

Det var et ualmindelig godt Hjem, hvor god Tone, Retsindighed og Kristensind havde til Huse. Da mine Forældre flyttede til Ryslinge, var *Lars Rasmussen* den førende blandt de Bønder, som hentede deres Flyttegods til Ryslinge. Den yngste Søn, *Christian* — nogle Aar ældre end mig — var min Barndomslegekammerat. — Naar mine Forældre ledte efter mig, kunde de i Reglen finde mig hos *Lars Rasmussens*. Mangfoldige er de Minder, jeg har fra dette kære Hjem. Aldrig hørte man daarlig Tale, og mellem Forældre og Børn var der det skønneste Forhold. Der var 4 Sønner: *Rasmus* og *Poul*, *Hans* og *Christian*, og en Datter, *Barbara*, en yndig lille Pige, der døde som ung — 13—14 Aar —. Hvor var vi alle bedrøvede, da hun døde. Hun var saa god og saa smuk. Tydeligt husker jeg, da hun laa Lig oppe i Storstuen, og jeg fik Lov at se hende. Det var første Gang, jeg saa et Lig.

Det var min største Glæde at faa Lov til at være med i Mark, Mose og Skov, i Stald og Lo. Markerne laa meget spredt. Bytoften¹⁾, den gamle Boplads med Marken ned til Kildemosen, hvor

¹⁾ Hele Bytoften optages nu af *Rosenlunds* Gartneri.

der blev skaaret Tørv, og hvor vi Drengene »snarede« Gedder i de opmudrede Tørvegrave. I Bytoften stod endnu et Par gamle Frugttræer, og jeg ser endnu tydeligt for mig de sribede Æbler og »Trykhals-Pærerne«, som ligefrem snærpede Halsen sammen, naar man spiste lidt rigeligt af dem. — Ved selve Gaarden — den første paa venstre Haand i Gyden til Kirkely — laa kun en mindre Toft, de egentlige Marker strakte sig et Stykke ude i Gyden mod Vest til Bækken, bag hvilken Egsmarken laa. Her var nok at se paa, naar Høet skulde bjærges og Kornet høstes. — Ude »bag Skoven«, Syd for denne, helt over mod Sandager, laa andre Marker; det var en hel Rejse at komme derud; men det var en Oplevelse. Og saa var der to Skovparter, den mod Syd, Hestehaven, med den herligste Skovbund, fuld af Blomster ved Foraarstid, og den mod Nord, Tolvmandsskoven, som grænsede op til den indhegnede Ravnholt Dyrehave, hvor Vildsvinene boede. Det var spændende at kigge gennem Hegnet efter de sjældne Dyr.

Lunt var der om Vinteren i Kostalden og morsomt at se de velplejede Dyr, en udmærket Besætning, hvis bedste Individuer stammede fra Angel, og som, saa vidt jeg ved, er Moderstammen for den senere landskendte Ryslingestamme.

Og saa at faa Lov at være med, naar der blev tærsket! Et Minde knytter sig til en Dag, da der blev tærsket Ærter. Jeg havde just faaet foræret af mine Forældre mit første Ur, et gammeldags Sejerværk af den Slags, som kunde snurre rundt paa Bordet, naar man trak det op. — Men det var mit første Ur. — Under Legen i Ærtehalmen tabte jeg Uret, og det var ikke til at finde. I min Fortvivlelse gik jeg grædende ind til *Johanne*, min Plejemor, og hun søgte at trøste mig. Men saa skete Underet: Sønnen *Hans*, som lagde i Tærskeværket, fandt Uret, lige før det var ved at forsvinde i Tærskeværket: »Sorrig og Glæde de vandre til Hobe«!

I Præstegaardens Østlænge, hvor Højskolen begyndte, og som tidligere havde været Bolig for Præstegaardsforpagteren, boede en Tid Tante *Emma*¹⁾, Enke efter min Faders yngste Broder, *Valdemar*, der var Koffardikaptain og forsvandt »med Mand og Mus« i den spanske Sø. De havde en Søn, *Johannes*, som var lidt yngre end jeg, men vi var gode Legekammerater, navnlig naar det gjaldt

¹⁾ født *Larsen*. Hun blev senere gift med *Charles Holst*, der døde som Overmaskinmester i Marinen.

at lege i og ved Gadekæret lige uden for Præstegaarden, en Leg, som vi sjældent slap tørskoede fra, og som ikke sjældent medførte større eller mindre Afstraffelser. Især om Vinteren, naar Kæret var tillagt, øvede det en stor Tiltrækning. Vi kørte paa Isslæde med »Isgajt«, en lang Stok forsynet med en Jernspids; man stod op paa Slæden med Isgajten mellem Benene og stagede sig frem, senere benyttede vi Skøjterne, men især fristende var det at løbe paa Isflader, naar Isen blev brudt i Stykker. Det var en ikke ufarlig Sport, thi naar man »faldt i«, var det i Reglen hele Personen, der blev vaad. Men Afstraffelsen for Overtrædelse af Forbudet mod denne Sport stod ogsaa i Forhold til Faremomentet. En Dag faldt *Johannes* i, og med Vandet drivende af sig og tudbrølede løb han hjem til sin Mor, af hvem han ventede en velfortjent Omgang, men for muligen at formilde hende brølede han: »Mor, Mor, der er en Hvalfisk, der har bidt mig i Enden!« — Straffen undgik han dog ikke, men som sædvanlig formildede hans Moder den hylende Søn med Godter, saa Sorgen blev hurtigt slukket. Jeg slap sjældent saa nemt. Især naar det blev overdraget min Far at eksekvere Afstraffelsen. Jeg husker dog, at det kun er sket to Gange.

En Gang gik jeg trods strengt Forbud en Middagsstund med de andre Drengene i Vandet i Præstegaardens dybe og farlige Mergelgrav. Midt under det forbudte Bad hørte jeg den faderlige Røst hjemme fra Porten, jeg samlede i Hast mine faa Klædningsstykker og løb med bange Anelser hjemad, det sidste Stykke holdende mig paa den Legemsdel, som jeg formodede det vilde komme til at gaa ud over, og det passede. Jeg havde endda ikke naaet at faa Bukserne paa, saa der var let Adgang til den velfortjente Endefuld. — En Vinterdag havde jeg, ogsaa trods strengt Forbud, taget min Isslæde og var gaaet ned paa »*Anders Madsens Mae*« (Eng), der var fuld af farlige Tørvegrave; ogsaa denne Udflugt blev lønnet efter Fortjeneste med en ordentlig Omgang. Jeg mindede en Gang, da jeg var bleven »gift og hjemfaren«, min Far om disse Tildragelser, hvis Rigtighed han vilde benægte, men min Mor bekræftede dem, og jeg beroligede ham med, at Afstraffelsen ingen Brod havde efterladt hos mig — tværtimod!

Desværre maa jeg aabenbart tidligt have lagt for Dagen en af Synden temmelig stærkt præget Natur, hvilket fremgaar af følgende Tildragelse, som min Mor har fortalt mig. En Dag havde jeg — vistnok omtrent i Toaarsalderen — været saa uartig, at

min Mor saa sig nødsaget til at straffe mig, men for at ingen i Huset skulde høre Delinkventens Skraalen, foregik Afstraffelsen i et fjerntliggende Gæstekammer i Præstegaarden. Da første Akt af Sørgespillet var til Ende, lagde min Mor Afstraffelsens Redskab, en tynd Hasselkæp, ind under Sengen, men da hun havde pustet ud efter Anstrengelsen, som sikkert kostede hende meget, opdagede hun, at jeg var ved at krybe ind under Sengen, og da hun spurgte, hvad jeg vilde dør, lød det forfærdelige Svar: »Jeg vil have Kæppen for at slaa Dig!« Saa maatte »Mester Erik« igen i Virksomhed, indtil Fyren ydmygt maatte bede om Forladelse. Det er vistnok den eneste Gang, min Mor har maattet straffe mig korporligt.

Sygdom og Død gik ikke mit Barndomshjems Dør forbi. Særlig mindes jeg Slutningen af Aaret 1870. Vi Børn blev angrebet af Skarlagensfeber, min Søster og jeg først, senere min lille Bror *Immanuel*, som fik Hjernebetændelse og døde sidst i November, samtidig laa min Fader syg af Ansigtsrosen, som han havde paadraget sig paa en Tur i forrygende Snevej til Sandholt, hvor han havde holdt Møde (»Forsamling«, som det den Gang kaldtes) paa Slottet hos Frk. *Nicoline Sperling*. Han kunde derfor ikke begrave sit Barn, men fik Pastor *Birkedal*, til hvem han allerede den Gang var kommet i et mere venligt Forhold end de første Aar, til at foretage Begravelsen. Jeg husker endnu det stærke Indtryk, det gjorde paa min Søster og mig, da vi fra Sovekammervinduet saa vor gamle Karl, *Anders*, bære den lille Brors Kiste over Gaarden til Kirkegaarden. Men underligt nok staar det for mig, at den Jul, som fulgte efter den trange Tid, var saa forunderlig velsignet.

Min Morfars Præstegaard i Gjerslev Nord for Slagelse var i Reglen Maalet for vor Sommerudflugt. Det var en stor Begivenhed, naar vi skulde der over. Vor gamle tro *Anders* kørte for os til Nyborg. Han faldt tit i Søvn undervejs, men jeg mindes ikke, at det medførte Kalamiteter. I Nyborg holdt vi ind i Hotel Postgaarden eller hos Vinhandler *Schalburgs*, hvor vi altid blev venligt modtaget.

Sejlturen begyndte med den primitive Færge »Rosalinde« fra Inderhavnen til Dampskibenes Anløbsplads. Der var hverken Damp eller Elektricitet til Drivkraft, kun et Tov, spændt tværs over Havneløbet, og en Indretning af Træ, hvormed Færgemanden greb om Tovet og halede Færgen over. Og hvor var de gamle

Hjuldampere, »Ægir«, »Freyr« og »Freja«, og hvad de nu hed, primitive i Sammenligning med vor Tids store og luksuriøse Færger! Til tredje Klasse paa Jernbanen svarede Dæksplads paa Forskibet, hvor Søerne ofte slog ind over Passagerer, Gods og Kreaturer. Naar Damperen kom til Korsør, tog det i Reglen megen Tid og Besvær at faa lagt til Bolværket: »Bakket Slav!« »Slav frem!« »Langsomt!« gentoges i Reglen flere Gange, saa en utaalmodig Passager en Gang sagde: »Slaa et Slav til Siden, saa er vi der!«

Paa Stationen i Slagelse mødte Vognen fra Gjerslev. I daarligt Vejr var det den gamle lukkede — eller som vi Børn sagde: lunkede — Vogn, en ren Museumsgenstand, saa vidt jeg husker af den Slags, hvor selve Vognkassen hang i Remme.

Livet i den gamle Præstegaard i Ferietiden staar for mig i et forunderligt lyst, venligt og hyggeligt Lys. De gamle, lave,



Marie Kirstine og J. Chr. Petersen.

Eduard Hansen, Odense, fot.

straatækkede Bindingsværksbygninger og den store, velplejede Have passede godt til det Liv, der førtes i den gamle Præstegaard. Fuldt af Gæster var der i Reglen; min Mor var den ældste af 12 Søsken, og mange af disse var gifte og mødte med Familie. Men der var baade Hus- og Hjertelum. Endogsaa Konfirmandstuen maatte tages i Brug som Gæstekammer, og der fandtes endda en toetages Seng. En egen Duft var der over Livet i den gamle Præstegaard. Det er, som jeg den Dag i Dag kan kende Duften fra Bedstemors Themaskine, en Blanding af Duften af Theen og Brændegløderne i Themaskinen eller

Fyrfadet. Levemaaden var solid, men ikke lukullisk, Skinke og Grønarter, plukkede i Præstegaardens Ærtemark, og saa Tykmælk i de store Træfade, hvor hver enkelt Gæst fik sit afstukne Stykke, og man skændtes, naar Grænserne ikke respekteredes. Og saa

Haven med al den dejlige Frugt, Træet med de smaa, gule Sommerpærer lige neden for Verandaen, de tidlige Sommeræbler og de vidunderlige Gravenstener. Bedstefar elskede Haven, og især Staudebedet var Genstand for hans særlige Omhu. Jeg har den Dag i Dag i min Have en storblomstret Perikum, som stammer fra Præstegaardshaven i Gjerslev. Nede i Haven laa en lille Dam, hvor Bedstemor havde sin store Andeflok, og i Nærheden af den laa Kroketspladsen, hvor der udkæmpedes vældige Kampe af den store Børneflokk, Svigerbørn og Gæster. Bedstefar drev selv Præstegaardens Avling og havde fra sin Jyllandstid medført en sortbroget Kvægbesætning — noget ukendt der paa Egnen — en lignende fandtes dog ogsaa hos Nabopræsten i Ørslev, Pastor *Vilhelm Beck*. Det hørte ogsaa med til Herlighederne at faa Lov at gaa med ud i Marken og være med at vande Køerne ved Kilden eller trække dem ud og hjem.

Da min Bedstefar blev 75 Aar — 1875 — tog han sin Afsked og flyttede til København og boede der i den samme Lejlighed — Vesterbrogade 107 C¹ — indtil han døde i Slutningen af Aaret 1896, aandsfrisk til det sidste, han læste med sine Børnebørn (Børn af senere General og Krigsminister *V. H. O. Madsen* og min Mors Søster *Albertine*) indtil 1893. Saa var det Slut med Rejserne til Gjerslev, som hører til mine lyseste og lykkeligste Barndoms-minder.

Fra min Barndomstid i Ryslinge mindes jeg enkelte Begivenheder, som her skal nævnes.

1872 afsløredes paa den Plads midt i Ryslinge By, lige Vest for Præstegaarden, hvor tidligere Sognets Fattighus laa, en stor Mindesten for Kong *Frederik den VII* og Grundloven. Stenen, som blev hentet fra Udevalla i Sverrig, var af meget anselig Størrelse. Den kom med Skib til Odense og blev derfra transporteret til Ryslinge paa en Blokvogn. Da man kom til Byen med den, var det nær gaaet galt. Blokvognen kom for langt ud i Vejens nordre Side, Hjulene sank i, og den var nær ved at ende i Væverens Brønd. Men det gik. Paa svære Bjælker haledes Stenen ved Haandkraft op paa den Høj, hvor den skulde staa. —

Ved Afsøringsfesten talte bl. a. *Vilhelm Birkedal* og min Fader.

Mellem disse to var det kort Tid i Forvejen ved en Fest i Torpegaards Skov ved Sdr. Næraa kommet til en gensidig Forstaaelse, saa de nu kunde mødes som Venner. De var begge

levende Vidner for den sande Kristentro og stod, navnlig i deres Forhold til Fædrelandet, fuldt ud Side om Side. — Efter sin Afskedigelse som Sognepræst i Ryslinge vilde *Vilh. Birkedal* ikke komme i den gamle Præstegaard. Der var derfor nu Fest i Præstegaarden, da *Vilhelm Birkedal* og hans Familie første Gang besøgte mine Forældre. Min Mor gjorde, hvad hun kunde, for at Gæsterne skulde befinde sig godt. Siden den Tid var Forholdet mellem de to Familier godt. Forresten ogsaa mellem deres Menigheder. Til de to Kirker, Sognekirken og Valgmenighedskirken, gik der hver Søndag og Helligdag en Strøm af Kirkegænger, ikke blot fra Sognet, nej, ofte langvejs fra. Jeg mindes fra hine Tider, at den store Gaardsplads i Præstegaarden ofte var fuldt besat af Kirkegængernes Køretøjer. Men ogsaa til Fods kom de ofte langvejs fra. Smeden i Slæbæk, Kirkeby Sogn, har fortalt mig, at de Søndag Morgen tidlig kunde samles en 20—30 Mennesker ved Svendborg—Odense Landevejen for at vandre den 2—3 Mil lange Tur til Ryslinge, nogle til Valgmenighedskirken, andre til Sognekirken, og saa fulgtes de ogsaa ad hjem. — Jeg prædikede en Gang i Ulbølle Kirke. Efter Gudstjenesten kom en Mand hen og hilste paa mig og fortalte, at han mange Gange havde vandret fra Ulbølle Strandhuse til Ryslinge for at gaa i Kirke hos Far og saa hjem igen til Fods samme Dag. Det er en Spadseretur paa 7—8 Mil. Det var den Gang, sligt kunde ske, men det er et Vidnesbyrd om Styrken af det aandelige Røre, som den Gang var i Ryslinge.

Men foruden Kirkegængerne kom der ogsaa mange andre Gæster til Ryslinge. Jeg mindes et Besøg af Santalmissionens Stifter, *Børresen*. Ved den Lejlighed var en anden ejendommelig, men betydelig Personlighed Gæst i Præstegaarden, Fru *Hall*, født *Brøndsted*, gift med den bekendte Minister *Hall*. Ogsaa den meget særprægede indiske Missionær *Løventhal* og hans Medhjælper *Herman Jensen* husker jeg som Gæster.

Paa Højskolen kom der ofte fremmede Foredragsholdere og Oplæsere; blandt disse sidste husker jeg navnlig kongelig Skuespiller *Mantzius*, gift med en Frk. *Blicher Hansen*, hvis Søster, *Juliane*, var gift med Kaptajn *R. Hansen*, der i en Aarrække var Højskolens Forstander. *Mantzius* læste i Reglen *Holbergs* Komedier, og han gjorde det ganske fortrinligt. Jeg tror, at min Kærlighed til *Holbergs* Komedier for en Del skriver sig fra disse Oplæsninger.

Min Undervisning havde hidtil været noget mangelfuld, og der skulde tænkes paa min Forberedelse til Optagelse i en Latinskole. Vi fik derfor nu en ny og meget dygtig Lærerinde, Frk. *Ida Falbe-Hansen*, der senere blev cand. mag. og Dr. phil. og i mange Aar var Lærerinde paa Frk. *Zahles* Institut. Hun var streng, hvad sikkert ogsaa var nødvendigt, men vi holdt meget af hende.

PAA HERLUFSHOLM

Saa kom Tidspunktet, da jeg skulde til Optagelsesprøve paa Herlufsholm. Det var i Forsommeren 1877. Min Far fulgte mig derover, og Prøven faldt saa godt ud, at jeg blev optaget i 1ste Latinklasse. Fra Prøven erindrer jeg kun, at jeg af Overlærer *Hasselager* blev hørt i Floderne i Afrika og klarede mig pænt.

Efter Sommerferien maatte jeg saa sige Farvel til mit Barn-domshjem. Det kneb. Men heldigvis havde jeg Følgeskab af min Fætter *Valdemar Boberg*¹⁾, hvis Moder, min Faders ældste Søster, *Caroline*, som Enke efter Sognepræst i Astrup og Arden *Boberg* sammen med tre af sine Døtre boede i Præstegaardens Sidefløj.

Rejsen gik med den nylig aabnede Jernbane fra Ringe til Svendborg og derfra med Dampet til Masnedsund. Vi var forsynede rigelig med Proviant, bl. a. en hel stegt Kylling, men der var ingen rigtig Madlyst, Afskeden fra Hjemmet betog os Lysten til at spise. Efter Ankomsten til Herlufsholm gemte vi derfor Kyllingen i en Halmstak ved Avlsgaarden for senere at kunne nyde den. Men da vi Dagen efter vilde spise den, var Rotterne kommet os i Forkøbet.

Det var i mange Maader en streng Skole, jeg nu var blevet optaget i. En vældig Overgang fra Livet hjemme hos Far og Mor. Da jeg den første Aften var kommet i Seng i den store Sovesal, hvor der laa 25 Drengene, trak jeg Tæppet op over Ansigtet, og saa fik Taarerne frit Løb.

Legemlige Afstraffelser hørte næsten til Dagens Orden — som det daglige Brød — men det vænnede man sig til, og regnede det ikke for saa meget, og nogen Brod i Sindet efterlod »Kløene« ikke, med mindre de var ganske uforskyldte. Mest pinligt var det saakaldte »Klassetyrani«, som udøvedes af de højere Klasser over for

¹⁾ Senere cand. mag. og Skolebestyrer i Vordingborg.

de lavere. Det var ikke rart, naar en Discipel fra 3die eller 4de Klasse kom ned til vi smaa og prøvede, om vi kunde »staa for en Lussing« uden at tage Haanden op, tude eller prøve at væрге sig — og saa at maatte løbe Ærinder for dem, sommetider helt ind til Næstved.

Men takket være adskillige dygtige Lærere var Undervisningen god, og Samlivet mellem Eleverne skabte Kammeratskabsfølelse



Herlufsholm.
Efter Postkort.

i langt højere Grad end i andre Skoler, knyttede os sammen for hele Livet.

Livet paa Skolen var stærkt præget af Tradition, bl. a. med Hensyn til Besisningen, som var fortrinlig og i mange Maader langt finere, end f. Eks. jeg var vant til fra mit Hjem. Men Reglementet var, saa vidt jeg véd, i alt væsentligt langt over 100 Aar gammelt. Ved Trolleballet, den 14de Januar, Stifteren *Herluf Trolles* Fødselsdag, var Besisningen særlig flot.

Hele Skolens Orden fulgte de gamle Traditioner, ikke blot ved de aarlige Fester, men ogsaa i det daglige. Til de for vi nyankomne mindre behagelige Overleveringer var »Dængningen«, naar der var Sne. En stor Bunke Sne blev samlet, og midt i den blev den nye Discipel begravet, medens alle Skolens øvrige Disciple sluttede Kreds om »Gravhøjen« forsynede med velpressede Snebolde. Paa et tre Gange gentaget »Op!« maatte den begravede rejse sig, og nu udsattes han for et Utal af Sneprojektiler, indtil han

slap ud af Skudvidde. Resultatet var ofte adskillige blaa Mærker paa Kroppen Dagen efter. Men hvad — naar den næste dængedes og fremdeles derefter, havde man saa selv Lov til at bombardere. »Alting er en Overgang«, sagde Ræven.

Den anden Skærsild, som en ny Discipel maatte igennem — Daaben — fandt Sted ved Sommertid under »Store Bro« i Susaaen. Daabskandidaten maatte afføre sig sit Tøj undtagen Bukserne og blev derefter taget ved Benene og af to af de »store« dyppet tre Gange ned i Vandet, medens hele den forsamlede Skare af Disciple raabte det Øgenavn, som man fik Lov til at bære for Fremtiden. Mit Øgenavn blev det ikke særlig smukke »Klaus Klumpe«. —

En af de mest afholdte Lærere var vor Dansklærer, Overlærer *Albert Leth*. Han var ikke blot en ualmindelig dygtig Lærer, men ogsaa Disciplenes Ven. »Briden«, som vi kaldte ham, for selvfølgelig havde ogsaa Lærerne deres Øgenavne, var Inspektør, og bl. a. skulde de, der meldte sig syge og vilde paa Sygestuen, melde sig hos ham. Men mærkede han, at Sygdommen var mere eller mindre opfundet for at slippe for Timerne, blev »Patienten« omgaaende trakteret med en vældig Skefuld amerikansk Olie eller Levertran, saa forsvandt Sygdommen i Reglen. Han havde et mærkeligt Afstraffelsessystem. En Fejl i den danske Stil med 3 Streger under — en »Tredækker« — straffedes med »Rivelse«, der bestod i, at han strøg sin, i Reglen med stive Skægstubbe besatte Kind op ad Synderens bløde Barnekind, som kunde blive helt rødtribet deraf, og det kunde svide væmmeligt. Andre Forseelser straffedes med »Bejts«: med en — om Sommeren tynd, om Vinteren sværere — Hasselkæp trakteredes Forbryderens over Laaret strammede Bukseben, ikke med særlig haarde Slag men med gentagne Svip paa det samme Sted; det kunde svide nederdrægtigt, men man tog ingen Skade af det.

Blandt vore Lærere var en meget lærd Mand, *Søren Sørensen*, der senere blev Professor ved Universitetet i østerlandske Sprog, særlig Sanskrit. Han egnede sig absolut ikke til at være Lærer for Børn, han var meget distræt og i høj Grad Genstand for Disciplenes Gavtyvestreger, hvadenten det gjaldt i Timerne, ved den fælles Lektielæsning eller under Maaltiderne, hvor de ugifte Lærere havde hver sit Bordhold at øse op for. Men han var skikkelig.

Skolens Gymnastiklærer, Løjtnant *Markman*, var en dygtig

Lærer paa sit Omraade, men streng, hvadenten det var i Gymnastiksalen eller, naar vi havde Svømning i Susaaen. Jeg erindrer saaledes, at han en Gang pryglede en stakkels Discipel, *Gutzon Münster*¹⁾, paa den bare Krop med et forholdsvist svært Reb. Drengen led af Vandskræk, saa det blev ikke bedre af den Behandling. En Arbejdsmand, som gik og slog Græs paa den anden Side af Aaen, saa — og hørte — denne Scene. Han løb ned til Aabredde og gav sin Vrede Luft i en ordentlig Tordentale til Hr. *Markman*. Som Tugteredskab brugte denne i Gymnastiksalen en Tamp, han kaldte den sin »Medhjælper«; den var dannet af tynde Tjæresnore, som en Slags Knut, og den bidrog i høj Grad til, at vi kunde komme over Træhesten eller Spring-snoeren.

En ejendommelig Skikkelse var den gamle Overlærer *Kielsen*. Han var ugift og boede paa 1ste Sal i den store Skolebygning, og hændte det, at en Discipel mødte ham paa den smalle Vindeltrappe, der førte op til Gangen ud for hans Lejlighed, belønnedes Mødet med en »Bagvender«, et ret uskadeligt Dask med Bagsiden af Haanden. Han havde en ret stor Have med mange gamle Frugttræer, og det var hans Fornøjelse oppe fra sit Vindue at kaste Æbler i Grams til Drengene nede i Gaarden. Der var noget ærværdigt over ham, naar han kom vandrende iført lang sort Frakke og en stor sort bredskygget blød Hat.

Skolens Rektor, *Forchhammer*, saa vi i de lavere Klasser ikke meget til, men vi havde stor Respekt for »Apudi«, og han var almindelig afholdt.

Til Danselærer havde vi en Underofficer fra Dragonerne i Næstved — de svære Dragoner var de den Gang. Han mødte i Reglen i lange, sporebesatte Ridestøvler og med Ridepisk, som han af og til benyttede under Danseøvelserne.

Der var tvungen Kirkegang for Disciplene i de lavere Klasser, hvilket ikke bidrog til at gøre Kirkebesøg tiltrækkende for os Drengene, og det førte bl. a. til, at vi i de lukkede Kirkestole benyttede Tiden til andet end at lytte til Præsten, Pastor *Muncks*²⁾, Prædiken. Han var en betydelig Prædikant og en rar Mand, og

¹⁾ Han blev senere Præst, bl. a. ved Lucaskirken i København.

²⁾ Fader til Pastor *Ferd. Munck* i Ordrup og Pastor *Johs. Munck*, Stifter af Redningshjemmet Møltrup.

i Præstegaarden i Lille-Næstved samlede han ofte en hel Flok Disciple.

Fritiden brugtes ofte til at færdes i de smukke Omgivelser, de dejlige Skove, til Marchture, Boldspil o. l. Et ejendommeligt Spil, som jeg hverken har set før eller siden, kaldtes »Batøk«. Det foregik paa en blød, fugtig Eng ned mod Susaaen og bestod i med et rask og kraftigt Kast at hugge en ca. alenlang temmelig tyk Pæl ned i Jorden, saa den blev staaende oprejst, Modparten skulde saa ved et lignende Kast ramme den staaende Pæl, saa den kom til at ligge ned mod Jorden, men saaledes at hans egen blev staaende. Det var vundet Spil.

Ikke ufarlige var de Kampe, som udkæmpedes mellem Skolens Disciple og »Skokserne« (sammentrukket af Skindbukserne; hvorfra dette Navn stammer, véd jeg ikke). Det var Drengene fra Kommuneskolen i Næstved. Disse Kampe førte ikke sjældent til braadne Pander og blodige Næser m. m.

En yndet Udflugt var det at spadsere ud til et Hus, der laa ved Landevejen til Ringsted, for at spise Tykmælk med revet Rugbrød og mørkt Puddersukker. Konen kaldtes »Tonen« (en Sammentrækning af Tykmælks-Konen). Overhovedet var det Skik i daglig Tale mellem Disciplene at bruge saadanne Forkortelser, f. Eks. Store-Pil blev til Stil, Vestibulen til Vylen, Granplantagen til Grasjen, Store Park til Stark o. s. fr.

Ved Aarsprøven klarede jeg mig rigtig pænt, men da jeg i Aarets Løb havde været en Del syg, og da min Fader var blevet forflyttet til et større Embede (Nr. Lyndelse og Højby), vilde han hellere have mig lidt nærmere Hjemmet. Jeg blev derfor udmeldt af Skolen og indmeldt i Odense Kathedralskole.

Egentlig var jeg ked af at skulle forlade Herlufsholm. Jeg havde faaet gode Kammerater og var glad ved Opholdet der. -- Jeg græd, da jeg sagde Farvel til Skolen, efter at jeg havde været rundt og taget Afsked med mine Lærere, dog ikke med min Fransk-lærer, som havde behandlet mig ualmindelig haardt og ganske uretfærdigt. Det bar pint mig hele mit Liv, og jeg har haft svært ved at tilgive ham.

Blandt mine Klassekammerater vil jeg nævne *Chr. Sarauw*, der senere blev Professor; *Holger Jacobæus*, senere medicinsk Professor; *Ditlev Fabricius*, senere Dommer; *Schamby*, død som Sognepræst paa Herlufsholm; *N. Hjelle Clausen*, senere Direktør paa Carlsberg Bryggerierne; *V. Boberg*, Overlærer i Vordingborg;

Mørck, Adjunkt paa Herlufsholm, og *C. G. Garde Jørgensen*, senere Oberst i Rytteriet, samt min bedste Ven *Alexis Michelsen*, der senere blev Landmand, bl. a. Ejer af Gaarden »Helnæs« ved Nakskov.

I ODENSE KATHEDRALSKOLE

Under min Skolegang i Odense boede jeg hos Pastor *Ludvig Helweg* i Graabrødre Præstegaard. Der havde jeg som et andet Hjem og fik den kærligste Behandling, takket være især »Tante Jette«, Præstens Søster Frk. *Henriette Helweg*, som styrede Huset for sin Broder, der var Enkemand.

Jeg boede i et Kvistværrelse ud til Graabrødre Plads og delte det en Tid med *Jakob Helms*, Søn af Pastor *Helms* i Skellerup



Udsigt mod Odense.

Tegning af Herman Madsen. — Fra Fynsk Hjemstavn 1932.

(kendt for sin udmærkede Bog om Ribe Domkirke). *Jakob Helms* var i Tømrerlære for senere at blive Arkitekt. Han endte dog som Artilleriofficer. Han var stor og svær, jeg forholdsvis lille og spinkel, hvilket jeg paa en pudsigt Maade fik at føle. Han skulde møde meget tidligt paa sin Arbejdsplads og havde derfor aftalt med Politiet, at de skulde vække ham ved Hjælp af en Snor, som gik forneden fra Gaden op gennem Kvistvinduet og hen til Sengen, hvor Jakob laa. Snoren bandt han om Armen, og saa halede Betjenten i den, til han viste sig ved Vinduet. Men en Aften, da han kom sent hjem, og jeg laa og sov, bandt han Snoren om min Arm. Jeg vaagnede liggende halvt ud af Sengen forbavset over den dragende Kraft, men skyndte mig, da jeg blev klar over Aarsagen, hen til Vinduet, men Betjenten blev ved at hale, han syntes formodentlig, det var for lidt, der viste sig.

I Kvistværrelset ved Siden af boede Pastor *Emil Koch*, der var

personel Kapellan hos Pastor *Helweg* og efter dennes Død blev hans Eftermand. *Koch* var en meget vindende Personlighed og en udmærket Præst, og han vandt sig snart en stor Vennekreds og var meget afholdt i alle de Aar, han var Præst i Odense.

I Præstegaarden kom der mange Gæster baade fra Byen og andetsteds fra. Jeg mindes der at have set *Ludvig Schrøder* og *Nutzhorn* fra Askov, *Jens Nørregaard* og *Baagø* fra Testrup Højskole, Præsterne *Strøm* fra Marslev, *Koefoed* fra Sdr. Næraa, senere *Hesselager*, *Høyer Møller* fra Kølstrup, *Mads Melbye* fra Asperup, *Riemann* fra Ringkøbing o. fl.

Gamle Pastor *Helweg* var et elskværdigt Menneske, meget særpræget og betydelig, navnlig som Kirkehistoriker. En ret hyppig Gæst var ogsaa *Morten Eskesen*, den Gang Friskolelærer i Odense. Han bad ofte Pastor *Helweg* gennemlæse sine litterære Produkter, navnlig de poetiske, som kunde være meget naive, ofte i højnordisk Stil. En Gang havde *Morten* skrevet en Geografi paa Vers, »Jordskue i Sang« kaldte han den, »at synge til Linnemanns rare Tone til Dagen med sit lyse Øje«. Pastor *Helweg* fraraadede ham at lade den trykke, men han viste den ogsaa til Boghandler *Milo*, som maaske ventede Forretning ved Udgivelsen. Bogen blev trykt og blev meget haardt medtaget af Kritiken og ikke helt uden Grund. Pastor *Helweg* bebrejdede meget alvorligt *Milo*, at han havde trykt Bogen. Det var Synd for *Morten*.

Fra min Skoletid — paa selve Skolen — har jeg ikke særlig mange Erindringer. Selvfølgelig gik det der som andre Steder, og som det gaar til alle Tider: Drengene skal nok finde noget at udsætte paa deres Lærere. Saadan ogsaa i Odense Kathedralskole. Og skudfri var de heller næppe alle. Vi havde bl. a. en Lærer i Religion, som en Gang, da han kom ind i Klassen, spurgte: »Gaar I i Kirke, Dreng?« Svaret lød med en vis forbauselse: »Ja-h!« hvortil han bemærkede: »Ja, for I skal F gale mig gaa i Kirke!« — Eller hvad siger man til, at han en Gang spurgte en Dreng, som han havde hørt i den anden Trosartikel, om han troede paa det, Drengen svarede naturligvis ja, men Læreren vilde have Sagen yderligere bekræftet og spurgte ham da, om han turde lægge Fingeren paa Øjet og bede Fanden slaa til paa det. Den Slags skulde just ikke tjene til at fremme Kristenliv hos Drengene.

Men heldigvis havde vi mange gode Lærere, naturligvis nogle af den gamle Skole, hvis Undervisning og Opdragelsesprincipper var vidt forskellige fra Nutidens. Rektor *P. Petersen* saa vi ikke

meget til og mærkede heller ikke meget til, undtagen naar vi havde faaet Anmærkning og skulde stille hos ham til Afstraffelse, sjældnere til Frifindelse. Han var en lærd Mand, Filolog af den gamle Skole, stiv og tør, men bag dette Udseende viste der sig ved Lejligheder baade et varmt Hjærte og et muntert Sind, hvilket bl. a. kom til Syne, naar han ved det aarlige Skolebal holdt Tale. Jeg mindes saaledes, at han en Gang ved en udmærket improviseret Tale reddede en stakkels Baldirektør (fra 6te Klasse), der gik i Stykker i sin Tale.

Overlærer *Strøm* var en dygtig Lærer i Geografi og Naturhistorie, men han løb let varm, især naar der blev afleveret Dumheder eller udvist manglende Opfattelsesevne, saa kunde man risikere en længere Tordentale eller, naar det gik særlig højt, hans Nøgleknippe i Hovedet.

Ogsaa Overlærerne *Vogelsang*, *Nielsen* og *Kragh*, Adjunkterne *Faber*, *Garben*, *Jakobsen* og *Zerlang* mindes jeg med Glæde og Tak.

Skolens Inspektør, Adjunkt *Johnsen*, »gamle Jonas«, som vi kaldte ham, var Lærer i Mathematik og havde bl. a. Opsyn paa Legepladsen i Frikvartererne. Han optraadte i Reglen i høj Hat, et Klædningsstykke, der i Snevejr var meget udsat for Drengenes Snebolde. Dagens Undervisning indlededes med Morgensang i Solennitssalen.

Gamle *Jonas* stod Vagt ved Døren, Drengene stod langs med Væggene, og oppe i Enden af den store Sal sad vor Sang-, Skrive- og Tegnelærer *Jastrau* ved Flygelet, foran hvilket Rektor stod i ensom Majestæt, svagt skrævende, i sin langskødede sorte Frakke og opgav Nummeret paa Morgensangen.

Det var meget højtideligt. Men en Morgen hændte det, at Højtideligheden blev afbrudt og forvandlet til sin Modsætning. Just som Rektor havde sagt »Nr. 1«, og *Jastrau* havde slaet an paa Flygelet, kommer Pedel *Jørgensens* hvide Kat spadserende op midt ad Gulvet med Halen lige i Vejret og sætter sig ned lige overfor Rektor. Saa var Højtideligheden som blæst bort. Gamle *Jonas* gned sig, som han plejede, med Pegefingern under Næsen og bag Øret, en vild Jagt efter Mis blev indledet, indtil Fredsforstyrren var fjernet. Saa kunde Højtideligheden atter komme i Højsæde. Men Pedellen fik Tilhold om ikke at holde Kat.

Vi havde flere Lærere i Gymnastik; i de lavere Klasser Lærer *Lauritsen* fra Kommuneskolen i Klaregade og Lærer *Holm* fra den gamle Skole i Hunderup. Brave Mænd begge to, men noget

udsatte for Drengenes Gavtyvestreger. Svømningen foregik i Odense Aa fra en Svømmeflaade, hvortil der var Adgang gennem en Have ude paa »Heden« (det nuværende Sdr. Boulevard). Vandet i Aaen var den Gang, saalidt som nu, særlig rent eller hygiejnisk. Vi ansaa Vandet for godt, naar det var saa klart, at vi kunde se vore Tæer, naar vi stak Benet i til Knæet. Men den Gang var Fordringerne ikke saa store som nu om Dage.

Forsynet med en lang Stage med en Bøjle paa Enden og med et langt Reb over Armen overvaagede Lærer *Lauritsen*, at ingen skulde drukne. — En Dag aftalte to Dreng, begge dygtige Svømmere, at spille ham et Puds. Paa Vejen til Svømmepladsen havde den ene været i sit Hjem og forsynet sig med et Sæt Tøj, som hemmeligt blev skjult i Omklædningsrummet; naar Hr. *Lauritsen* saa vendte Ryggen til, skulde den anden Gavtyv komme stormende og skubbe Kammeraten i Vandet. Det lykkedes. Med et Brøl styrtede han i det skumle Dyb og var forsvundet. — Den ulykkelige Vogter over Drengenes Liv spejdede forgæves, der kom ingen Dreng op; han var nemlig dykket ind under Svømmeflaaden, hvor han i god Behold sad og kukkelurede. Men omsider opklaredes Mysteriet, og saa vankede der først hos Hr. *Lauritsen* og senere for Højesteret — hos Rektor.

Ogsaa Garnisonen i Odense leverede Lærere i Gymnastik til Latinskolen. Kaptain *Hartnack* var en dygtig Lærer, men han kunde blive meget hidsig. Han underviste ogsaa i Salonskydning. Det foregik i Gymnastiksalen. Skiven var anbragt i en Slags Niche i Muren og kunde lukkes med to Fløjdøre. Pedel *Jørgensen* besørgede Markeringen og stod under Skydningen dækket bag den ene Dør. Paa en Hylde over hans Hoved stod en Blækflaske, hvis Indhold brugtes til at markere det sorte paa Skiven. Da hændte det en Dag, at der blev indgaaet et Væddemaal blandt de skydende Dreng: den, der turde skyde Blækflasken ned, skulde have »en Brunswiger« hos Bager *Zinglersen*, der var Drengenes Hofleverandør.

Frits Petersen, som var en god Skytte, vovede Forsøget. Han sigtede godt nok paa Skiven — men han ramte Blækflasken saa grundigt, at dens Indhold flød ned over den ulykkelige Pedel. Men Kaptainen var straks klar over Situationen og blev med et mildt Ord rasende og trakterede den dumdristige *Vilhelm Tell* efter Noder og slæbte ham tilsidst op gennem Gymnastiksalen og smed ham ud af Døren. Men *Frits* fik sin »Brunswiger«.

I min Klasse var vi 24 Drengene og blandt disse ikke mindre end 3 af den fynske Adel, *Frederik Danneskjold* fra Ulriksholm, *Adam Moltke-Hvitfeldt* fra Glorup og *Frits Juel Brockdorff* fra Valdemarsslot paa Taasinge. Alle tre var meget flinke, dog var *Adam Moltke* lidt fornem og reserveret. — Efter Skoletiden spredtes vi 24 vidt omkring og i mange forskellige Stillinger. Men nogle af os holdt dog sammen og har gjort det Livet igennem. Jeg vil nævne *N. Chr. Knudsen*, der startede sin Livsgerning som Sognepræst i Næstved; hans Fætter, *K. A. Knudsen*, der blev Gymnastikinspektør, *Søren P. Lassen*, der blev theologisk Candidat og Lærer ved Vesterdals Skole i Odense; *Poul Strøm*, der døde ret ung som Herredsfuldmechtig i Nakskov; *Hans Maximilian Erichsen*, der endte som Sognepræst i Aakirkeby; *Mads Larsen*, der sluttede af som Sognepræst i Lunde ved Odense; *M. Chr. Jørgensen*, der døde ret ung som Sognepræst i Jordløse og Haastrup, og endelig *Ludvig Heuer*, der tog sin Afsked som Lektor ved Latinskolen i Roskilde.

En lys Side ved min Skoletid i Odense var det, at jeg kunde tilbringe mine Søndage og Fridage dels i mit Hjem i Nørre Lyndelse, dels hos Landinspektør *Hempels* paa Gaarden Højstrup i Bolbro ved Odense. Den yngste Søn dér, *Søren Hempel*, og jeg var omtrent jævnaldrende, og vi blev gode Kammerater og Venner for hele Livet.

Hjemmet paa Højstrup var baade ude og inde præget af de to udmærkede Mennesker Landinspektør *Christian Hempel* og hans Hustru *Ulrikke*, f. *Berg* (Søster til den navnlig her paa Fyn kendte Justitsraad *Chr. Berg* fra Hunderupgaard ved Odense). De hørte til Pastor *Ludvig Helwegs* Menighed og samlede i deres Hjem ofte mange, der hørte denne Kreds til, blandt dem Skolebestyrer *Nikolai Gregersen*, Frøknerne *Hey*, Pastor *Helweg* og hans Søster, Pastor *Emil Koch* o. fl. — De sidste Aar, før Sønnen *Søren* kom hjemme fra til Birkerød Kostskole, havde han til Huslærer først cand. theol. *Holger Begtrup*, den bekendte Højskolemand og Forfatter. Han var en aandelig Begavelse, men i sin daglige Færd i mange Maader en pudsig Fyr. — En Dag, da han skulde til Odense, havde han lovet Fru *Hempel* at købe Kaffe til hende, men da han havde glemt at faa at vide, hvor Kaffen skulde købes, begyndte han fra den yderste Ende af Vesterbro at gaa ind i Forretningerne og spurgte, om det var her, Fru *Hempel* købte Kaffe, indtil han fandt Stedet. Undertiden gik han Tur iført Landinspektørens gamle Kørekappe og med en Hatteskygge paa Hove-

det. Pullen havde han klippet af. Efter ham blev *Diemer* Huslærer paa Højstrup. Han blev senere Sognepræst i Hejls ved Kolding.

Til Højstrup hørte en dejlig Have med al Slags Blomster og Frugt i en Overflødighed, som jeg ikke siden har set. Og til Trods for, at en Mængde solgtes i Odense, var der en saadan Rigdom, at vi Drenges svælgede deri, dog, saavidt jeg husker, uden nogen-sinde at blive syge deraf. Det var et Eldorado for en Vegetarianer, men Fru *Hempels* Bord bød i øvrigt paa alt, hvad en »Madkær« kunde ønske sig, ogsaa af gammeldags Retter som Prosekage, Ruskomsnusk, Kallunsuppe, Vafler o. m. m. Nu er Højstrup paa fremmede Hænder og Jorden tildels bebygget, men det gamle smukke Stuehus med den brede Kvist ud mod Haven kan man endnu skimte inde fra Odense By, og Minderne fra dette prægtige Hjem hører til mine allerbedste.

I NØRRE-LYNDELSE PRÆSTEGAARD

Var jeg ikke i mit Hjem i min Fritid, var jeg i Reglen paa Højstrup. Men fra disse Aar knytter dog mine fleste Minder sig til Nørre-Lyndelse Præstegaard. Min Fader blev kaldet til Nr. Lyndelse i 1877, men mine Forældre boede det meste af det første Aar i Højby i et Hus lige over for Sognestævnet, mens Præstegaarden blev gjort i Orden. Den var nemlig i en temmelig slem Forfatning efter Formanden, Islændingen Pastor *Schewing*, om hvem der gik en hel Del ikke særlig smigrende Historier¹⁾. Præstegaarden var ikke gammel, den var bygget efter en Ildebrand i Halvtredserne, et rigelig stort og meget langt Stuehus med Tegltag, men daarligt indrettet og daarligt vedligeholdt, bl. a. var Kælderen, som laa under Tiendestuen, hvor Bønderne, naar de leverede Tiendekorn, blev beværtede med Kaffe, Øl og Brændevin, navnlig det sidste til Overmaal, i Tidens Løb blevet benyttet som Affaldsmødding og var blevet fuld lige til Randen. Mange, mange Vognlæs maatte køres væk, før den var tom. Og Jorden fra Haven, som skraanede ned mod Stuehuset, var i Tidens Løb skyllet ned, saa den dækkede fuldstændig den af tilhugne Kampesten satte Grund, saa ogsaa der maatte køres mange Læs bort. Men da mine For-

¹⁾ Klaus Berntsen anfører nogle af disse i sine Erindringer.

ældre flyttede ind, blev det en rar og hyggelig Bolig, og Haven, som min Fader havde omlagt og udvidet, stor og smuk.

Befolkningen i Sognet var ikke særlig stærkt kirkelig interesseret. De var blevet afvænnede fra at gaa i Kirke. Men i de 7 Aar, Fader var Præst der, var Kirken næsten altid fuldt besat. Mange af de gamle Venner fra Ryslinge fulgte med derhen, især fra Heden, Vantinge, Gestelev og Aarslev.



J. Chr. Clausen i Konfirmationsalderen.

G. P. Jacobsen, Odense, fot.

Den 20. April (Fars Fødselsdag) blev jeg konfirmeret i Nr. Lyndelse Kirke. Jeg havde gaaet til Konfirmationsforberedelse hos Pastor *Helweg*. Til den Dag knytter sig for mig et værdifuldt Minde. Før vi skulde i Kirke, gik jeg ude i Haven, lidt forknyt, fordi jeg syntes ikke, jeg var værdig til at blive konfirmeret. Min Moder maa have lagt Mærke til mig, for hun kom ud og spurgte mig, hvad der var i Vejen, og da hun fik det at vide, tog hun mig om Halsen og bad mig gaa ind med, og da gav hun mig et lille Billede forestillende Jesus, der

drager *Peter* op af Bølgerne, da han tvivlede og sank, og saa sagde hun: »Bed du kun, som han bad, *Herre frels mig!* saa skal du ikke være forknyt.« Dette Billede har siden staaet paa mit Arbejdsbord og mange Gange været mig til Trøst og Gavn.

Min Fader var i disse Aar stærkt optaget af *Forsvarssagen*, talte, skrev og foretog Rejser næsten over hele Landet. Det bragte ham ogsaa ind i det politiske Liv. Ved et Folketingsvalg var han saaledes talende Stiller for den bekendte Krigshistoriker Oberst *Vaupell*, der stillede sig mod Kredens Repræsentant, Venstremanden *Harald Holm*. Valget fandt Sted i Verninge, og jeg havde faaet Lov at følge med sammen med en Ungdomsven, *Frederik Hansen*, en Husmandssøn fra Bolbro ved Odense. Han var et Par Aar ældre end jeg og var incarneret Højremand allerede fra Barn-

dommen af. Han begyndte sin Skolegang i *Morten Eskesens* Friskole i Odense. Men da *Morten* en Gang holdt »Prøvevalg« blandt sine Elever og kom til *Frederik* og spurgte, hvem han stemte paa, rejste han sig rask op og sagde — ikke Vægtfabrikant *Sørensen* (Venstres Kandidat), saadan som de andre Børn — men kort og godt: »Koch, F. . . . gale mig!« (*Koch* var Borgmester i Odense og Højremand.) Men Resultatet af denne Stemmegivning var en Dragt Klø af *Morten* og den videre Følge, at *Frederiks* Fader, der var gammel stiv Højremand, tog ham ud af Skolen og fik ham ind i Mulernes Legatskole, hvorfra han ved Pastor *Johannes Møllers*¹⁾ Hjælp kom i Latinskolen, hvorfra han blev Student 1880. Han blev senere Journalist, ivrig Politiker og Redaktør bl. a. af Dagbladet »Avisen«.

Fra Valghandlingen i Verninge husker jeg, at *Frederik Hansen* ved den mundtlige Afstemning, »Kaaringen«, rakte begge Hænder i Vejret til stor Forargelse for en — formodentlig venstresindet — Bondemand, som foreslog ham at række Benene i Vejret ogsaa.

Da den mundtlige Valghandling var forbi, gik min Fader sammen med Digteren *Chr. Richardt*, som den Gang var Sognepræst i Ørsted, over og lagde sig paa Grønsværet paa den lige overfor liggende Kirkegaard. Og jeg husker tydeligt, at de begge to talte i bedrøvede Vendinger om Fædrelandets Stilling og den Mangel paa Forstaaelse af Tidens Alvor, som prægede en saadan Valghandling.

Oberst *Vaupell* blev ikke valgt. Det var en Skuffelse for min Far, og det bedrøvede ham, at dette Valg, som saa meget andet, vidnede om, hvor lidt det danske Folk forstod, at Forsvarssagen er Danmarks Livssag. Venstre kaldte det Militarisme og Krigsgalskab at arbejde for den Sag, haanede og talte ondt om dem, der arbejdede for den og omfattede den med Kærlighed. En varm og trofast Tilslutning fik den dog hos mange ogsaa paa den Egn, og jeg finder særlig Anledning til at nævne en Kvinde, *Sofie Jensen*, gift med Gaardmand *Hans Jensen* i Nørre Lyndelse. Hun var Sønderjyde, en meget varmhjærtet Fædrelandsven, et betydeligt og velbegavet Menneske, uforfærdet og veltalende. Hun blev særlig bekendt, da der blandt danske Kvinder blev indsamlet til Kanoner til Danmarks Forsvar, og hun var Ordfører for den Deputation af Kvinder, der ved Audiens hos Kong *Christian IX* over-

1) Præst ved Frue Kirke i Odense fra 1874, død 1923.

leverede disse Kanoner til den danske Stat. Haanende kaldte Forsvarsmodstanderne hende »Kanonkvinden«. Kanonerne, som blev købt hos *Krupp* og skulde have været anvendt ved Københavns Befæstning, staar nu paa Tøjhuset i København. I Nørre Lyndelse By foretog min Mor og *Sofie Jensen* Indsamlingen til Kanonerne ved at gaa fra Dør til Dør. Et i mange Tilfælde utaknemmeligt Arbejde. En Dag var de inde i en Bondegaard, men fik en saadan Modtagelse af Uvillie og manglende Forstaaelse fremført med onde Ord, at de, da de kom ud derfra, satte sig paa Grøftekanten,



Johs. Clausen med »Graa« for Vognen.
Fra Fynsk Hjemstavn 1932.

tog hinanden i Haanden og græd over, at der var danske Mennesker, som kunde være saa blottede for Forstaaelse. *Sofie Jensen* var et Menneske, der ragede betydeligt op over de fleste. Hun var i Sandhed varmhjærtet dansk og en god Kristen.

I den tidligere Kapellanbolig ved Vejen til Lumby boede den Gang Lægen *Johan Meyer*, der døde som Overskibslæge i Marinen. Han var en hyppig Gæst og kær Ven i Præstegaarden, ikke mindst fordi han og min Fader fuldt ud delte Anskuelser i alt, hvad der angik Fædrelandet. Da han var rejst til København for at blive Læge i Marinen, blev hans Praksis overtaget af Læge *Warming*, som ogsaa hørte til blandt mine Forældres gode Venner. Han fik Lejlighed til at behandle min Fader for et meget alvorligt Benbrud.

Fader havde været i Odense til Møde og kørte selv sin gamle

»Graa« for den lille Vogn, som han havde benyttet gennem mange Aar. Lige uden for Odense blev Hesten sky for Militærmusiken og drejede rundt med Vognen, som væltede. Fader blev hængende i Forlæderet og brækkede Benet lige over Ankelen, men han vilde ikke indlægges paa Sygehuset. Han vilde hjem. Men Følgen var, at Benet hovnede saa stærkt op, inden Vognen fra Præstegaarden fik hentet ham, at Dr. *Warming* havde vanskeligt ved at sætte Benbruddet sammen. Dette, i Forbindelse med, at Fader for tidligt begyndte at støtte paa Benet — han var utaalmodig — bevirkede, at Benet blev skævt, og han maatte til København for ved Operation at faa det rettet. Paa Kommunehospitalet blev han opereret af Professor *Holmer*, der var hans Studenterkammerat, og efter 3 Ugers Ophold paa Hospitalet var han saa rask, at han kunde rejse til Sorø for at ægtevie Pastor *Thorkild Winther* til Amtmand *Vedels* Datter. *Winther* havde i nogle Aar været Kapellan hos den gamle Pastor *Briand de Crevecoeur* i Nørre Søby og kom i de Aar meget i Nørre Lyndelse Præstegaard, hvor han var en velset Gæst. Han blev senere Præst paa Turø og endte sin Præstegerning som mangeaarig Sognepræst i Korsør.

Blandt de Familier, som mine Forældre kom sammen med, var Etatsraad *Langkilde* paa Herregaarden Bramstrup og hans elskelige Hustru, født *Schwartz*. Deres tre ældste Børn, Datteren *Kirsten Langkilde*, hvis Navn har været godt kendt som en varm-hjærtet og god dansk Kvinde, og Sønnerne *Ejler* og *Niels*, var jævnaldrende med min yngste Broder *Viggo*, som fik Lov at gaa i Skole sammen med dem paa Bramstrup. De havde først en Frøken *Kuhler*, der var meget dygtig, og senere en meget tiltalende og smuk Frøken *Heide*, der senere blev gift med Højesteretsadvokat *Liebe*, der en kort Tid var Minister.

I Sommerferien var der i Reglen fuldt af Gæster i Præstegaarden, især af min Moders store Slægt (hun var den ældste af 12 Søsken), baade min Moders Forældre og hendes Søsken med Familie. Det kneb undertiden med Sengepladsen. Jeg husker, at der en Gang var Besøg af min Moders Søster *Albertine* og hendes Mand *V. H. O. Madsen*, der senere blev General og Krigsminister i det første Venstreministerium. Med deres 3—4 Børn boede de i et ikke særlig stort Gæstekammer. Om Morgen spurgte min Far: »Naa Svoger, hvordan har I sovet, kunde I faa Vejret?« hvortil han svarede: »Jo Tak, det gik helt godt, for vi var jo mange om at trække det!«

I Tiden før Jul 1881 blev der holdt Halvaarseksamen paa Latinskolen. Jeg mente, jeg klarede mig forholdsvis pænt, jeg havde mg? i Hovedkarakter, men Rektor *Petersen* var af en anden Mening og afmalede mig en saa trist Udsigt over min Fremtid i Skolen, at jeg klagede min Nød til min Fader, som foreslog mig at tage til København og tage min Studentereksamen fra et Kursus, men jeg skulde selv melde mig ud hos Rektor.

Det gjorde jeg saa, forberedt paa at sige ham ordentlig Besked om den efter min Mening uretfærdige Bedømmelse af mine Kvalifikationer, men han modtog mig med en overstrømmende Elskværdighed og med absolut Bifald til min Beslutning, især da han fik at vide, at jeg var optaget paa *Gundorphs* Kursus, som han kendte og roste i høje Toner.

Med Ophøret af min Skolegang i Odense afsluttedes egentlig min Barndomstid. Men Minderne om den fylder mit Hjærte med den inderligste Tak, først og fremmest for mit Barndomshjem, men ogsaa for de Hjem, hvor jeg mødte saa megen Kærlighed, baade i Ryslinge, i Odense hos Pastor *Helwegs* og paa Højstrup hos Landinspektør *Hempels*.

PAA GUNDORPHS KURSUS I KØBENHAVN

I København, hvortil jeg kom i Begyndelsen af 1882, boede jeg ude paa Ceresvej bag ved Landbohøjskolen i en Villa hos en Fætter til min Moder, cand. jur. *Sofus Jespersen*. Han var den Gang Kontorchef paa Nobels Tobaksfabrik i Vestergade, men gik senere den juridiske Embedsvej og blev Herredsfoged i Esbjerg, og der døde han.

Gundorphs Kursus laa i »Aabenraa« ved Siden af den reformerte Kirke, saa jeg havde en lang Vej at gaa, men det var en sund Motion under den megen Læsning. Vi havde meget dygtige Lærere, i Græsk og Latin Brødrene *Gundorph*, der begge var cand. philol. og Lærere ved Metropolitanskolen, i Historie Professor *Johs. Steenstrup*; Dr. phil. *Jørgensen*, der ogsaa var Lærer paa Metropolitanskolen; i Dansk Dr. phil. *F. Rønning*, senere Professor; i Fysik og Astronomi Dr. *Johs. Meyer*, en meget dygtig, men noget distræt Lærer, og endelig i Oldnordisk Islænderen *Thorlaksson*, der var anset som Sprogmand. Han boede paa Regensen og havde det meget fattigt, dog vist nok for en Del ved egen Skyld, da han var ikke saa lidt drikfædlig. Han brugte rigeligt med Snus, hvilket ikke pyntede paa ham.

Paa mit Hold var vi fem Deltagere: *Peter Dorph-Broager*, der blev Mediciner, men døde ret ung; *Sofus Boas*, der senere blev Sognepræst i Vindblæs i Himmerland og to Gange — før og efter Vindblæs — paa den lille Ø Nyord mellem Møen og Sjælland; *Rasmus Peter Rasmussen*, der var noget ældre end vi andre, da han først havde været Seminarist. Han blev senere først Kapellan hos Pastor *Møhl* i Ølstykke og derefter Kapellan hos *Skat-Rørdam* ved Holmens Kirke. Sin egentlige Præstegerning fik han dog som Præst under Københavns Kommune, Fattigpræst, ved Lade-gaarden og i »De gamles By«. I en Del Aar var han Medlem af Kommunalbestyrelsen. Mest sluttede jeg mig til *Niels Chr. Knudsen*. Han var en Søn af *Møller Knudsen* i Vissenbjerg og gik i Skole i Odense i samme Klasse som jeg og forlod den sammen med mig og af samme Grund. — Han blev senere Kapellan hos den bekendte Provst *Høyer Møller* i Kølstrup ved Kerteminde — »den gamle Feltpræst«. Senere var han i en Aarrække Andenpræst i Assens og endte sin Præstegerning som Sognepræst ved St. Peders Kirke i Næstved. Uagtet han fra sin Ungdom havde et skrøbeligt Helbred — som Student var han endda saa skrøbelig, at vi, hans Kammerater, endog havde sagt Farvel til ham, da vi tvivlede om, han kunde leve — fik han dog Lov til baade i Assens og i Næstved at øve en god og anerkendt Præstegerning. I vort Hold var en kortere Tid *W. Jul. Bülow*, der endte som Sognepræst i Ejlbj og Melby ved Bogense, og *Knud Seith*, der blev Jurist og gik Embedsvejen. I enkelte Fag var vi sammen med Grev *Frans Brockenhuus-Schack*, der senere blev Theaterchef ved det kgl. Theater, og de to Brødre Baronerne *Wedell-Neergaard* fra Godset Svendstrup mellem Roskilde og Ringsted.

Undervisningen paa vort Kursus var gennemgaaende særdeles god, og Resultatet blev da ogsaa ret godt for de fleste af os. Vor Studentereksamen blev afholdt paa Latinskolen »Lyceum« i Fari-magsgade, og *Chr. Knudsen* og jeg havde den Glæde at blive Studenter nogle Dage før vore gamle Kammerater paa Latinskolen i Odense, og vi nød den Triumf at stille derovre med Huen paa, medens de andre endnu maatte slide for at faa den.

For mig var det et stort Gode, at jeg havde saa megen Familie i København. Hos mine gamle Bedsteforældre, der boede paa Vesterbrogade Nr. 107 C, og hos min Onkel *V. H. O. Madsen*, den senere General og Krigsminister, tilbragte jeg i Reglen min Søndag, men ogsaa mine Værtsfolk, *Sofus Jespersen* og hans udmærkede Hustru *Caroline*, var særdeles gode imod mig.

Fra min Eksamenstid har jeg en lille Erindring. Jeg havde en Dag fra tidlig Morgen til Aften sent slidt i Læsningen og gik da en lille Forfriskningstur i Frederiksberg Have. Medens jeg dér sad paa en Bænk under en stor Naur, begynder en Nattergal at slaa sine dejlige Triller lige over Hovedet paa mig. Jeg sad og nød den lifflige Koncert, dog ikke alene, en ældre, høj, distingveret Herre var kommet til og sad aabenbart ogsaa og nød Nattergalens Triller. Dagen efter saa jeg et Billede i Vittighedsbladet »Punch« af den daværende Kultusminister *Fischer*, og saa kunde jeg kende, at det var ham, jeg havde siddet ved Siden af paa Bænken. Han var en ivrig Ornitolog og havde særlig studeret Nattergalen og skrevet en Bog om den. Vi mødtes forresten flere Gange paa samme Sted for at høre paa Fuglesangen, og Nattergalen var i Reglen saa elskværdig at give et Nummer.

En Aften, ret sent, saa jeg fra mit Vindue et stærkt Brandskær i Sydvest i Retning af Frederiksberg Have. Jeg fik Lyst til at se, hvor det var, det brændte, og gik afsted efter Lysskæret. Det viste sig, at det var to gamle straaetækte Gaarde i Valby. Den Gang laa der i Valby, hvor nu er tætbebyggede Gader, fire—fem gamle firlængede Bøndergaarde, rigtig et Rov for Luerne; det var et mægtigt Baal. Paa Vejen til Brandstedet gik jeg gennem en Kornmark. Den næste Nat brændte der atter en Gaard i Nabobyen Vigerslev. Brandene var aabenbart paasat, og det lykkedes ogsaa Politiet at paagribe Brandstifteren, en uhyggelig Forbryder ved Navn *Jens Nielsen*. Under Forhøret oplystes det bl. a., at han, efter at have sat Ild paa Gaard Nr. 2 i Valby, havde lagt sig til at sove netop i den Kornmark, som jeg var gaaet igennem. Manden kom i Horsens Tugthus, hvor han slog en Fængselsbetjent ihjel og til Straf blev halshugget. Det var, saa vidt jeg véd, den sidste Henrettelse her i Landet.

STUDENTERTID I KØBENHAVN

I min Studentertid boede jeg først i Nørrevoldgade over for Ørstedsparken sammen med førnævnte *Frederik Hansen*, der nu var bleven Redaktør af det lille Højreblad »Avisen«, som særlig havde den Opgave at modarbejde det af de radikale og Jøder udgivne Venstreblad »Dags Avisen« (Dass-Avisen, som det kaldtes). Begge var Aftenblade.

De politiske Bølger gik højt i de Dage — Provisorietiden —

baade i Rigsdagen, i Aviserne og i Foreningslivet — bl. a. i Studenterforeningen, af hvilken jeg hurtigt blev Medlem. I denne Forening stod Kampen bl. a. om, hvorvidt aktive Politikere maatte holde Foredrag der eller ej. Ved en Møde, hvori jeg deltog, talte Digterne *Carl Ploug* og *Hostrup*. *Ploug* var skarp, men *Hostrup* hidsig og fanatisk, saa Stemningen blev høj, det var lige ved at gaa til Haandgribeligheder. Dette skete imidlertid lidt senere ved et andet Møde, hvor det navnlig var de radikale og Jøderne, som lavede et Spektakel, som tilsidst endte med et regulært Haandgemæng med Stole og andet Inventar som Kasteskyts. De radikale og Jøderne maatte forlade Slagmarken og dannede derefter det radikale Studentsamfund, som blev Arne-stedet for den Radikalisme, baade politisk, social og religiøs eller rettere irreligiøs eller fritænkerisk, som desværre prægede en stor Del af Datidens Studenter, for hvilke Bladet »Politiken« blev Organ, og Mænd som *Hørup* og Brødrene *Georg* og *Edvard Brandes* var deres aandelige Ledere.

Det fulgte af sig selv, at jeg indtraadte i *Akademisk Skytteforening* og ivrig deltog i Skyttekorpsets Øvelser baade om Morgen paa Rosenborg Eksercerplads og paa Skydebanerne paa Amager. Stolt var jeg, da jeg var blandt de første af Aarets Rekrutter, som blev Overskytte og fik Sølvtegnet for Skydning.

Fra Akademisk Skyttekorps har jeg mange gode Minder. Der raadede en god Tone og et Kammeratskab, som fik Værdi baade for Studentertiden og senere i Livet. — Blandt min Tids Skytter vil jeg særlig nævne *Niels R. Finsen*, den senere verdensberømte Læge; Professor *L. A. Damm*, der blev Overretssagfører og Næstformand for de danske Skytteforeninger; Dr. *Alfr. Lehmann*; Direktør *H. H. Schou*; Dr. *Laust Moltesen*, der blev Udenrigsminister; Professor *Knud Berlin* og Professor *Vilhelm Andersen*. Fornøjelige var Korpsets Ture, baade ved Dag og Nat, Sommer og Vinter, i godt Vejr og ondt Vejr. Jeg mindes en Morgen, ret tidlig, vi skulde paa Felttjeneste i Nordsjælland. Med Geværet i Hvil marcherede vi ud ad Strandvejen. Vejret var taaget og mørkt, men Humøret lyst. Da viser der sig forude en Rytter, og straks stemmes der i med Visen: »Den Bondemand kom ridende alt paa sin gamle Mær, Mær, Mær!« men pludselig lyder Kommandoen: »Gevær paa Skulder! Se til venstre!« — Det var gamle Kong *Christian den IX*, som var ude paa sin Morgentur.

En mørk Aften havde vi haft Natmanøvre i Ermelunden og

Egnen der omkring. Men da vi efter endt Øvelse samledes i Grøndalshuset ved Charlottenlund for at nyde den medbragte Mad til Kaffe og andre Drikkevarer, navnlig det sidste, da viste det sig, at en hel Sektion manglede, den var faret vild, og et Par Skytter var faldet i en dyb Grøft, og saa vidt jeg husker, maatte Korpsset drage hjem uden disse »faldne«. —

To dejlige Storture var jeg med til. Den første gik med Tog til Frederikssund, derfra havde vi Felttjeneste til Frederiksværk, hvor vi skulde indkvarteres. Aftenen sluttede med et livligt Panchesold, saa skulde man prøve at faa lidt Søvn. Jeg laa i et Logulv med et tyndt Lag halvraadden og muggen Halm til Underlag og en stor Sten lige i Ryggen. Stemningen var livlig, og det blev ikke til ret megen Søvn. Næste Dag skulde vi marchere Nord om Arresø over Helsinge til Kagerup Station i Grib Skov. Det var bagende Sol, saa det kneb især for dem, der om Aftenen havde faaet megen Punch, men ingen Søvn om Natten. Min Sidekammerat *Holger Prip* (Søn af Pastor *R. Prip* i Svendborg og Broder til Stifteren af Østerlandsmissionen Pastor *Ejnar Prip*) maatte efterhaanden lettes for Gevær og Oppakning og kunde endda knap følge med. Da vi endelig naaede Kagerup Station, fik vi et Par Timers Hvil, og man saa snart blid slumrende Grupper rundt omkring i Skoven. En enkelt Skytte sov saa fast, at han ikke vaagnede, da der blev blæst: »Træd an!« Det var *Aug. Goll*, der døde som Rigsadvokat. Han har senere fortalt mig, at Situationen blev yderlig pinlig for ham, da han ikke havde en Øre paa Lommen, saa han maatte laane sig frem for at komme hjem.

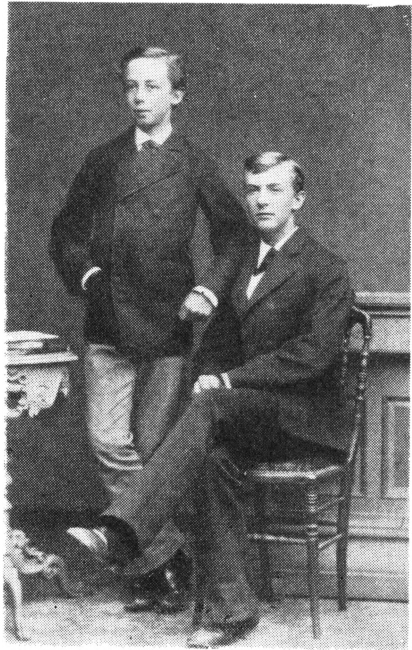
En anden Stortur gik til Hørsholm og Omegn. Den udenrigske Situation var paa det Tidspunkt ret kritisk, det trak op til en Krig, saa vidt jeg husker mellem England og Rusland. En engelsk Flaade mentes observeret i Skagerak, saa Sindene var i stærk Bevægelse, og et Andragende fra Akademisk Skyttekorps til Regeringen om Tilladelse til under en Krig at maatte indgaa som et selvstændigt Led i Københavns Forsvar var nylig blevet tilstaaet. Som Følge deraf herskede der en egen højtidelig Stemning over Storturen, der blev ledet af Korpssets Chef, Oberst *Severin*, der tillige beklædte Stillingen som Københavns Kommandant. Bølgerne gik højt, navnlig ved Panchesoldet paa Hotellet i Hørsholm efter Natmanøvren. Der faldt store Ord. Men Krigsfaren drev over — heldigvis — den Gang som senere. Vi

sov trygt i Halmen paa Hotellets Loft. Og det danske Folk sov videre uden at gøre noget for Landets Forsvar. Og saa vidt kom det, at Akademisk Skyttekorps sammen med de andre frivillige Korps blev forbudt og ophævet af den socialdemokratiske og radikale Regering i Aaret 1937. Jeg var med til den sidste Parade paa Vognmandsmarken i København, hvor Hærens Øverste, Generallieutenant *With*, holdt en gribende Tale. Baade under den og senere ved Afleveringen til Universitetet af Korpsets Fane saa jeg Taarer i mange Øjne og knyttede Hænder i Harme over den meningsløse Adfærd mod det Korps, der aldrig nogensinde havde haft med Politik at gøre, men været et Arnested for godt dansk Sindelag og et godt Kammeratskab, en Sundhedskilde for den studerende Ungdom.

Det socialdemokratiske Parti var allerede den Gang ved at vokse sig stærkt og overmodigt. De prøvede bl. a. paa at erobre Københavns Skytteforening. Dette Forsøg gav Anledning til en Masseindmeldelse i denne Forening,

saa mange, at Generalforsamlingen, hvor Slaget skulde staa, maatte afholdes i Christiansborg Slots Ridehus, intet andet Lokale var stort nok. Det blev et stormende Møde, men det mislykkedes for Socialdemokraterne at erobre Foreningen. Jeg havde i de Dage faaet et lille »Job« som Korrekturlæser og Reporter ved »Avisen«, og da jeg ud paa Aftenen kom op paa Bladets Kontor paa Hjørnet af Pilestræde og Østergade, fandt jeg *Frederik Hansen* i straalende Humør pegende paa en ret stor Sten, der af Bladets Fjender var kastet gennem Kontorets store Spejlglasrude; det var en kærkommen Reklame for Bladet.

Frederik Hansen optraadte hyppigt som Taler ved politiske



J. Chr. Clausen og Frederik Hansen.
Odense fotogr. Galleri fot.

Møder. Han var en slagfærdig og dygtig Taler, og han havde et skarpt og gennemtrængende Organ. Ved et Vælgermøde i Lokalet »Gimle« bag ved Landbohøjskolen havde han talt, jeg tror, det var for General *Bahnsøn* og imod Højesteretsagfører *Nyholm*, og han havde i den Grad irriteret sine politiske Modstandere, saa de stormede Talerstolen og vilde prygle ham, men han slap ud af en Bagdør. Lidt efter lød imidlertid hans skarpe Røst fra de højere Regioner; han havde faaet en Stige sat udvendig til et af Lokalets meget højtsiddende Vinduer, og nu fik Tilhørerne Resten af hans Tale. Men Følgen var, at han maatte flygte, forfulgt af en Flok rasende Mennesker. Jeg sluttede mig til ham, og vi var saa heldige, at en af de gamle Hesteomnibusser, som den Gang kørte paa Gl. Kongevej, just passerede forbi, da vi ad Bianco Lunos Allé naaede Gamle Kongevej. Vi entrede op oven paa Vognen og var reddede, og saa »rakte vi Næse« ad Forfølgerne.

Men for at sikre sig mod sine Fjender fik *Frederik Hansen* sat Sikkerhedskæde for vor Entrédør og forsynede sig med en Revolver, som vi øvede os i at skyde med, idet vi benyttede en Fylding i mit gamle Klædeskab som Skive. Heldigvis blev der dog ikke Brug for Revolveren mod »Fjenden«.

I 1884 flyttede *Frederik Hansen* og jeg sammen med *Regner Helweg*, Søn af Pastor *Ludvig Helweg*; *Jørgen Christian Hempel*, ældste Søn fra Højstrup, og *Ulrik Plesner*, Søn af Pastor *Plesner* i Vedersø ved Lemvig. Vi lejede en stor Lejlighed paa 4de Sal i »Rørholm« lige ved Fredens Bro i Østersøgade. Der var stor Altan og en herlig Udsigt over Sortedamssøen. Vi førte egen Husholdning og havde været saa heldige at faa en meget dygtig Husbestyrerinde *Johanne Mathiessen*. Hun lavede udmærket Mad, men hun »kørte os i stramme Tøjler«. Egentlig levede vi altfor godt og dog billigt. Med fuld Kost, Lys og Brændsel o. s. v. — alt — kostede det første Aar mig gennemsnitlig om Maaneden 47 Kr. *Regner Helweg* førte Regnskab for »Menagen«, og ved Aarets Slutning blev Regnskabet trykt og tilsendt vore Familier, da der var adskillige, som ikke vilde tro, at vi kunde leve saa overdaadigt for de Penge. Vi købte selv ind til Huset og fik sendende meget hjemmefra: Kartofler, Grøntsager og Frugt. En Dag bad vi *Johanne* lave Sylte til os. — Et Grisehoved blev leveret af vor Slagter, men *Johanne* erklærede, at hun ikke vilde tilberede det, før det var ordentlig gjort rent. Saa maatte vi op med Barberknivene og skrabe

Svinehoved og bagefter skiftevis sidde en hel Eftermiddag paa en selvlavet Syltepresse ude i Køkkenet — med Pibe i Munden og Avis i Haanden.

Det var et herligt Samvær, hvortil der knytter sig en Mangfoldighed af fornøjelige Minder.

Der blev afholdt Fester med indbudte Gæster, ja endog med Champagne. *Jørgen Chr. Hempel*, som studerede Medicin og tog første Del af sin Embedseksamen, mens vi boede paa Rørholm, havde forlovet sig med min Søster *Frederikke*, og han maatte i den Anledning give Champagne, da han var Medlem af en »Pebersvendeforening«, hvis Love bød den, der forlovede sig, at give Champagne.

Regner Helweg var Polytekniker og blev senere Direktør i det store Maskinfirma »Titan«, og *Ulrik Plesner* gik paa Kunstakademiet og blev Arkitekt, boede for det meste i Skagen, hvor han opførte adskillige større Bygninger, f. Eks. Toldbygningen, Kongens Bolig »Klitgaarden« og Brøndums Hotel.

Den 4. Oktober 1884 brød Ilden ud paa Christiansborg Slot. Vi saa først det mægtige Baal fra Platformen paa Rørholm. Det lyste op over hele Staden og fremkaldte en underlig trykket Stemning som af et mægtigt Uvejr. Selvfølgelig maatte vi alle ind og se Branden paa nærmere Hold. Det var et mægtigt og forfærdeligt Skuespil, som man aldrig vil glemme. Langs Gammelstrand var der saa varmt, at man knap kunde staa der, og Gnister og brændende Smaadele regnede ned over én, saa man stadig maatte passe paa, at de ikke fængede i ens Tøj, og hele den nordvestlige Del af den indre By var fyldt af Røg og Brandlugt.

Hele Slotsholmen var selvfølgelig afspærret af Politi og Militær, og over Broerne rullede en stadig Strøm af Flytteomnibusser og andre Køretøjer med Malerier og Inventar fra Slottet. Trist var det i Tiden derefter gennem de mange Aar at se paa den mægtige Ruin og de svættede Murrester.

Desværre ophævedes »Menagen« paa Rørholm, da flere af Deltagerne fik Beskæftigelse borte fra Byen.

Om mit theologiske Studium og mit Forhold til Universitetet har jeg ikke meget at berette. For mig fik det ikke nogen særlig stor eller indgribende Betydning. Af mine Professorer var det navnlig *Frederik Nielsen* i Kirkehistorie og *Peder Madsen* i Dogmatik og nytestamentlig Fortolkning, som betød noget for mig.

Man kom egentlig mere i personlig Berøring med sine Manuduktører. Men noget egentlig aandeligt Udbytte førte det ikke med sig. I nytestamentlig Fortolkning havde jeg en Tid cand. theol. *Fjord* til Manuduktør. Han var en Søn af den bekendte Landøkonom Dr. *N. J. Fjord* og blev senere Sognepræst i Søllested og Vedtofte her paa Fyn, hvor han lagde sig ud med den kirkelige Øvrighed paa Grund af sine stærke Sympatier for Pavekirken. Det gik saa vidt, at Biskop *Stein* anmeldte sit Besøg i Søllested for at se ham efter i Sømmene. *Fjord*, som var en velbegavet Taler, prædikede for Biskoppen, som erklærede sig særdeles tilfreds med hans Prædiken. Men da de kom ind i *Fjords* Studereværelse, studsede *Stein* over at finde et stort Billede af Paven over Præstens Arbejdsbord. »Det maa jeg sige,« ytrede han, »De har Pavens Billede over Deres Arbejdsbord.« — »Ja, Deres Højærværdighed,« svarede *Fjord*, »det er mit Symbol paa Kirkens Enhed.« — *Fjord* fik »en Næse« fra Kirkeministeriet, men han blev i øvrigt siddende i sit Embede.

Hans Manuduktioner var ret ejendommelige. Naar vi i vort nye Testamente skulde understrege Skriftord, som havde særlig Anvendelse enten i Dogmatik, Etik eller Fortolkning, citerede han Skriftstedet med vedkommende Professors Røst saa træffende, at vi aldrig var i Tvivl om, i hvilken Disciplin det skulde anvendes: i Dogmatik var det Professor *Madsens* Røst, i Etik Professor *Scharlings* og i Fortolkning Professor *Sthyrs* Røst.

Fjord havde Talent som Skuespiller og optraadte ofte i Studenterkomedier og sang ofte i Studenterforeningen Viser med megen Humor.

Som Manuduktør i Dogmatik havde jeg et Par Semestre cand. theol. Licentiat *Jacobsen*, der senere blev Professor i Hebraisk. Han var en dygtig Lærer, men meget tør, og hans Undervisning var meget skematisk og ikke just interessant. Mere tiltrækkende var de Timer, jeg havde hos cand. theol. *Kissmeyer*, der senere blev Sognepræst i Asminderød og Fredensborg. Han var maaske nok noget moderne og ikke særlig ortodoks i sine Anskuelser, men han var aandfuld og interessant.

Fra min første Studentertid mindes jeg, at jeg var med ved den bekendte Biskop *Martensens* Begravelse fra Frue Kirke, ved hvilken Lejlighed jeg saa mange af den Tids berømte Personligheder baade fra Kirken og Universitetet.

Dette var ogsaa Tilfældet ved den store Sprogmand, Professor *J. N. Madvigs* Jordefærd.

Den 3. December 1884 fejredes *Ludvig Holbergs* 200 Aars Fødselsdag ved forskellige Festligheder, bl. a. en Festforestilling i Folketheatret, hvor jeg som Medlem af Studentersangforeningen var med til at synge *Chr. Richardts* Kantate, i hvilken Kammer-sanger *Niels Juel Simonsen* sang et Soloparti og kongelig Skuespiller *Emil Poulsen* foredrog Recitativet. Det var en udmærket, smuk og interessant Fest. En Oplevelse, som man husker.

En anden Festlighed mindes jeg med Glæde. Det var Festen for Komponisten Professor *Johan Peter Emilius Hartmann* paa hans 80 Aars Fødselsdag den 5. Maj 1885. Festen afholdtes i Casino's store Sal med Concert, og Hovedpunktet i Programmet var *Hartmanns* mægtige Komposition »Vølvens Spaadom«. Et 100 Mands Orkester foredrog Musiken og Studentersangforeningen Sangen med Støtte af Studentersangere fra Lunds Universitet. Dirigent var Komponisten Professor *Malling*. Prøverne afholdtes i Casino. En Aften ved en af de sidste Prøver, hvor vi sang fra Scenen for aabent Tæppe, og Dirigenten, efter at have skældt dygtigt ud, endelig havde erklæret sig tilfreds, hørte vi nede fra Tilskuerpladsen, der laa i dybt Mørke, en Røst udbryde: »Det er pinende falsk!« Dirigenten vendte sig og stirrede — rasende — ud i Mørket, men hans vrede Miner forvandlede sig ydmygt Smil og Buk: ud af Mørket kom selveste *J. P. E. Hartmann*.

Som Medlem af Studentersangforeningen deltog jeg i en dejlig Pinsetur til Kolding. Særlig mindes jeg Besøget paa Skamlingsbanken, hvor en Mængde Sønderjyder var kommet Syd fra for at høre Studenterne synge. Vi sang bl. a. »Slumrer sødt i Slesvigs Jord«, og jeg mindes ikke, hverken før eller siden, at den Sang har klinget saa smukt, der var en forunderlig Stemning over Sangen, det var Stedet og Landsmændene derovre bag de sort-hvide Pæle, som fremkaldte den. Da vi kørte fra Skamlingsbanken, løb Sønderjyderne langs med Vognene for at trykke os i Haanden til Tak og Farvel.

Sangforeningens Solist paa Turen var Kammer-sanger *N. J. Simonsen*, og blandt Deltagerne i Turen var Digteren *Vilh. Bergsøe*. Med sidstnævnte havde jeg en lille fornøjelig Oplevelse. Det var paa Udflugten til Fænø og Hindsgavl. Efter en meget livlig Frokost med en overvældende Rigdom af baade Spise- og navnlig Drikkevarer, var Stemningen blevet meget animeret, hvilket bl. a. gav sig til Kende under Spadsereturen i Hindsgavls smukke Have. I det Selskab, som jeg hørte til under Turen, var ogsaa *Vilh. Bergsøe*. Han var i løftet Stemning og foreslog mig, at vi, da vi

kom forbi en »Vippe«, skulde tage en Tur sammen. Og under Jubel fra omkringstaaende vippede vi to under den gamle Opsang: »Der sad to Fyre paa et Bræt, de kunde slet ikke gyng, den ene var tung, og den anden let . . .«.

Blandt Deltagerne i Turen mindes jeg *Alexander Foss*, den senere verdensberømte Ingeniør. Han var et meget tiltalende Menneske og en god dansk Mand. Ogsaa *Emil Ammentorp*, der endte som Stiftamtmand paa Sjælland, var med som Sanger, og Juristen *Christian Ricard* (Broder til den bekendte Præst *Olfert Ricard*), han var meget musikalsk og skrev ypperlige Viser.

I ST. PEDERS PRÆSTEGAARD I SLAGELSE

Efter at Fællesskabet paa Rørholm var ophævet, var jeg et Aar i mit Hjem, som nu var flyttet til Slagelse, idet min Fader i Aaret 1885 var blevet forflyttet til St. Peders Sognekald.



Johannes Clausen.
Fra Johannes Clausen:
Frimenigheden.

Faders Formand dér, Pastor *Branner*, havde boet i en gammel og temmelig forfalden Præstegaard, og medens denne blev ombygget, boede mine Forældre til Leje i et gammelt Hus i Bredegade lige neden for St. Peders Kirke. Foruden i denne prædikede min Fader ogsaa i Graabrødrekirken og var Præst for det dertil hørende Hospital og Kloster. I de 10 Aar, han var i Slagelse, havde han den Glæde i Reglen at have fulde Kirker, og virksom og iderig, som han var, satte hans Gerning i Slagelse gode Spor ogsaa i det ydre. Han fik rejst et stort og smukt Missionshus, han fik rejst en smuk Mindesten for *Hans Tausen* ude ved Antvorskov Kloster, og han fik sat igennem, at der blev bygget et Ligkapel paa den nye Kirkegaard. En særlig Glæde — og den var gensidig — var det for ham, at han kom til at bo i Nærheden af *Vilhelm Beck* i Ørslev. — Det gamle Venskab fornyedes, og ved adskillige Møder talte de to, som vel paa nogle Punkter saa forskelligt paa Arbejdet for Guds Rige, men de var enige i det store og afgørende. Hvor var det en Glæde at se de to Par sammen, *Vilhelm* og

Nina Beck og mine Forældre. Det var Spøg og Alvor alt sammen paa Kærlighedens Grund.

Allerede i 1884 var jeg i Nørre Lyndelse Præstegaard blevet forlovet med *Toni (Antoinette Henriette Louise) Egholdt*. Hun var født i Hamborg, hvor hendes Fader var Grosserer, men kom som ung Pige i Huset hos mine Forældre. I et Aar var hun nu i Huset hos Pastor *Becks* i Ørslev, og det gav Anledning til, at jeg adskillige Gange besøgte det store og gæstfri Præstehjem og lærte nærmere at kende og kom til at holde af de to Præstefolk. Dette Hjem er saa smukt og udførligt skildret af deres Søn, *Aksel Beck*, Præst ved Helligkorskirken i København, at jeg ikke finder Anledning til at komme nærmere ind paa at fortælle derom.

Blot et Par Minder vil jeg nedskrive. En Søndag Eftermiddag var jeg kørende med Pastor *Beck* til Annekskirken i Solbjerg. I sin Prædiken kom han ind paa dette at have Jesus med i alt, og paa sin drastiske Maade sagde han: »Kan I tænke Jer Jesus være Fjerdemand i en l’Hombre eller føre op i en Lanciers?»

Jeg protesterede stiltiende — selvfølgelig — men, hvad han havde sagt, sad fast. Da vi kom hjem i Præstegaarden og havde faaet Kaffen og faaet Piben tændt, spurgte *Beck*, om jeg spillede Krok, og da jeg sagde ja, foreslog han et Parti. Jeg var lige ved at spørge ham — jævnfør hans Udtalelse i Kirken — om Jesus kunde være med her, men jeg gjorde det heldigvis ikke. Og siden har jeg ofte tænkt, at egentlig havde han jo Ret, og han tog altid sig selv med, naar han talte om Synd.

En anden Gang havde han i sin Prædiken talt meget stærkt om Ansvar, Regnskabet for den enkelte over for Gud, hvis en



J. Chr. Clausen og Toni Egholdt
som forlovede.

Riberholt, Slagelse, fot.

Kristen forsømmer at søge at vinde et Menneske for ham. Da jeg gik hjem til Slagelse om Aftenen, arbejdede min Tanke med dette Ansvar, saa stærkt, at jeg ved Hjemkomsten maatte vække min Fader for at tale med ham derom. Han fik mig beroliget. Men *Becks Ord* har jeg aldrig glemt. De var talte, dreven af Guds Aand.

Mens jeg var hjemme i Slagelse, tog jeg to Gange om Ugen ud til Pastor *Bülow* i Havrebjerg. Han gennemgik en Del af Ny Testamente med mig. Han var en Brodersøn af Helten fra Frederits, General *Bülow*, og en meget særpræget Skikkelse, men elskelig og en from og ydmyg Kristen. Han var meget høj, gik lidt foroverbøjet og var skaldet undtagen i Tindingerne, hvis lange, rødlig Tjavser han saa redte op over den skaldede Isse. Han passede Husets vældige Flok af Høns og Ænder, og saasnart han viste sig i Gaarden, havde han hele den fjedrede Flok i Hælene, og de fulgte ham. Det var et morsomt Syn.

Han var meget omhyggelig med sine Prædikener, men de var vistnok lidt tørre.

Fra min Slagelsetid vil jeg omtale to interessante Fodture, en til Sydøstsjælland og Møen, en til Sønderjylland. I den første deltog min Broder *Valdemar*, min Fætter *Valdemar Boberg* (senere Skolebestyrer i Vordingborg) og *Peter Spandet* (Søn af Proprietær *Spandet*, Idagaard ved Slagelse; han blev senere Sognepræst i Hjortlund og Kalvslund i Ribe Stift og døde her i ret ung Alder).

Turen varede 8 Dage og gik fra Slagelse over Gunderslevholm, hvor vi besøgte Godsforvalter *Gad*, der var gift med min Faders Søster *Emma*. Derfra gik vi over Vordingborg til Kallehave, hvor vi overnattede hos Sognepræsten, *Frederik P. J. Dahl*, der boede i en morsom gammel Præstegaard. Derfra vandrede vi, efter Overfarten til Koster, over Stege til Møens Klints sydligste Ende, hvor der var skaffet os Nattelogi hos en Husmand i Karensby. Det var et gammelt Hus med Lergulv i Stuen, der var overladt os, og kun én Seng til vi fire, men den var saa rigelig forsynet med store Dyner og Puder, at vi redte til to paa Gulvet. Vi medførte selv Spritapparat og købte saa undervejs, hvad vi havde Brug for, Brød, Smør, Æg og Ost. Husmanden vækkede os før Kl. 4, saa vi kom op og saa Solen dukke op af Østersøen, et dejligt Syn: det blaa Hav, de hvide Klinter med de grønne Bøge, pragtfuldt belyst af den opgaaende Sol. I tre Dage turede vi saa rundt fra Nord til Syd i dette vidunderlige Landskab.

Paa Hjemturen standsede vi først i Magleby Præstegaard, hvor vi blev meget gæstfrit modtaget af Pastor *Jespersens Frue*, født *Pontoppidan* (Søster til *Morten Pontoppidan*). Hun inviterede os først paa Kirsebær i Haven, der var nok at tage af, og vi tog godt fra, ikke mindre da vi blev budt ind paa kogt Skinke og Grønærter. »Spis kun,« sagde Fruen, »vi har nok af det,« og vi adlød gerne.

Fra Magleby gik Turen over Nordfelt og den interessante Ulfs-hale med den meget ejendommelige Skov, over den lille Ø Nyord og videre over til Jungshoved og derfra til Præstø, hvor vi boede hos en gammel Rebslager *Borresen*, som kendte min Fader. Næste Dag vandrede vi over Rønnede Kro til Haslev, hvor vi skulde overnatte. Men nu kneb det med Finanserne. Vi maatte akkordere med Værten baade i Rønnede Kro om Mad og i Haslev om Natte-logi, men vi fik da baade Mad nok og Søvn nok, saa vi velbeholdne kunde ende den morsomme og smukke Tur over Gunderslevholm og til Slagelse. Men hele denne 8-Dages Fodtur kostede os kun 7—8 Kroner hver. Det lod sig næppe gøre i vore Dage. Og Vandringen gennem denne skønne Del af vort Fædreland blev en uforglemmelig Oplevelse for os.

Dog dette gjaldt i endnu højere Grad Turen til Sønderjylland. Den gik i Sommeren 1887 over Korsør med Damper til Sønderjylland — til Sønderborg. Ogsaa paa den Tur var vi fire — nemlig min Broder *Valdemar*, min Fætter *Thorvald Madsen* (Søn af General *V. H. O. Madsen*). Han blev senere Direktør for Statens Seruminstitut og Formand for Folkeforbundets hygiejniske Sektion, i hvilken Stilling han har indlagt sig stor mellemfolkelig Fortjeneste og international Anerkendelse. Den fjerde Deltager i Turen var *Svend Spandet*, Broder til føromtalte *P. Spandet*. Han blev senere Forpagter af Gaarden Turebylille under Bregentved.

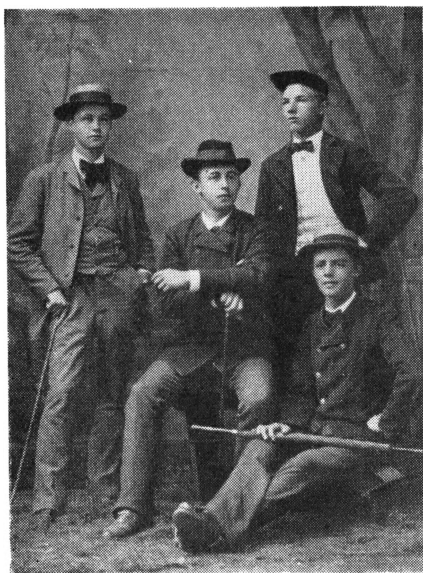
Min Fader fulgte os til Stationen og ønskede os godt Udbytte af Turen. »Jeg kunde ikke taale at se de Steder dernede, som rummer saa mange tunge Minder for mig fra 64.«

I Sønderborg blev vi hentede af Gaardejer *Peter Philipsen* fra Skelle Mark paa Broager, og der boede vi et Par Dage og gjorde derfra Udflugter til Bøffelkobbøl, Dybbøl, Sønderborg, Arnkilsøre, Augustenborg og Ketting paa Als. Ved Soldatergravnen i Husmandshaven ved Bøffelkobbøl Skov (jfr. *Drachmanns* Digt: De vog dem, vi grov dem en Grav i vor Have) havde jeg en Oplevelse, jeg aldrig glemmer. Mens min Fætter, *Th. Madsen*, og

jeg stod med blottet Hoved ved Graven i den lille Have, kom en bereden Gendarm, en stor, flot Fyr med Pikkelhue og med lang Ryttersabel raslende efter sig, hen imod Haven, og idet han sparkede Laagen til Haven op med sin lange, sporebesatte Ridestøvle, gik han hen til Graven og greb med sin behandskede Haand om de røde og hvide Valmuer, som stod paa Graven, ruskede dem op

og smed dem ud i Vejgrøften, vendte sig og gik ud til sin Hest og red væk. Denne Episode glemmer jeg aldrig.

Efter min Faders Anvisning søgte og fandt vi nogle Krigergrave paa Kirkegaarden i Sønderborg. Der havde min Fader staaet og kastet Jord paa danske Soldater, mens Kampen rasede paa Dybbøl Bjerg. Mens vi stod der ved Krigergraven, lød der heftig Skydning ovre paa Dybbøl, og vi kunde se de tyske Soldater rykke frem over Markerne. Det var den tyske Garnison, som holdt Felttjenesteøvelse. Men for os blev det som Levendegørelse af Begivenhederne fra 1864.



Fra Fodturen i Sønderjylland.

Fra venstre: Thorvald Madsen, J. Chr. Clausen,
Svend Spandet og Valdemar Clausen.

I. L. Stöckler, Sønderborg, fot.

I Ketting overværede vi en Fest efter et Dyrskue. To stramme Gendarmer holdt Vagt ved Indgangen og passede paa, at der ikke ved Festen faldt Ord, som var forbudt, men det var ejendommeligt at høre Sønderjyderne tale saadan, at de ikke kunde fældes paa Ordene, men Meningen var let at fatte.

Fra Sundeved sejlede vi til Lyksborg og vandrede derfra til Flensborg. Det var netop 25. Juli, Isteddagen. Vi købte nogle røde og hvide Roser til at lægge paa Graven, hvor Heltene fra Isted hviler. Paa Gaden mødte vi en Gendarm, som forbød os at gaa med den danske Kokarde i vore Studenterhuer, og han truede os med Udvisning, hvis vi ikke fjernede dem. Da vi erklærede os tilfredse dermed, da vi saa fik gratis Rejse til Grænsen, lod han

os gaa. Paa Krigergraven laa mange friske Kranse. Om Morgenen havde de alle været pyntede med smaa Dannebrogflag. En Time efter var de alle revet væk. Et talende Vidnesbyrd om tysk Mentalitet.

For at spare paa Rejsepengene vandrede vi om Aftenen Syd paa til Bilskov Kro for at bo der om Natten. Man anviste os først et skrækkeligt ildelugtende Hul, en Slags Alkove fra Skænkestuen, men efter nogen Parlamenteren fik vi dog overladt et større Værelse, ovenikøbet et historisk Værelse, idet det blev benyttet af General *Krogh*, da han lagde Planen for Slaget ved Isted.

Det blev en urolig Aften og Nat. Et Selskab af slesvigholstenske Svende sad og svirede og sang og raabte, og tilsidst vilde de give os Prygl. Værten laa døddrukken under Bordet, og de drukne Mennesker stormede Døren til vort Værelse. Men nu var Krokonen vaagnet, kom til og raabte: »Der Gendarm kommt!« Saa forsvandt Selskabet.

Næste Morgen blev vi trakterede med et mægtigt Fad Smørrebrød og Kaffe, og Værten var yderst forekommende, men øjensynlig lidt flov og medtaget efter Aftenens Svir. Han viste os, hvordan Porten til Kroladen var gennemhullet af Geværkugler.

Fra Bilskov Kro gik vi Syd paa over Sankelmark, hvor der i Træerne i Skovens Sydside var en Mængde Mærker af Kuglerne fra Kampen efter Tilbagetoget fra Dannevirke, da *Max Müller* standsede den fremrykkende Fjende og sikkert reddede den danske Hær. Over Oversø gik vi til Aagaard, hvor vi besøgte en gammel, brav, dansk Mand, Landbrugsskoleforstander *Tofte*, Fader til »de sønderjyske Piger«. Han var omtrent eneste Dansker i sin By, men han var meget frimodig og fortrøstningsfuld.

I Nærheden af Isted Kro, omtrent lige paa Slagmarken, var vi inde og besaa et lille Museum, tysk, hvor der fandtes en Samling af alle mulige Genstande fra Trearskrigen, bl. a. en gammel Støvle, som havde tilhørt den slesvigholstenske Soldat, som havde skudt »Christian den 8de« i Sænk paa Eckernførde Fjord, og et Gebis af den »letzte schleswigholsteinische Pferd«, som Opsynsmanden, en gammel slesvigholstensk Underofficer, forklarede.

Da vi nærmøde os Slesvig, blev vi standsede af en ældre Mand, som havde hørt, at vi talte Dansk. Han havde været Furér i Trearskrigen og havde nu Opsyn med danske Grave i Sydslesvig. Han tog sig meget venligt af os og fulgte os den næste Dag ud til Dannevirke.

Hele denne Tur til Sønderjylland med Besøget paa alle de minderige Steder blev for mig — og jeg tror ogsaa for de andre — en Oplevelse, som bragte mig i en inderlig Berøring med hele den danske Sag i Sønderjylland og kaldte en Nationalfølelse frem hos mig, som jeg takker Gud for, og som har holdt sig siden.



Diskussionsklubben.

Fra venstre, staaende: Mads Chr. Jørgensen, Søren Lassen, Hans M. Erichsen, N. Chr. Knudsen; siddende: Mads Larsen, J. Chr. Clausen, Poul Strøm, K. A. Knudsen, R. P. Rasmussen.

DISKUSSIONSKLUBBEN

Det sidste Aar, før jeg blev theologisk Kandidat, boede jeg sammen med min Broder *Valdemar*, der nu gik paa Landbohøjskolen, og min gamle Skolekammerat fra Odense Latinskole *Hans Maximilian Erichsen*, der senere blev Præst paa Bornholm og endte sin Præstegerning som Sognepræst i Aakirkeby. Han hørte til den lille Flok af jævnaldrende og Studenterkammerater, som den 28. Oktober 1884 dannede en »Diskussionsklub«, som bandt os saadan sammen, at Baandet har holdt Livet ud. Vi holdt vore Møder rundt om, hvor vi boede, og Værten skulde saa enten holde Foredrag eller indlede en Forhandling, og det hele blev af

Sekretæren indført i en Forhandlingsprotokol, og denne har, efter at Klubbens Medlemmer er blevet spredt ud over det ganske Land, af og til circuleret og været til megen Morskab, thi ingen Emner var jo for store, uden at vi tog dem under Behandling, ikke sjældent med en Frimodighed, der mere vidnede om ungdommeligt Overmod end om mandig Modenhed. Vi holdt to Fester om Aaret: Stiftelsesfest den 28de Oktober og Skovtur i Reglen lige før Sommerferien. Ved begge Lejligheder var hvert Medlem pligtig at holde en Tale. Festsange blev ogsaa skrevet, og disse poetiske Frembringelser har vi senere hen i Livet moret os kosteligt over. Men Øvelse i at diskutere fik vi — og hvad der var det bedste ved det hele: Vi sammenknyttedes ved et herligt Venskab — og det for hele Livet. En Gang imellem, men desværre alt for sjældent, har vi haft Lejlighed til at samles siden hine Ungdomsdage og da altid følt det som et Foryngelsens Bad at dukke ned i Ungdomsmindernes Kildevæld.

Jeg maa her nævne Klubbens Medlemmer, min nærmeste Vennekreds gennem hele Livet.

1. *Mads Christian Jørgensen*, Husmandssøn fra Dalum ved Odense, Dux i Skolen, Formand i Klubben. Han blev senere Kateket i Faaborg og døde i ret ung Alder som Sognepræst i Haastrup og Jordløse.
2. *Poul Strøm*, Søn af Sognepræst *Strøm* i Marslev. Han var Jurist og døde i ung Alder som Dommerfuldmægtig i Nakskov, den mest begavede af os.
3. *Niels Christian Knudsen*, Søn af *Møller Knudsen* i Vissenbjerg, endte som Sognepræst ved St. Mortens Kirke i Næstved.
4. *Knud Anton Knudsen*, Gaardmandssøn fra Byllerup ved Nr. Aaby, Fætter til Nr. 3. Han tog theologisk Embeds-eksamen, men kastede sig over Studiet af Gymnastik, baade herhjemme og i Sverrig. Blev Forkæmper for Lings Gymnastik og endte som Gymnastikinspektør.
5. *Søren Lassen*, Søn af Proprietær *L.*, Selleberg i Marslev Sogn. Efter at have taget theologisk Embedseksamen virkede han som Lærer, tilsidst ved Vesterdals Skole i Odense.
6. *Mads Larsen*, Gaardmandssøn fra Ejby ved Odense. Han blev senere Præst, først i Korsør, senere paa Fejø, i Egense og tilsidst i Lunde ved Odense.

7. *Rasmus Peter Rasmussen*, han var først Seminarist, endte sin Præstegerning som Præst ved »De gamles By« i København.
8. *Hans Maximilian Erichsen*, Søn af Stabssergent *Erichsen* i Odense.
9. *Frederik Melbye*, Søn af den bekendte grundtvigske Præst *Mads Melbye* i Asperup. Han døde som Sognepræst i As og Klakring.
10. *Ludvig Heuer*, hvis Fader var Snedker i Odense. Han blev cand. mag. og gik Skolevejen, var sidst Lektor ved Latin-skolen i Roskilde.
11. Nedskriveren.

SOLDATERLIV

Efter at være blevet theologisk Kandidat aftjente jeg min Værnepligt som Fæstningsartillerist ved 1. Bataillon paa Fortet »Prøvesten«. Jeg blev indkaldt i Begyndelsen af Maj og var færdig med Tjenesten i September. Fra min Soldatertid har jeg hovedsagelig kun gode Minder. Det var en sorgløs Tid, og Tjenesten ikke strengere, end et nogenlunde normalt Mandfolk let kunde udholde den, blot man vilde tage Forholdene, som de var, og ikke stille for store Fordringer til Bekvemmeligheder, Renlighed baade med Hensyn til Bispising, Nattelogi, Toiletteforhold og Omgangssproget mellem Underofficererne og de menige. Hvad der blev leveret til Mandskabets Bispising, var vistnok sundt og godt — og rigeligt; men Behandlingen af det udleverede lod meget tilbage at ønske. Smørret, hvoraf vi fik udleveret et Par Gram daglig, opbevarede i Rum sammen med Olie og Petroleum og smagte ofte deraf. Skibsøllet, hvoraf vi ogsaa fik en daglig Ration, opbevarede i et Rum under en af de store Kassematkanoner, og i dette Rum stod der ofte et flere Tommer højt Lag af en ildelugtende raadden Vædske, som hidrørte fra Soigneringen af Kanonerne efter Skydning, det lugtede nærmest som raadne Æg. Den ugentlige Menu bød ikke paa større Afvekslinger, men saaledes havde den vist været i en lang Aarrække. Om Mandagen lød den paa »Batteriforskrækkelse«, Sødsuppe kogt paa nogle forbausende store Gryn, sødet med Sirup, og en (1) Svedske pr. Mand, og som Eftermad koldt saltet Oksekød uden noget til, hverken Sauce eller Kartofler. — En Gang om Ugen fik vi »Mælkemad«, d. v. s. Vandgrød

med Skibsøl til og som Eftermad Klipfisk ogsaa uden Sauce eller Kartofler. Og en Gang om Ugen gule Ærter og Flæsk, som ikke altid var godt. De resterende Dage i Ugen fik vi Kødsuppe og Oksekød, i Reglen rigtig godt, men ikke altid lige propert behandlet. Jeg fik f. Eks. en Gang en Suppevisk, som var ombundet med et Stykke gammelt Tougværk. Til at rengøre vore Spisegrejer var vi henviste til Saltvandet i Havnen!

Selve Tjenesten faldt mig ikke svær. Værst var det, naar vi havde »Skytshaandtering«, d. v. s. Montering og Demontering af Kanoner o. l., et Arbejde, hvor der stilledes store Krav til Legemskræfterne, saa gjaldt det om at faa en stærk Makker. For en Bajer erhvervede jeg ofte 47 — en knippelstærk Slagter fra Korsør — saa gik det let.

Vore Underofficerer var, paa enkelt Undtagelse nær, flinke. De var slemme til at bande, men de mente vist ikke noget ondt med det, saa det vænnede man sig til. Fortchefen, Kaptain *Worm*, Præstesøn fra Søndersø, var en flink og retfærdig Mand, som vaa-gede strengt over, at Mandskabet blev behandlet ordentligt. Ogsaa vor Næstkommanderende, Premierlieutenant *Farrer*, var en god Mand. Han afløstes en Tid af Prltnt. *Ziir-Lund Hansen*, som havde en stor Svaghed for at lade Mandskabet vaske Ærmefoer, Krave osv., men da vi var henviste til at bruge Saltvand, blev Vasken kun saa som saa. Han tog senere Navnet *Tage* og gik af som Kaptain og blev Forretningsfører for de danske Skytte- og Gymnastikforeninger. En Tid havde vi ogsaa Prltnt. *Rolf Kall* som Lærer i Kanonbetjening. Han var en ualmindelig dygtig og kundskabsrig Officer. Han hørte egentlig til Feltartilleriet og afgik fra Hæren som Oberst. Han stillede store Fordringer til Mandskabet, men ogsaa til sig selv. — Vi havde to unge værnepligtige Secondlieutenanter, som ikke var meget værd.

I Anledning af den russiske Kejser *Alexander den III.s* Besøg salutede Fortet med alle sine Kanoner ved Kejserskibet »Polarstjernen«s Ankomst. Det medførte for os et mægtigt Soigneringsarbejde. Det vakte derfor megen Tilfredshed, da det meldtes os, at Kejseren havde stillet et Beløb til Raadighed til Beværtning af Fortets Mandskab. Vi blev trakterede med Punch, Kransekage og en Cigar pr. Mand. Jeg fik det ærefulde Hverv at forestaa Uddelingen og Gildet ved mit Kompagni. Jeg var saa dristig at holde en Tale for Konge og Fædreland. Med en vis Ængstelse imødesaa jeg, hvorledes min Tale vilde blive optaget af

Mandskabet, som bestod af højst forskellige Elementer, deriblandt adskillige urolige og med Soldaterlivet meget misfornøjede, Københavnerbisser og Socialdemokrater. Men det gik langt over Forventning. Ikke en eneste Mishagsyttring, og da jeg sluttede med et Leve for Konge og Fædreland, rungede Kassematten af et i alle Tilfælde tilsyneladende — enstemmigt og kraftigt Hurra.

Det er ganske sikkert en meget væsentlig Mangel ved den nuværende Værnepligtsordning, at saa stor en Del af den værnepligtige Ungdom ikke bliver indkaldt, ikke mindre, at man endogsaa har oprettet Militærnægterlejre, thi Soldaterlivet, saadan som det er her i Danmark, er en udmærket Skole for en ung Mand. Man lærer Lydighed, lærer at underordne sig og uden Indvending at udføre det, der er befalet én. Eller, som det er udtrykt blandt Soldaterne, »at holde Trit, Kæft og Retning«.

HØJSKOLELÆRER

Efter overstaaet Eksamen og Soldatertjeneste vendte jeg tilbage til mit Hjem i Slagelse og skulde nu til at se mig om efter en Virksomhed. Det skulde jo nærmest være Præstegerningen. Min første Prædiken holdt jeg 9. Søndag efter Trinitatis, den 3. August 1890 i Gudum Kirke, vistnok en af de mindste Kirker paa Sjælland. Tilhørerskaren var ikke stor, men fyldte godt i den lille Kirke. Det bedste ved Gudstjenesten var for mig, at min kære Mor fulgte mig. Jeg vidste, at hun nu, som før og siden, bad for mig. Selvfølgelig skulde hun bedømme min Præstation, den var vistnok i mange Henseender ungdommelig, men paa sin milde og kærlige Maade erklærede hun dog, at jeg slap helt godt fra det. Jeg gemmer endnu Dispositionen til den Prædiken. Efter min Faders Raad havde jeg ikke skrevet den »in extenso«, men kun en udførlig Disposition; »thi«, som han sagde, »man skal have Pumpeværket i Orden, men ikke have Vandet pumpet op i Forvejen, saa taber det let sin Friskhed.«

Hen paa Efteraaret rejste jeg, efter en Annonce, op til Flade uden for Frederikshavn, hvor Sognepræsten Provst *Kleffel*¹⁾ paa Grund af Sygdom søgte en Kapellan. Præstegaarden laa den Gang nede i en dyb Dal, meget mørkt og fugtigt, paa en Maade idyllisk, til alle Sider omgivet af Bøgeskov, men sikkert meget usundt, og Præsten, der led af Tuberkulose, havde af sin Læge faaet streng

1) *Vilhelm Konrad Ludvig Kleffel*, f. 26/4 1848 i København.

Ordre til at rejse bort i mindst et halvt Aar. Jeg gik — efter en Del Betænelighed — ind paa at hjælpe den syge Mand, men da vi fik talt nærmere om Menighedsforholdene, voksede mine Betæneligheder. Der var i Pastoratet (Flade og Gjørsum) ca. 3000 Mennesker, som for en stor Del var meget stærke Missionsfolk og ikke lette at omgaas. Provst *Kleffel* fortalte bl. a., at der var en Del af Menigheden, som gik til Alters hver Søndag, men da Præsten en Dag i sin Prædiken talte om, at man skulde vogte sig for ikke at misbruge denne Guds Naadegave, indfandt der sig en Flok af Altergæsterne hos ham og erklærede, at hele Flokken ikke mere vilde gaa i Kirke hos ham, hvis han oftere udtalte sig i lignende Retning.

Dette og adskilligt andet, ogsaa at jeg skulde bo ene i en usund Præstegaard, kun med en ældre Husholderske, gjorde mig yderlig betænkelig. Paa Hjemvejen var jeg inde i Aalborg for at tale med Biskop *Schousboe*¹⁾ om Sagen. Jeg fremførte mine Betæneligheder, men han opmuntrede mig: »Det skal nok gaa!« — Min Faders gode Ven Hospitalsforstander *Barfoed* i Aalborg talte jeg ogsaa med om Pladsen, og han advarede mig stærkt mod at tage den. Men jeg havde jo sagt Ja. Og jo længere jeg paa Rejsen kom ned gennem Jylland, des mere voksede Betænelighederne. I Kolding mødtes jeg med min Fader hos min Søster *Frederikke*, som nu var gift med *Jorgen Christian Hempel*, der havde nedsat sig dér som praktiserende Læge. Og Resultatet blev, at vi den næste Dag tog paa Hjemvejen ind til Pastor *Viggo Gotzsche*²⁾, som den Gang var Sognepræst ved Michaelis Kirke i Fredericia, for at



Frederikke og Jørg. Chr. Hempel.

L. Dinesen, Odense, fot.

1) *Vilhelm Carl Schousboe*, f. 7/8 1841 i Faaborg, † 26/2 1900.

2) *Karl Viggo Gotzsche*, f. 15/1 1833 i Finderup, † som Biskop i Ribe.

drøfte Sagen med ham. Det var mig en hel Befrielse, da han strax tilraadede mig at skrive til Præsten i Flade, at jeg ikke turde tage Pladsen. En Maanedstid efter saa jeg i Bladene, at Provst *Kleffel* var død, og jeg var dermed befriet for Samvittighedsnaget over først at have sagt Ja og saa bagefter Nej.

Men hvad skulde jeg nu tage fat paa? Da skete det henimod Slutningen af Oktober, at min Moder viste mig en Annonce fra Forstanderen paa Brahetrolleborg Folkehøjskole, han søgte en Lærer. Om jeg ikke kunde have Lyst til den Plads? — Jo, i høj Grad! Jeg skrev strax til Forpagter *Rasmus Christiansen*, Eskelund i Gislev Sogn. Han var Formand for Højskolens Bestyrelse og en god Ven af mine Forældre fra Ryslingetiden. Og mærkeligt nok kom der den næste Dag Brev til mig fra ham med Forespørgsel, om jeg ikke kunde have Lyst til den Plads. Vore Breve havde krydset hinanden. Det var som en Styrelse fra Gud, og et Par Dage efter drog jeg til Eskelund, hvor vi snart blev enige. Dagen efter kørte *Christiansen* mig paa Vej til Krarup Sognegrænse mod Øst.

Det var en dejlig klar Efteraarsdag, jeg glemmer den aldrig. Da jeg naaede Toppen af Bakken Øst for Lundegaarden i Snarup, stod jeg stille og betragtede det herlige ægte fynske Landskab med de levende Hegn, de smaa Kratskove, de hyggelige stolpestrøgne Huse og Gaarde, de gamle hvide Kirker og i Baggrunden de fynske Alper i blaanende Dis og mod Sydvest de store udstrakte Skove.

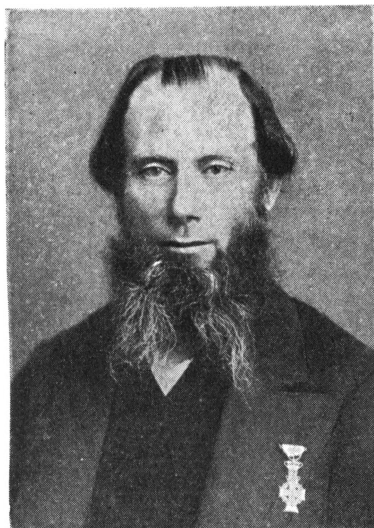
Det var den Egn, hvor jeg for Resten af mit Liv skulde virke og hvile.

Da jeg kom til Korsvejen ved Lydingegaarde, stod jeg igen stille, hvad jeg tænkte paa, erindrer jeg ikke, men en Mand, som gennem mange Aar har været mig en kær Ven, Gaardmand *Anders Nielsen Kildevæld*, har fortalt mig, at han saa mig staa derhenne ved Korsvejen ligesom overvejende, om jeg skulde gaa videre eller vende om.

Paa Folkehøjskolen traf jeg Forstanderen, *Jens Holger Vinther*. Ogsaa mellem os blev Sagen snart ordnet, og i Løbet af Dagen fik jeg talt med de andre Medlemmer af Bestyrelsen, Provst *M. Th. Wøldike* i Haagerup og Gaardejer *Niels Rasmussen Søkilde* i Fleninge.

Alle de Mænd, som den Gang kaldte mig til en Gerning i Brahetrolleborg Sogn, er nu forlængst døde, men Mindet om dem bevarer jeg i taknemmelig Erindring. *Jens Holger Vinther* og hans

Hustru *Margrethe*, Datter af Godsforvalter *Lorenzen*, Brahetrolleborg, blev mine Venner for hele Livet, og i Haagerup Præstegaard blev jeg altid modtaget med stor Gæstfrihed og Venlighed af de udmærkede Præstefolk, Provst *Wøldike* og hans elskelige Hustru *Marca Thomelly*, født *Borch* og deres Børn. Ogsaa af Familien *Søkilde* blev jeg baade den Gang og senere modtaget med stor Venlighed. — Den 28. Oktober blev jeg antaget som Lærer og tiltraadte ved Vinterskolens Begyndelse de første Dage i November.



Niels Rasmussen Søkilde.

Th. Hansen fot. Fra Fynsk Hjemstavn 1937.



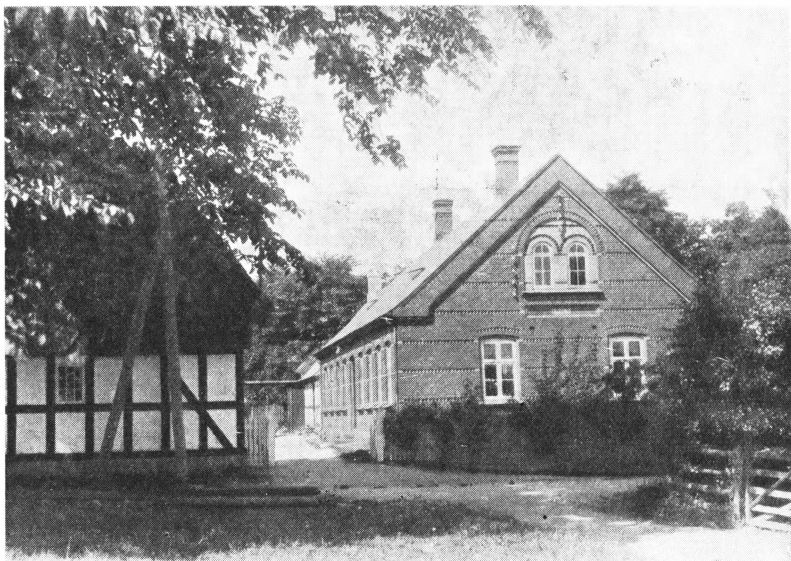
Karen Rasmussen Søkilde.

G. Burcharth fot. Fra Fynsk Hjemstavn 1937.

Med Lyst og Glæde begyndte jeg nu den Gerning, som den Gang for mig var mere dragende end Præstegerningen, vel nærmest fordi denne sidste ængstede mig ved Ansvarret, den fører med sig, maaske ogsaa fordi jeg ikke følte mig moden til den, hvorimod jeg ansaa Gerningen som Lærer ved en Folkehøjskole som en god Forskole til Præstegerningen. Nu om Dage gaar mangfoldige unge Theologer lige fra Eksamensbordet ind i Gerningen som Sognepræster — uden Modenhed, uden Erfaring, uden Menneskekundskab, og Resultatet bliver næppe altid godt, er i alle Tilfælde tvivlsomt.

Den Skole, ved hvilken jeg nu i en halv Snes Aar kom til at virke som Lærer, indtog en Særstilling blandt Højskolerne, frem-

kaldt af de politiske Forhold her i Landet. Medens Højskolerne fra første Færd af havde sat sig den Opgave at vække Folkeaa-
den, »rejse det faldne Mod« efter Nederlaget i 1864 uden noget
Præg af Partipolitik, havde Udviklingen efterhaanden ført til, at
de fleste af Landets Folkehøjskoler var blevet stærkt prægede i
politisk Henseende af Venstrepartiet. En Del Mænd, som ikke bil-
ligede, at der saaledes blev sat et politisk Præg paa den Skole,



Søkilde i Fleninge.

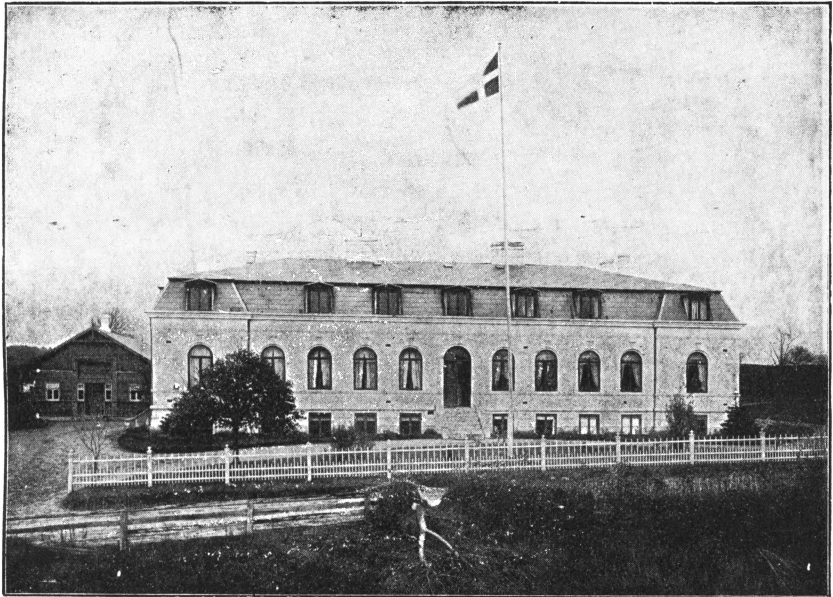
En af de Gaarde i Brahetrolleborg Sogn, J. Chr. Clausen først og ofte kom i.
C. Johansen fot. — Fra Fynsk Hjemstavn 1937.

der dog skulde være for hele Folket, besluttede da at oprette en
Skole uden politisk Præg, men iøvrigt med samme Midler og
samme Maal som de andre Højskoler.

Pladsen, hvor den nye Skole blev bygget, blev skænket af Lens-
greve *Christian Ejnar Reventlow*¹⁾, som derved gerne vilde bidrage
til, at det Oplysningsarbejde, som *Johan Ludvig Reventlow* grund-
lagde, gennem denne Skole kunde blive fortsat. Han tegnede sam-
men med sine Standsfæller betydelige Beløb til Skolens Opret-
holdelse, og dette gav Anledning til, at man fra de andre Højsko-

¹⁾ Lensgreve *Chr. E. Reventlow* var født 18. Juli 1864 og døde 2. Fe-
bruar 1929.

lers Side uden nogensomhelst Berettigelse stemplede den som en »Højreskole« og saa paa den med Uvilje, selv om man ikke paa noget Punkt kunde paavise, at Skolens Arbejde og de Toner, der lød ud fra den, havde nogen partipolitisk Klang. Et mærkeligt Udtryk for det saa lovpriste folkelige Frisind, der saa ofte viser sig som Snæversind over for andre.



Brahetrolleborg Folkehøjskole.

Fra Medlemsblad for Korinth Landbrugsskoles Elevforening 1913.

Der blev ikke fra Grundlæggerens Side øvet nogetsomhelst Tryk overfor Skolens Arbejde eller dens Lærere.

Forstander *Jens Holger Vinther*, der var en Skolelærersøn fra Dysted ved Næstved, var udgaaet fra et stærkt grundtvigsk præget Hjem, han havde faaet sin Højskoleuddannelse hos den bekendte Højskoleforstander *Nielsen*¹⁾, Hindholm, og var en varmhjærtet dansk og en udmærket Lærer. Desværre blev han allerede tidlig hæmmet i sin Gerning af en Sygdom (den Brightske Syge), der altfor tidligt lagde ham i Graven.

Den første Vinter boede jeg paa Skolen som ugift og havde

¹⁾ Fader til Digteren *L. C. Nielsen* og kongelig Skuespiller *Johannes Nielsen*.

derved rig Lejlighed til at leve sammen med Eleverne og derved bedre lære den enkelte at kende, men allerede i April 1891 havde jeg Bryllup og fik mit første eget Hjem i »Lindely«, hvor vi boede, indtil jeg i 1894 byggede mit eget Hus (efter Tegning af Arkitekt *Viggo Dahl*, der var Bygningsinspektør paa de Reventlowske Godser), dér, hvor jeg siden har oplevet saa mange lyse og lykkelige



J. H. Vinther og J. Chr. Clausen.

A. M. Krog, Korinth, fot.

Aar. Men Afstanden mellem mit Hjem og Skolen bevirkede, at det daglige Samliv med Eleverne ikke blev saa indgaaende som i den første Vinter.

Det var ikke store Hold, vi havde — i Reglen mellem 25 og 50 —, men det havde den Fordel, at den personlige Paavirkning bedre kunde ske, end om Holdene havde været paa 1 à 2 Hundrede.

Paa et enkelt Punkt afveg Undervisningen maaske fra andre Højskolars, idet vi stræbte efter at faa Eleverne til at arbejde med og forlangte, at de skulde deltage i alle Timerne og ikke, som det den Gang var almindeligt paa andre Højskoler, kun

i de Timer, de havde Lyst til. — Jeg underviste blandt andet i Sang og havde megen Glæde deraf. Et Minde om Sangen paa Højskolen maa jeg fortælle. Højskolen havde faaet et af de aarlige Besøg af *Morten Eskesen*, denne ejendommelige Skikkelse med det varme Hjærte for Fædrelandet og alt, hvad dansk er, derfor ogsaa Forkæmper for Danskheden i Sønderjylland¹⁾, en alvorlig Kristen, stærkt præget af *Grundtvig*, Folkedigter og Folkesanger, men paa den anden Side ofte barnlig-naiv.

¹⁾ Saa vidt jeg husker, havde *M. E.* været Huslærer hos *Krüger* i Bevtoft.

Han havde talt til Eleverne og sluttede — som altid — med at synge enten en af sine egne Sange eller en Sang med en af hans egne Melodier. Jeg stod uden for Døren og hørte ham synge de sidste Vers af Sangen: »Ved Christianssand der laa den sidste Orlogsmand« — om Kampen ved Sjællands Odde. Melodien var ejendommelig og iørefaldende. I Sangtiden Dagen efter spurgte jeg som sædvanlig Eleverne, om der var en Sang, de gerne vilde lære, og Svaret lød fra flere: »Maa vi synge »Ved Christianssand«.« Ingen af os havde hørt Melodien før, men ved fælles Hjælp fik vi fat paa den, og fra nu af blev den sunget, nynnet og fløjtet, lige til Eleverne rejste. *Morten Eskesens* Melodier blev ikke komponerede, men fødtes, fuldt færdige.

Med særlig Glæde mindes jeg fra Sommerskolen mine Botaniktimer med Pigerne. Naar Vejret tillod det, foregik de i Reglen ude i det frie. I de smukke Omgivelser var der rig Lejlighed til ikke blot at tale om Blomsterne og Naturen, men ogsaa om Egnen og dens rige Historie.

Desværre gik det stadig tilbage med Forstander *Vinthers* Helbred, og det kunde ikke andet end svække Skolens Stilling, og da han saa i September 1901 afgik ved Døden, og ingen magtede at tage Pladsen efter ham, ophørte Højskolen som saadan.

Der blev senere af en Mand ved Navn *Hagbart* gjort Forsøg paa at fortsætte den, men det var ganske mislykket, Manden var vist ikke saa lidt af en Svindler. Senere var den ved at blive omdannet til Husmandsskole med *Nielsen Klodskov*¹⁾ som Leder,

¹⁾ *Nielsen Klodskov* blev Forstander for den af Landbrugsminister *Ole Hansen* oprettede Husmandsskole »Kærhave« ved Ringsted.



Toni Clausen.
Tegning af P. Tom-Petersen.

men heller ikke dette blev til noget. Først da Skolen blev købt af de tre Landbrugslærere *Poul Fenger, Hans Sloth og Kristen Møller*, kom der en Opgangstid for Skolen som Landbrugsskole under Navn af *Korinth Landbrugsskole*.

MEDHJÆLPER HOS SOGNEPRÆSTEN

I de Aar, jeg var Lærer ved Højskolen, havde jeg nogle Gange Lejlighed til at prædike for Provst *Wøldike*, første Gang, saa vidt jeg husker, en 2. Pinsedag, og da den gamle Provst i Slutningen af Halvfemserne følte sig aflægs, spurgte han mig, om jeg ikke vilde lade mig ordinere og være hans Medhjælper. Ministeriet blev spurgt og Planen billigt.

Min Dimisprædiken holdt jeg 2. August 1899 i Graabrøderkirken i Odense for den konstituerede Biskop, Stiftsprovst *L. N. Balslev*, og Præsterne *Grove Rasmussen* og *Hejberg*, Sognepræster ved *Sct. Hans og Frue Kirker* — og endelig som Tilhørere en Snes gamle Kvinder fra Graabrødre-Hospitalet. Ved Censuren bemærkede Stiftsprovst *Balslev*, at den sidste Del af min Prædiken var bedre end den første, hvortil jeg oplyste, at den første Del henvendte jeg til mine Censorer og tænkte paa deres Bedømmelse, men saa besluttede jeg at tale til de gamle Koner i den sidste Del.

Den 17. Juni 1900 holdt Biskop *V. Sthyr* Visitats i Brahetrolleborg Kirke. Jeg prædikede over *Luc. 17. 13-21*, og Provst *Wøldike* katekiserede med Børnene. Jeg fik en meget mager Bedømmelse af min Prædiken, kun dette ene bemærkede *Hs. Højærværdighed*: »De synes at have Tilbøjelighed til at prædike længe;« men da han fik at vide, hvem min Fader var, erklærede han, at saa kunde han forstaa det.

I Slutningen af 1900 tog jeg den saakaldte Bispeeksamen hos Biskop *Johannes Clausen*¹⁾ i Aarhus og blev ordineret af ham i Aarhus Domkirke 6. December 1900.

Denne for mig saa store og betydningsfulde Begivenhed blev mig i nogen Maade en Skuffelse. Vi var 5 Ordinander, som mødte hos Biskoppen til Eksamen. Jeg var den ældste, og da min theologiske Uddannelse ved Universitetet laa en halv Snes Aar tilbage i Tiden, og jeg ikke i Mellemtiden havde beskæftiget mig synder-

¹⁾ Dr. phil., født 1830, Søn af den bekendte Professor *Henr. Nic. Clausen* -- ikke af min Slægt.

ligt med de theologiske Discipliner, var mine Besvarelser af de stillede Opgaver ikke særlig prægede af den theologiske Visdom, men mere af en almindelig og kristen Tankegang, hvad Hans Højærværdighed ogsaa bemærkede ved Censuren. Jeg havde ventet dog i nogen Maade et aandeligt Udbytte af Samværet med Biskoppen, men det fik jeg ikke, kun nogle rent praktiske Raad og Anvisninger, som f. Eks. Anskaffelsen af en Papirsaks, da det ikke saa godt ud for en Præst at indsende Indberetninger o. lign. paa et afrevet Stykke Papir. Endvidere Paalæg om ikke at være ligegyldig med sin Paaklædning: det sømmer sig ikke for en Præst at gaa med gule Bukser og rød Vest. En Præst bør ej heller gaa paa Auktion eller ind i Kirken i Ornat med Alterbogen i den ene Haand og en Flaske Altervin i den anden. Men ingen Raad eller Anvisning for Præstens aandelige Gerning.

Fra selve Ordinationen mindes jeg, hvorledes Biskoppens Paabud til os Ordinander om under Intimeringen¹⁾ at opholde os i Rundgangen bag Alteret, hvor Hs. Højærværdighed ogsaa vandrede frem og tilbage og memorerede, betog mig noget af Højtideligheden, og endelig en meget uheldig Prædiken af den Ordinand, som af os fem først havde faaet Udnævnelse. Jeg sad ved Siden af min Fader under denne Prædiken og var pinlig berørt af den Frimodighed, hvormed den unge Mand afleverede sin mere end tynde Prædiken, men min Fader sad og vred sig og gabede ret højlydt. Da vi senere var til Middag hos Biskoppen, forlangte min Fader af denne, der var hans Studenterkammerat, at han skulde give den unge Mand en ordentlig Tilrettevisning, og det fik han ogsaa.

Fra min Ordination mindes jeg ogsaa Stiftsprovst *H. Sørensen*²⁾. Da det den Gang var Skik, at Ordinanderne ogsaa skulde hilse paa Stiftsprovsten, aflagde vi fem ham derfor en Visit. Han var en meget livlig Mand, fuld af Historier. Det første, han spurgte os om, var vore Navne, og da det var lutter »sen«-Navne, erklærede han: »Nej, de Navne duer ikke, kald Dem Sørensen, det er et godt Navn.« I denne Tone forløb den forholdsvis lange Visit. Aandeligt Udbytte gav den ikke.

Min Stilling som »midlertidig ordineret Medhjælper for Provst *Wøldike*« blev ikke af lang Varighed, thi allerede faa Dage efter

¹⁾ Prædiken før Ordinationen.

²⁾ Født 1831.

min Ordination afgik Provst *Wøldike* ved Døden, men fra Beboerne blev der sendt et Andragende til Kongen om Oprettelse af et Kaldskapellani for Brahetrolleborg og Krarup Sogne og om, at jeg maatte blive kaldet dertil.

For mig var dette Andragende selvfølgelig en stor Glæde, man vilde altsaa gerne beholde mig som Præst, og den 2. Februar 1901 blev jeg kaldet, dog ikke til Kaldskapellan, men til midlertidig ordineret Medhjælper hos Sognepræsten, idet Ministeriet bemærkede, at et Kaldskapellani først kunde oprettes, naar den paa Embedet hvilende Enkepension bortfaldt. Dette skete først i 1918, da Fru *M. Th. Wøldike* afgik ved Døden. I disse ca. 18 Aar bestod min Løn af 900 Kr. aarlig og en frivillig Offerdag, hvis Udbytte efterhaanden svandt ind til et rent Minimum. Desuden maatte jeg selv sørge for Bolig og Befordring. Det laa derfor ganske nær, at jeg paa anden Maade søgte at faa nogen Indtægt. Højskolen var jo lukket og mit Arbejde der ophørt.

Da min Broder *Valdemar* paa dette Tidspunkt som Forstkandidat var uden Stilling, og jeg altid havde haft Interesse for Planter, oprettede vi i Fællesskab en Planteskole væsentlig for Skov- og Hegnsplanter. Plantningssagen var netop den Gang i stærk Fremvækst, navnlig ved det danske Hedeselskabs Arbejde ogsaa paa Øerne, og ved Samarbejde med dette fik vi en ret betydelig Omsætning, selvfølgelig mest her paa Fyn, navnlig i »de fynske Alper«, men ogsaa i det øvrige Land, baade Jylland og Sjælland, i Særdeleshed i Ods Herred. Til Planteskolen erhvervede jeg en Husmandsejendom i Fleninge, beliggende Vest for Savværket, og lejede en Del Jord i Nærheden tilhørende Garver *Dittmann*. I nogle Aar benyttede vi ogsaa polske Piger som Arbejdskraft. Den Gang kendte man ikke til Arbejdsløshed.

DELTAGELSE I SKYTTE- OG GYMNASTIKSAGEN

Allerede Aaret efter mit Komme til Brahetrolleborg Sogn indmeldte jeg mig i den stedlige Kreds — Nr. 21 — af Svendborg Amts ny Skytteforening.

Paa dette Tidspunkt var Skyttebevægelsen i Svendborg Amt delt i to Lejre, den gamle Forening med Friskolelærer *Jørgen Pedersen*, Egebjerg, som Formand, og den ny Forening med Skyttesagens gamle og trofaste Forkæmper, Oberstløjtnant *Edvard Nielsen* som Formand. Det var de politiske Forhold og navnlig

Riffelbevægelsen (Riffelloven af 5. Maj 1885), som havde fremkaldt Splittelsen.

Edvard Nielsen havde trukket sig tilbage som Formand for den gamle Forening og dannet Svendborg Amts nye Skytteforening. 21. Kreds hørte til denne Forening, og Skovrider *Elers Koch*, Ditlefsløst, var Kredens Formand, men allerede 1892 blev jeg valgt i hans Sted, da han ønskede at trække sig tilbage. Kredsen drev kun Skydning, og Deltagelsen var ikke særlig stor.

I Sommeren 1893 afholdtes en større Skyttefest med Deltagelse fra hele Amtet og med et Besøg af flere Hundrede Sønderjyder. Festen blev afholdt i Storskoven (Barsager), og Skydebanerne var anlagt over Fagstedaardens Eng.

Gamle *Edvard Nielsen* var Festens Leder, medens jeg forestod Arrangementet og ledede Skydningen. Natten før Festen blev det øsende Regnvejr, men ved 8-Tiden klarede det op, og Festen forløb udmærket. Det var sidste Gang, *Edvard Nielsen* talte ved en Skyttefest og uddelte Præmierne. Det var ham en særlig Glæde, at jeg vandt en af de første Præmier, et smukt Søvlommeur.

Det var klart, at den gamle Hædersmand var en Del svækket og ikke i Stand til mere at være Leder af en Skytteforening, og da nu ogsaa de oprørte politiske Bølger fra Firserne nogenlunde havde lagt sig, laa det nær at gøre Skridt til en Samling af de to Skytteforeninger. Det blev mig overdraget ved et Møde i Ringe i April 1894 at forelægge *Edvard Nielsen* et Forslag til en Sammenslutning, men det vilde den gamle Mand slet ikke høre Tale om, men blev saa vred, at han kastede Foreningens Papirer hen til mig, tog sit Tøj og forlod Lokalet. Det blev derefter besluttet



Edvard Nielsen.
Tegning fra 1855 af Grev Baudissin.

at indlede Underhandling med den gamle Forening. I den Anledning aflagde jeg et Besøg i Egebjerg Friskole hos Friskolelærer *Jørgen Pedersen* og hans fortræffelige Hustru, *Karen*.

Dette Besøg blev Indledningen til et Venskabsforhold, som først Døden bragte Slutning paa. Siden den Tid har jeg omtrent hvert Aar været i Egebjerg Friskole — ogsaa efter *Jørgen Pedersens* og *Karens* Død, enten for at tale eller læse op. Det har altid været mig en Glæde at være i den Kreds af aandeligt interesserede Mennesker, som sluttede sig til Friskolen der.

Om Sammenslutningen blev *Jørgen Pedersen* og jeg snart enige, og ved de to Foreningers Generalforsamling paa Kværndrup Kro Søndag den 17. Marts 1895 blev Sammenslutningen vedtaget, og Købmand *H. O. Hansen* fra Svendborg og jeg indtraadte i Bestyrelsen, jeg som Næstformand. Siden har jeg indtil nu været i Bestyrelsen og fra 1911, da *Jørgen Pedersen* trak sig tilbage, som Formand. I Begyndelsen havde jeg nok Følelsen af, at man fra den gamle Forening saa lidt skævt til mig. Jeg var jo Højremand, hvad jeg aldrig har lagt Skjul paa. Men heldigvis har det partipolitiske aldrig rigtig faaet Raaderum i Svendborg Amts Skytteforening, og da jeg aldrig er optraadt som Partipolitiker i Foreningen, men altid har fremhævet det nationale som en af dens Grundpiller, ja, den væsentligste, forsvandt Uvillien imod mig og har heller ikke nogensinde senere givet sig til Kende.

Da vi efter en Del Besvær havde faaet afviklet den ny Forenings (*Edvard Nielsens*) Sager, viste det sig, at der var en konstant Beholdning paa ca. 700 Kroner. Det blev da besluttet at tildele *Edvard Nielsen* en Gave paa 400 Kroner, som jeg skulde overbringe ham. Han boede den Gang i København, hvor jeg traf ham i Officersforeningen. Straks, da han saa mig, gav det som et Sæt i ham, og med Ængstelse i Stemmen spurgte han, om der var noget galt med hans Regnskaber, men da jeg forklarede ham, hvorfor jeg kom, og bragte ham Skytternes Tak, klaredes hans Ansigt op, og Taarerne trillede ned ad hans Kinder. Bitterheden var borte, og vi talte sammen som de bedste Venner, og nu var han glad ved Sammenslutningen.

Som ugift og uden nogen Slægt, der kunde tage sig af ham, var han en ensom Mand, og da hans Alderdomssvækkelse tog til, flyttede han ud paa Københavns Sygehjem, og der døde han 9. April 1899. Jeg maa nævne et lille skønt Træk fra hans sidste Dage. Han laa til Sengs, og hans Tilstand var saa svækket, at

han, som man siger, »gik i Barndom«. Sygeplejersken havde givet ham et lille Dannebrogflag, og det laa han og legede med, kysede det og trykkede det ind til sig. Han elskede Flaget til det sidste.

Den 29. Oktober 1906 afsløredes i Kværndrup en smuk og anseelig Mindestøtte for *Edvard Nielsen*. Den er udført af Billedhugger *R. Wagner*, den er forsynet med et Basrelief af *Edvard Nielsen* som Løjtnant i Krigen 1864 efter en Tegning af den svenske frivillige *Grev Baudissin*. Mindestøtten er senere blevet flyttet til Trunderup, dels fordi den generede Færdslen, dels fordi den blev generet af Bebyggelser paa begge Sider. Historisk set er dens ny Beliggenhed ogsaa bedre end den første, thi i Trunderup begyndte *Edvard Nielsen* sit Arbejde for Skyttesagen i denne Del af Amtet, og det første Hjem, han besøgte, laa lige over for Stedet, hvor Støtten nu staar.

Edvard Niensens efterladte Papirer, Skytteforeningen vedrørende, er afleverede til Rigsarkivet.

Den Mangfoldighed af Oplevelser, som jeg i den lange Aarrække har haft i Skytteforeningen, vil det være for omstændeligt at optegne. I Redaktør *Hans R. Egebjergs* udmærkede Skildring »Svendborg Amts Skytteforening gennem 50 Aar«, der blev udgivet som Festskrift ved Foreningens Jubilæum, findes mange af disse Oplevelser optegnet, og de skal ikke gentages her.

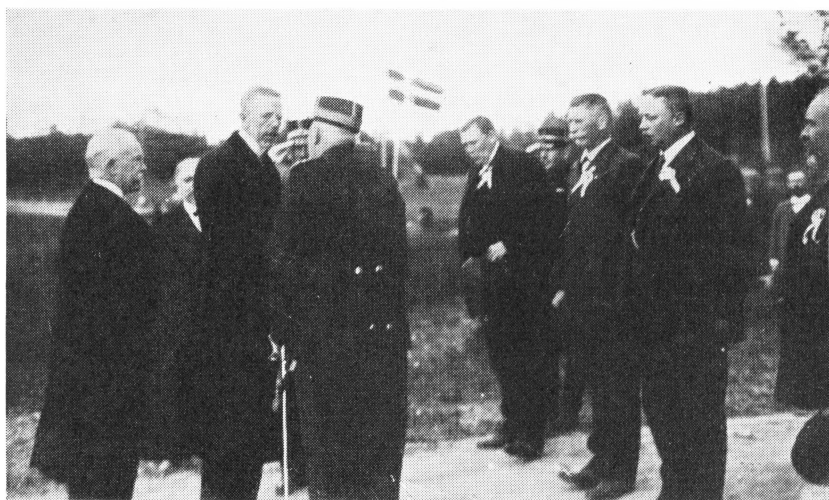
Enkelte af disse vil jeg dog omtale nærmere.

I Juni 1911 deltog jeg sammen med et Hold Skytter, dels fra Svendborg Amt, dels fra Odense Amt, det sidste under Ledelse af Kaptain *J. P. Lomholt*, i et Skyttetog til Stockholm. Allerede i Københavns Frihavn ved Malmøfærgen mødte vi den første af vore Værter, Fabrikør *Paulus Drewes* fra Stockholm, en Mand, der ved sin varme Fædrelandskærlighed, store Offervillie og stærke Energi bidrog mægtigt til Skyttesagens mægtige Vækst i Sverrig, saaledes at den blev, hvad den er i Dag, en Folkesag, en National-sag. Ogsaa Samarbejdet mellem de nordiske Folk havde i ham en ivrig Forkæmper og en god Ven.

Fra Malmø og Resten af Turen var vi Sverriges Gæster. Festlig var Turen fra først til sidst, saadan som kun Svenskerne kan gøre det. I Stockholm var vi »Stockholms Skytteförbund«s Gæster. Jeg havde et pragtfuldt Kvarter hos Formanden (»Ordförande«) Redaktør af »Aftonbladet«, *Harald Sohlmann*¹⁾. Skydningen fore-

¹⁾ Hans Fader havde været frivillig i den danske Treaarskrig.

gik paa Banerne i »Stora Skuggan«, et glimrende Anlæg, og de indledes med et »Chorum«. Alle Skytterne blev opstillet i Karré, et Musikkorps spillede »Vor Gud han er saa fast en Borg«, hvorefter de svenske Skytteforeningers Formand, General *Uggla*, en af de øverste i den svenske Hær, bad Fadervor og lyste Velsignelsen over os. Det var noget ukendt for os danske, men det gjorde et forunderligt og gribende Indtryk paa os alle. Jeg saa adskillige af vore fynske Skytter staa med Taarer i Øjnene.



Kong Gustav hilser paa Oberst Meyer paa Stora Skuggan.

Øvrige civilklædte fra venstre: Vahlqvist, H. Sohlmann, P. Drewes,
N. H. Rasmussen, J. Chr. Clausen, J. P. Lomholt.

Svenskerne var os overlegne i Skydningen, deres Geværer var bedre end vore, men vi blev overalt behandlet med den mest udsøgte Venlighed.

Der var meget fine besøgende paa Skydebanerne, den svenske Udenrigsminister, Krigsministeren, den danske Gesandt, Grev *Sponneck*, General *Toll*, Øverste af *Klercker* og flere andre af Hærens øverste. Ja, endogsaa »Konungen«, Kong *Gustav V*, kom derud og hilste paa os. Da han hørte, at jeg var Præst, undrede han sig over, at en Præst kunde staa i Spidsen for en Skytteforening, men da jeg tillod mig at bemærke, at Skyttesagen jo var en national Sag, som enhver Fædrelandsven nok kunde være med i — ogsaa en Præst —, nikkede han, sagde: »Ja-ha! visserligen« og trykkede min Haand.

Præmieuddelingen fandt Sted ved en stor Festlighed paa »Has-

selbacken«. Den svenske Udenrigsminister holdt Hovedtalen henvendt til os danske Skytter, og jeg fik Lov til at svare. Og jeg maa være sluppet godt fra min Tale, for der blev raabt Hurra, saa det rungede, og tilsidst bar Svenskerne mig i »Guldstol«.

Nogen Tid efter Besøget i Stockholm fik jeg tilsendt et meget smukt »Hedersdiplom« fra Stockholms Skytteförbund, og i 1926 modtog jeg Forbundets Fortjenstmedaille i Guld.

1926, i Dagene fra 9.—11. Juli, var Stockholms Skytteförbund vore Gæster her paa Fyn. Der blev skudt paa Hærens Skydebaner i Seden, og om Søndagen den 11. foretoges en Køretur gennem Fyn over Faaborg til Svendborg med Afslutningsfest i Christiansminde.

I Sommeren 1928 var jeg sammen med Kaptain *Ejgil Jørgensen*, Formand for Odense Amts Skytteforening, min gamle Skolekammerat og gode Ven, indbudt til Jubilæumsfest i Stockholm, en Fest, som for os blev uforglemmelig. Gamle Bekendtskaber blev fornyede. Redaktør *Sohlmann* var død, og i hans Sted var Øverste *G. Lindstrøm* blevet Formand. *Paulus Drewes* levede endnu, men var meget svagelig. Men mine prægtige Venner fra 1911 Direktør *Sture Hildestrand*, Kontorchef *Gottfridsson*, Departementsskrivare *P. O. Arvidson* og Kamrer *O. Möller* gensaa jeg med Glæde.

Paa Stævnets første Dag overværede vi Skydningen paa »Store Skuggan«, og Dagen efter deltog vi i en Feltskydning i et glimrende Terræn i Nærheden af Vaxholmen, Øst for Stockholm. Vi sejlede derud i flere Dampere. Feltskydningen indleddedes med et »Korum«, og jeg havde den Ære at lede dette. Alle Skytterne var opstillet i Karré, og i Midten stod jeg. Jeg talte et Par Ord, bad Fadervor og lyste Velsignelsen, efterat Musikken havde spillet »Vor Gud han er saa fast en Borg«. Selve Skydningen var meget interessant. Maalene var paa ukendt Afstand anbragt rundt omkring i Terrænet og bestod ikke i Skiver, men Figurer — hele, halve, kvart eller kun med Hovedet synlig. Skydningen afsluttedes med en Kapskydning mod almindelige Skiver, i denne deltog en hel Del Kvinder, som hørte til Korpset. Hele Bispisningen var feltmæssig og blev ligeledes besørget af kvindelige Medlemmer, de saakaldte »Lottar« — efter finsk Mønster.

Selve Jubilæumsfesten afholdtes i en stor Restaurant i Nærheden af Slottet »Haga«. Det var en meget fin Forsamling, Generaler og højtstaaende Officerer i straalende Uniformer behængt med Ordner, højtstaaende Embedsmænd og Professorer. Jeg havde

den Ære at tale paa Gæsternes Vegne for Stockholms Skytteförbund. Den følgende Dag var vi paa en dejlig Køretur til Mariefred, en lille By, der ligger ved Mälaren lige op til Slottet »Gripsholm«, som vi selvfølgelig besøgte. Det er et mægtigt historisk Mindesmærke, noget i Lighed med Frederiksborg Slot. Fra først til sidst var hele denne Stockholmertur præget af Svenskernes



J. Chr. Clausen i 50-Aars Alderen.

A. M. Krog, Korinth, fot.

»utomordentlige« Gæstfrihed og enestaaende Evne til at arrangere en Fest, og Mindet om de festlige Dage hører til mine bedste.

Med Vemod tænker jeg ofte paa, hvor ringe Forstaaelsen af Skyttesagens nationale Betydning er her i vort Land i Sammenligning med i Sverrig, hvor der er en overordentlig stor Offerwillie baade fra Statens og Befolkningens Side, og hvor der er et nøje Samarbejde mellem Hæren — baade Officerer og underordnede — og Folket, noget vi herhjemme kendte til i Skyttesagens første Tider, men som nu er saa godt som forsvundet. —

Skal der mon et nyt 1864 til for at kalde det frem paany, eller er det for silde?

I denne Forbindelse mindes jeg, at jeg for nogle Aar siden spurgte en yngre Officer fra en af vore Garnisonsbyer, da han fortalte mig, at han interesserede sig meget for Skydning, hvorfor han saa ikke kom paa Skydebanen og deltog i Skytternes Skydning. Han gav det forbausende Svar, at det kunde han ikke som Officer, da han jo kunde risikere at komme til at skyde sammen med en af sine underordnede. Det kunde Disciplinen ikke taale! — Hvis saa var, var den ikke meget værd.

Kun en enkelt Gang, det var i 1902, blev der slaaet til Lyd for et Samarbejde mellem Skytteforeningerne og Hæren. Der blev fremsat Forslag om, at de Værnepligtige, der ved Indkaldelsen

kunde møde med et af deres Amtsskytteforening autoriseret Bevis for at have deltaget i Gymnastik i to Vintre og derhos i to Somre at have opnaaet et nærmere fastsat Antal Points i Skydning, skulde betragtes som »kvalificerede« og fritages for Vintertjeneste, og hvis de blev udtagne til Befalingsmandselever, skulde de ved Hjemsendelsen have Orlovspenge, f. Eks. 200 Kr. — Forslaget fremkaldte en Del Forhandling — for og imod — men Forsøget blev gjort — her i Amtet — under Ledelse af den ildfulde og dygtige Gymnastikleder *Jens Ovesen* — oprindeligt Gaardejer i Lombjerger, senere Leder af den første Delingsførerskole paa Ryslinge Højskole, den første Delingsførerskole her i Landet. Det fornødne Antal Geværer laante Skytteforeningen fra Hæren. Tilslutningen var slet ikke saa ringe. Under *Jens Ovesens* Kommando indledede saaledes en Styrke paa godt 300 Mand under Vaaben Amtsfesten i Faaborg 1903 ved en March gennem Byen til Skydebanerne i Princes Have. I denne Fest deltog min Onkel, General *V. H. O. Madson*, der den Gang var Krigsminister i Ministeriet *J. C. Christensen*. Men Forsøget blev desværre ikke fortsat.

Derimod blev der i 1910 forsøgt at bringe en nærmere Tilknytning mellem Hæren og Skytteforeningerne ved Oprettelsen af frivillige Rekyllkorps. Helst saaledes, at det var Skytteforeningerne, der tog denne Opgave op.

Fra et Udvalg — Redaktør *Hans R. Egebjerg*, Svendborg, Sparekassedirektør *J. Jensen Aadal* og mig — blev indgivet et Forslag om, at Svendborg Amtsskytteforening skulde oprette et saadant Rekyllkorps. Men paa en ekstraordinær Generalforsamling i Januar 1911 blev Forslaget mødt med saa mange Betæneligheder, at man sluttelig vedtog Udsættelse af Sagen, dog med fuld Frihed for de enkelte til at arbejde videre paa Sagens Gennemførelse. Og det førte til, at der inden for Amtet blev oprettet 3 frivillige Rekyllkorps — i Faaborg med mig som Formand, i Svendborg med Redaktør *H. R. Egebjerg* som Formand og i Nyborg under Ledelse af Postfuldmægtig Løjtnant *Nielsen*.

Alle disse tre Korps virkede i venligste Forstaaelse med Skytteforeningen og rekrutteredes for en stor Del fra denne.

Første fynske Rekyllkorps, hvis Formand jeg var, og som blev udmærket ledet af Boghandler, Løjtnant *F. C. Alstrøm* i Faaborg, bestod, indtil Korpserne ved Lov ophævedes i Aaret 1937. Ubegribeligt, da disse Korps dog ved mange Lejligheder viste, at de fuldt ud kunde gøre Fyldest i Forbindelse med Hæren.

Mange af disse Korps's Øvelser har jeg overværet og altid glædet mig over vore frivillige Rekylkorps's udmærkede Optræden. Og den Ros, de fik, var ikke ufortjent. Korpset var udmærket udrustet baade med Vaaben — 1ste Rekylkorps havde 8 Rekylgeværer — Militærgeværer, fortrinlige Cykler og gode Uniformer.

Rekylgevæerne er nu deponerede hos Hæren.

Mange er de lyse og gode Minder, jeg har fra dette Korps. Men ikke uden Bitterhed tænker jeg ofte paa, hvor forunderligt uforstaaende man fra de styrendes Side har handlet med dette smukke og efter Forholdene ingenlunde ringe Vidnesbyrd om Villie til at værne Fædrelandet og Offervillie, disse frivillige Korps var.



Niels Bukh.

Blandt de større Begivenheder, som har fundet Sted i Svendborg Amtsskytteforening efter 1915 (Jubilæumsaaret), vil jeg særlig nævne den Amtsfest, som blev afholdt i Ollerup 13. Juli 1923 samtidig med, at *Niels Bukh* holdt Indvielse af sit første Stadion (det, der ligger Nord for Landevejen). Som alle de Fester, *Niels Bukh* har arrangeret, var ogsaa denne stort anlagt. Kong

Christian X var tilstede og foretog Indvielsen i Overværelse af en stor Menneskemængde. Efter at *Niels Bukh* havde budt velkommen og udbragt et Leve for Kongen, skulde jeg tale for Fædrelandet. Jeg havde faaet Tilhold om kun at tale i 10 Minuter og overholdt Tiden. Jeg sagde omtrent følgende:

»Overalt, hvor vi fra dette Sted vender vort Blik, møder der os et herligt Billede, Landet, der bugter sig i Bakke og Dal, de grønne Skove, de bølgende Marker, den blinkende Sø, pyntelige Huse og Gaarde midt i Havernes Blomsterpragt.

Alle maa glædes ved Synet af al denne Skønhed, men dobbelt stor bliver Glæden, naar vi betænker, at dette Land er vort, vort elskede Fædreland.

»Men var min Kærlighed ej andet
 end Lyst til Danmarks Herlighed,
 og saa jeg kun i Fædrelandet
 en Ager og et Blomsterbed,
 jeg turde dog ej dristig sige:
 jeg elsker mine Fædres Land.«

Saaledes synger vor fynske Digter *Mads Hansen* og peger dermed paa, at Glæden over vort herlige Land og derigennem Kærligheden til det maa forenes med og bæres oppe af Kærlighed til Folk og Modersmaal og være underbygget af Bevidstheden om Ansvar, som hviler paa os alle, danske Mænd og Kvinder, Ansvar over for alt det, der saaledes er os betroet, at vi maa være med at bygge og bære vort Land, værne dets Ære, vogte dets Vold.

Her er Brug for os alle, her er Sædejord nok! Her er Veje og Vilkaar for os alle til at vise vor Kærlighed til Danmark.

»Naar hver sin Pligt kun gøre vil,
 da staar det vel i Landet til!«

Det var Kærlighed til Fædrelandet, der bar vore Landsmænd hist ovre oppe under Trængselstiden, indtil Befrielsesdagen op-
 randt.

Det var Kærligheden til Fædrelandet, der rejste Skyttesagen og bar den frem gennem Tiderne, og viger den Kærlighed bort, da taber denne de unges Sag sin bedste Kraft.

Tiderne skifter, Veje og Midler ændres, men endnu som før er Maalet det samme: Danmarks Frelse, Danmarks Vel, Danmarks Lykke!

Ogsaa den Ungdom, som samles her i Dag, vil gennem sin Idræt vise sin Kærlighed til Land og Folk, og vi ønsker dem Lykke til dette Arbejde!

Ja, maatte denne Dag med alt, hvad den lader os opleve, bidrage til, at det maatte lyde stærkt og inderligt fra vore Hjærter:

Dig elsker jeg! Danmark mit Færeland!
 Danmark level!«

De andre Talere var Generalmajor *Castenskiold* og Højskoleforstander *Jakob Appel*, som den Gang var Minister. Generalen forsikrede, at hans Tale højst vilde vare 10 Minutter, men den tog 25. *Jakob Appel* talte bl. a. om de tre Niels'er: *Niels Finsen*, *Niels Bohr* og *Niels Bukh*. Han spurgte mig forud for sin Tale, om det

var for dristigt at placere *Niels Bukh* sammen med de to andre. Tiden har vist, at han havde Ret dertil. Takket være Hofchefen, som ikke gad følge Kongen ud paa Skydebanerne ovre paa Nielstrups Marker, havde han undladt at sige til Kongen, at der ogsaa var Skydning ved Festen. Da Kongen ved Slutningen af sit Besøg hørte Skydningen, beklagede han sig over, at han ikke havde faaet det at vide, og jeg kunde da heldigvis meddele ham, at det var nævnt i min Indbydelse til Majestæten om at komme til Stede ved vor Fest.

Denne forløb iøvrigt særdeles godt.

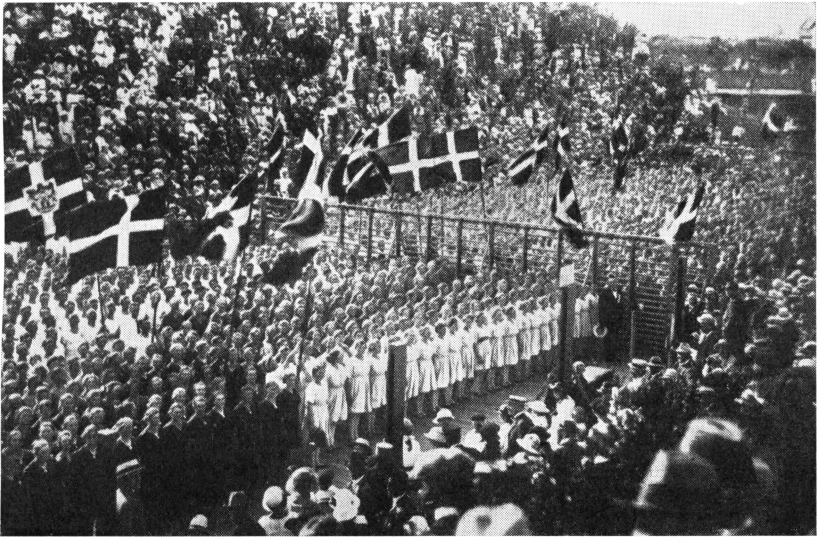
Da de danske Skytteforeninger 7de, 8de og 9de Juli 1921 afholdt Landsfest i Fredericia, den første efter Genforeningen, fik jeg det ærefulde Hverv ved den afsluttende Fest at holde Talen for de sønderjyske Skytter og Gymnaster. De andre Talere var Konseilspræsident *Klaus Berntsen*, Oberst *Meyer* og Direktør *Jens Schrøder*. Det var en mægtig Forsamling at tale til; paa Gulvet foran Tribunen stod alle Gymnasterne og Skytterne som Sild i en Tønde, deres Opmarch var udmærket arrangeret af *Niels Bukh*, uden ham var det gaaet galt, og paa Voldskrænten bagved sad og stod Tusinder af Tilhørere. Jeg sagde omtrent følgende:

»Den 2den Oktober 1863 blev der afholdt en Skyttefest i Sønderborg af den Skytteforening, der Aaret forud var oprettet i Sønderjylland, og som i mange Maader blev Forbilledet for de Skytteforeninger, der blev oprettet i de efterfølgende Aar, bl. a. den, som jeg har den Ære at repræsentere, nemlig Svendborg Amts.

Festen i Sønderborg var den første, den sidste og den eneste, som blev afholdt dernede, saa kom 1864, og dermed standsedes Skyttesagen i Sønderjylland.

Men blev det end i de mange og trange Aar ikke muligt for den sønderjyske Ungdom at samles under Skyttefanerne paa Skydebaner og Gymnastikgulv, til fri Ordveksel og Sang, saadan som vi heroppe har kunnet det, saa tabte de dog derfor ikke Maalet af Syne, nej, Jeres Kamps Udholdenhed og Trofasthed og de mange Ofre, I bragte, store og tunge, størst og tungest det sidste, vidner for os om, at aldrig tabte I Modet, Haabet og Kærligheden til Moderlandet, »I fik ej under Tidernes Tryk et bøjet Mod, en ludende Ryg,« derfor hilser vi Jer nu inderlig velkommen blandt os.

Vi sang heroppe, og I kæmpede dernede for det: Maalet er Danmarks Frelse. Heroppe forstummede de Toner ofte, men saa



Fra Landsfesten i Fredericia 1921.

Fra J. Chr. Clausen: Svendborg Amts Skytte- og Gymnastikforening 1915—1940.

ofte vi saa hen til Jeres trofaste og udholdende Kamp, varmedes vore Hjærter, derfor hilser vi Jer nu ogsaa velkommen i Haabet om, at I vil kunne tilføre os noget af det, som skal holde denne den danske Ungdoms Sag levende blandt os — hjælpe os til ikke at glemme, at Maalet ikke saa meget er at ramme Pletten eller slaa et elegant Luftspring, men at Skyttesagens Maal fremdeles er Danmarks Frelse, at dygtiggøre Ungdommen til at blive en god, sund, viljestærk, fædrelandskærlig Ungdom.

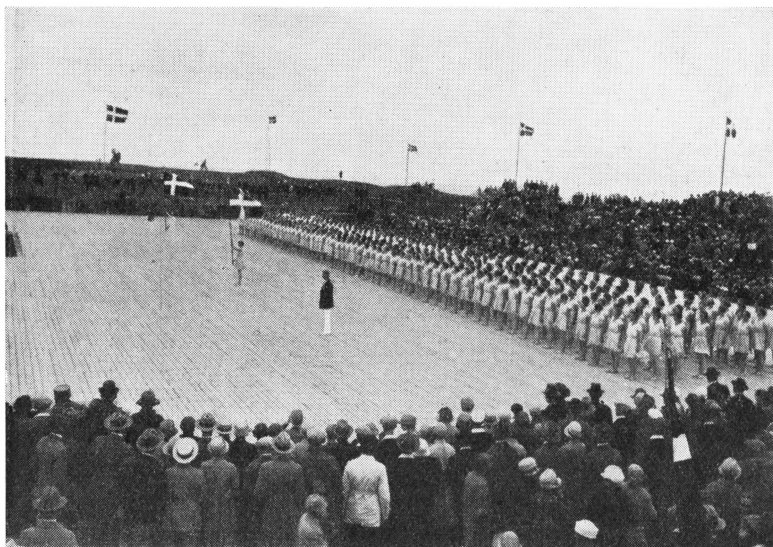
De to Skarer af den sønderjyske Ungdom, som vi ved denne Fest alle med Glæde har hilst velkommen, vidner godt for den sønderjyske Ungdom.

Og kommer der end vanskelige Tider ogsaa for denne Sag, nu vi er blevne forenede med Jer dernede fra, saa er det dog vort sikre Haab, at Glæden over nu at være samlede med Jer under vort herlige gamle Flag under Sang og frit Ordskifte i det fælles Fædreland skal sejre over alle Vanskeligheder.

»Trøstig fremad, Vej kender han, som har Styret.« Derfor byder vi Eder velkommen iblandt os og giver det Udtryk i et:

Leve de sønderjyske Skytter og Gymnaster!«

Da den store Landsfest i Juli 1928 afholdtes i Sønderborg og paa Dybbøl Banke, deltog Svendborg Amtsskytteforening selv-



Fra Landsfesten i Dybbøl Skanser 1928.

Svendborg Amts to Gymnastikhold. — Fra J. Chr. Clausen: Svendborg Amts Skytte- og Gymnastikforening 1915—1940.

følgelig, bl. a. med to meget anselige Gymnastikhold, som klarede sig meget smukt. Der var en ejendommelig Stemning over dette Stævne, som havde i Titusindvis af Mennesker. Særlig mindes jeg Sønderjyden Minister *H. P. Hanssen Nørremølles* gribende Tale fra den mægtige Talerstol i Kongeskansen. Efter Anmodning talte jeg — væsentligst til vore egne Skytter og Gymnaster ved den store Fællesgrav ved Landevejen. Stedet betog baade mig og mine Tilhørere. Jeg mindes en Gang før — vel en 10-12 Aar tidligere — at have staaet paa dette Sted og — selv betaget — at have betaget dem, der den Gang hørte paa mig. Jeg vil fremdrage dette Minde.

Som Medlem af Danmarks botaniske Forening deltog jeg i en Tur til Als og Sundeved. Da vi paa Sejladsen fra Faaborg til Sønderborg — Færgeren til Mommark var ikke begyndt den Gang — havde rundet Kegnæs og faaet Dybbøl Bjærg i Sigte, kom nogle af Medlemmerne og bad mig fortælle lidt om, hvad der var sket paa Dybbøl. Da jeg var færdig, kom en af Deltagerne i Turen, Professor *W.*, hen til mig og sagde, at han havde hørt, hvad jeg fortalte, men tilføjede, at det i og for sig ikke i mindste Maade interesserede ham. Da Selskabet senere aflagde Besøg paa Dybbøl og samledes ved den store Fællesgrav, fik jeg igen Anmodning

om at fortælle lidt om Kampene dér, da lagde jeg Mærke til, at Professor W. stod paa Afstand og lyttede. Da vi vandrede ned fra Dybbøl, kom han hen til mig, tog mig under Armen og fortalte mig, at det underlige var sket med ham, at han ikke kunde lade være at lytte til, hvad jeg fortalte, og at det havde gjort stærkt Indtryk paa ham, hvad han vilde have forsvoret. »Men,« sagde han, »jeg har jo altid været oplasket ved »Politiken« og »Socialdemokraten«.«

Af særlige Begivenheder inden for Svendborg Amts Skytte- og Gymnastikforening i de følgende Aar skal jeg nævne, at den Adskillelse mellem Skytter og Gymnaster, som fandt Sted i 1929, øjensynlig mere skyldtes personlige og tildels politiske end saglige Grunde. Mange Steder, og da navnlig i Svendborg Amt, var denne Adskillelse ikke paakrævet. Inden for vore Rammer har vi aldrig mærket nævneværdige Gnidninger mellem Skytter og Gymnaster. Vi valgte da, for at undgaa Vrøvl og Vanskeligheder, at indmelde alle vore Gymnaster i »De danske Gymnastikforeninger«, dog saaledes, at de enkelte Kredse var frit stillede; og vi har ikke siden, hverken ved vore Fester eller endnu mindre i det daglige Arbejde, mærket Gnidninger.

Da jeg i 1934 blev 70 Aar, vilde jeg trække mig tilbage som Formand for Skytteforeningen, men jeg modtog en saa stærk og enstemmig Anmodning om at fortsætte, at jeg gav efter; og ogsaa nu, da jeg er fyldt 75 Aar, har jeg maattet gaa ind paa at blive ved som Formand i 1940, da Foreningen kan fejre sin 75aarige Bestaaen.

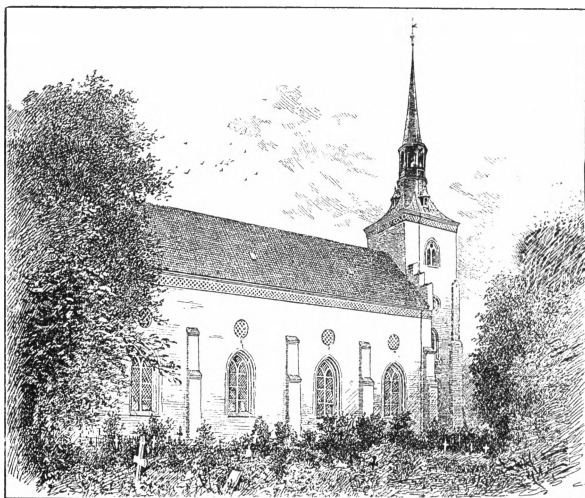
Paa min 70 Aars Dag fik jeg overrakt et meget smukt Maleri af Maleren *Niels Lindberg*, forestillende Brahetrolleborg Kirke.

FRA MIN PRÆSTEGERNING

Fra min Præstegerning — først i 18 Aar som »midlertidig ordineret Medhjælper for Sognepræsten,« senere som Sognepræst fra 1918 til 1934, eller rettere 1935, da jeg i dette sidste Aar var Vikar i Embedet — har jeg naturligvis en Mangfoldighed af Minder.

Kirkegangen i Brahetrolleborg Sogn var ikke, og har aldrig været synderlig stor i Forhold til Sognets Befolkningstal. Det skyldes vel for en Del den spredte Bebyggelse. Kirken ligger ganske vist nogenlunde midt i Sagnet, men dens nærmeste Om-

givelser er Slottet, Parken og Herregaardens Tilliggende. Byerne (Gjerup, Fleninge, Grønderup, Haagerup, Brændelydinge og Lydingegaarde) ligger i Udkanterne, saa mange af Beboerne har over $\frac{1}{2}$ Mil til Kirke. — Det er for meget for en Fynbo! Men den forholdsvis ringe Kirkegang skyldes sikkert ogsaa, at der aldrig har været nogen aandelig Vækkelse i Sognet. Gammeldags Kristendom, rationalistisk præget, maaske i nogen Maade en Eftervirkning af Grev *Johan Ludvig Reventlows* Oplysningsværk. Som



Brahetrolleborg Kirke set fra Nord.

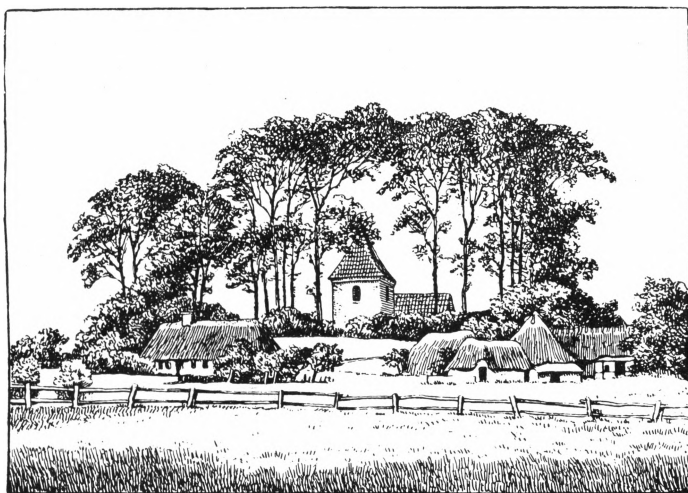
Efter Trap: Danmark.

et Kuriosum kan jeg oplyse, at da jeg kom til Sognet i 1890, var der endnu Rester tilbage af den gamle Skik, at Folk sad i Kirken efter Hartkorn: Folk fra Helgaardene øverst, nærmest Herskabsstolen, Husmænd og Indsiddere nederst; forvildede en af disse sidste sig op mellem de første, undrede man sig over en saadan Dristighed.

Den gamle Skik med Ombæren af »Klingbeutlen« holdt sig indtil for faa Aar siden. Nu er den gode gamle Skik, at man ikke gaar i Kirke uden at have en Skilling med til Sognets fattige og gamle saa godt som helt faldet bort. Heldigvis er det usmagelige og i mange Maader usømmelige Offervæsen forsvundet. Nu undrer man sig over, at Kirken i tidligere Tider tog Betaling, naar Folk

lod sig indtegne til Altergang, og at der skulde ydes Vederlag baade til Præst og Degn ved Udførelsen af kirkelige Handlinger. Mangfoldige er som bekendt Anekdoterne om dette Forhold, og de er sjældnen til Ros for Præst og Degn. Jeg kan ikke lade være at meddele en Oplevelse paa dette Omraade.

Der var stort Bryllup, og hele Følget gik op og lagde deres Offer paa Alteret og i Degnestolen ved Siden af Alteret. Da Degnen og jeg efter Vielsen sammen gik hjem fra Kirken, kørte hele



Krarup Kirke set fra Øst.

Tegning af Aage Jørgensen. — Fra Fynsk Hjemstavn 1930.

Brudetoget forbi, deriblandt et fint Gaardmandskøretøj — fine, fede Heste med sølvpletteret Seletøj, og i en fin Stadsvogn sad en velnæret Gaardmand i Pels. Han hilser, og vi hilser, Degnen med en halvhøj Bemærkning: »Din store tykke Tiøre!« »Hvad kalder De ham?« spurgte jeg, og i en krænket Tone bemærker Degnen: «Saadan en stor Grødbonde, han gav kun en Tiøre!» — »Hvor véd De det?« spurgte jeg. »Det saa jeg jo, hvorfor tror De ellers, jeg staar der?«

Ofte var Offeret indpakket i Papir, og meget ofte stod Indpakningens Størrelse i modsat Forhold til selve Offeret.

Det var gammel Skik, at Sognepræsten ved Nytaarstid meddelte fra Prædikestolen, hvad der i Aaret Løb var lagt i Kirkens Bøsser. En Gang meddelte jeg Beløbet og føjede saa til: »Og saa

er der lagt to Bukseknapper, forunderligt, at nogen kan gøre det!« Nogle Dage efter var jeg paa Jagt med min gode Ven *Ludvig Lehn*, Skytte paa Brahetrolleborg, og da vi hos den gæstfri Skovfoged sad ved Kaffen, kom Skovfogdens Kone, min gamle Elev fra Højskolen, smilende ind og fortalte, at hendes lille Pige, med hvem hun havde været i Kirke den Dag, da jeg afgav Beretning om Kirkeblokkens Indhold, havde sagt til hende: »Mor, er det ikke ham med Bukseknapperne?«

Noget var der dog altsaa hængt ved fra Pigebarnets Kirkegang.

Som vel de fleste Steder her i Landet har Brahetrolleborg Sogn ogsaa haft Besøg af Sekterere, dog uden synderligt Udbytte for disse. I Slutningen af Halvfemserne optraadte her og i Omegnen en »Pastor« *Carstensen*, hvis Hovednumre var Forkyndelse af Omvendelse efter Døden og Benægtelse af Djævelens Eksistens. Begge Dele kærkomne for Folk, der tager det let med Kristendommen.

Tilstrømningen til Hr. *Carstensen*s Møder var i Begyndelsen stor, men det varede ikke længe, før Folk blev kede af ham, fordi han idelig bad om Penge, og efter kort Tids Forløb var hele Bevægelsen forduftet. — Paa lignende Vis gik det en Del Aar senere, da den saakaldte »Pinsebevægelse« kom hertil. En Herre og en Dame fra København — ikke Mand og Kone — holdt en Del Møder her og i Krarup, og det førte til nogle »Omvendelser« og Gendaab af 4—5 Mennesker i Lydinge Aa. Det skal have været en mærkelig Forestilling. Men ogsaa her faldt Folk fra, efterhaanden som der krævedes Penge, og af de gendøbte vendte de fleste tilbage til den gamle Kirke.

Da Pastor *Jespersen* i 1918 tog sin Afsked som Sognepræst, søgte jeg Embedet og fik det; men Biskoppen (*Balslev*) betydede mig, at jeg nu skulde flytte ind i den gamle Præstegaard i Haagerup. Det var hverken min Kone eller jeg særlig glad ved, thi den gamle Præstegaard var ganske vist stor og anelig, men gammel og kold og med en stor Have paa ca. 5 Td. Land, mest Park og dyr at holde. Jeg ansøgte derfor Ministeriet om at faa Lov til at bo i min egen private Bolig i Korinth. Med noget Besvær, navnlig fordi Biskoppen ikke vilde anbefale min Ansøgning, lykkedes det mig tilsidst at faa Tilladelsen. Den gamle Præstegaard og Jorden blev saa lejet ud.

Først da jeg i 1934 gik af paa Grund af Alder, besluttede Menighedsraadet at sælge den gamle Præstegaard og opføre en ny,

saa nær ved Kirken som muligt, der, hvor den nu ligger. Den er opført efter Tegning af Arkitekt *Magnus Bohn-Jespersen*, en Søn af den daværende Kredslege i Faaborg, men ikke i det Format, som oprindeligt var tænkt og ønsket, Ministeriet erklærede det første Project for kostbart, og først efter alenlange Forhandlinger og Audiens hos Kirkeministeren — *Dahl* — lykkedes det at faa den opført nogenlunde, som vi ønskede det. Den ca. 1 Td. Land store Plads blev overladt Menighedsraadet af Godset paa meget billige Vilkaar.

Da jeg gik af som Sognepræst, fik jeg som Gave fra Brahetrolleborg Sogns Beboere et kostbart Gulduhr med Inskription, og fra Krarup Sogn et Maleri af Krarup Kirke med Udsigt over det ægte midtfynske Landskab og Espe Kirke i Baggrunden, en Udsigt, som jeg altid har holdt meget af. Billedet er malet af *Niels Lindberg*. Ved samme Lejlighed fik jeg af Biblioteksforeningen i Krarup et smukt Blomstermaleri, malet af den dygtige Horne-Maler, *Jørgen Ploug*.

Et af de Foretagender, jeg har været med til at sætte i Gang, og som har været mig til stor Glæde, er Ungdomsforeningen i Krarup. Det var i 1910, at daværende Lærerinde i Snarup Forskole *Maren Nielsen* opfordrede mig til at hjælpe hende med at sætte en saadan Forening i Gang.

De unges Sammenkomster deroppe var udartet til Baller og Drikkegilder, der ofte endte med Slagsmaal. Vi vovede Forsøget og indbød til



J. Chr. Clausen ved N. Rasmussen
Søkilde's Grav.

I Forbindelse med Hundreårsfesten for N. R. Søkilde 2. August 1937 nedlagdes en Krans paa hans Grav ved Brahetrolleborg Kirke. Lige bag J. Chr. Clausen staar Førstelærer Gundorph Jørgensen, Grønderup. —

Il. C. Frydendahl fot.

Fra Fynsk Hjemstavn 1937.

Stiftelsesmøde, som var ret godt besøgt, og det resulterede i, at Foreningen blev dannet med det Formaal at samle Omegnens Ungdom til Møder og Sammenkomster for — paa Kristendommens Grund — at vække og styrke Kærligheden til alt, hvad der er ædelt, stort og godt. Det fulgte af sig selv, at al Nydelse af berusende Drikke og Kortspil ikke maatte finde Sted ved Sammenkomsterne, og endelig, at man ikke vilde afholde Baller — i alle Tilfælde ikke under den hidtil brugte Form — derimod nok Sanglege og Folkedans. Den sidste Bestemmelse behagede i Begyndelsen ikke en Del af de unge, men det varede ikke længe, før Modvillien tabte sig. Og nu, da Foreningen kan se tilbage paa omtrent 30 Aars Virksomhed, kan den gøre det med Tilfredshed og Glæde. Gennem alle Aarene har der været god Tilslutning, ikke mindst i den sidste halve Snes Aar. De ældre i Sognet kommer hyppigt til vore Møder og ser med Velvillie paa Foreningens Virksomhed, og aldrig har der fra nogen Side været klaget over den.

Da jeg i 1900 blev Medhjælper hos Provst *Wøldike*, og han kort efter afgik ved Døden, overtog jeg Regnskabet for de fattiges Kasse og vedblev med at varetage dette Hverv ogsaa i den Tid, Pastor *Jespersen* var Sognepræst her, og da jeg i 1918 efterfulgte ham, overtog jeg Pladsen baade som Formand og Kasserer, indtil denne Institution blev ophævet.

Ogsaa i Værgeraadet havde jeg Plads, fra denne Institution blev oprettet, og til den blev ophævet, fra 1918 som Formand.

Baade som ordineret Medhjælper, senere som Medlem af Sogneraadet og som Sognepræst har jeg haft en Del med Skolevæsenet at gøre, overværet Eksaminer i Skolerne, deltaget i Indstillinger af Lærerkræfter og været med ved Opførelsen af nye Skolebygninger og ved Forandringer af de gamle Skoler.

De Reventlowske Skoler var, da de oprettedes af Grev *Johan Ludvig Reventlow* og Grevinde *Sybille*, Mønsterskoler, men efter Nutidens Fordringer maatte de vige. Heldigvis staar endnu en af dem i sin oprindelige smukke Skikkelse, nemlig Grønderup — eller som Lensgreve *Chr. E. Reventlow* bestemte det — Wendtsminde Skole. Den benyttes nu ganske vist ikke som Skolebygning, men som Bolig for Læreren. Et særligt Skolelokale er opført ved Siden af, og det virker ved sin komplette Mangel paa arkitektonisk Skønhed og Harmoni til at fremhæve den gamle Skoles Skønhed og Hygge.

Jeg havde den Glæde at være medvirkende, da Forskolen blev

bygget Syd for den gamle Skole. Den er i alt væsentligt opført efter en Tegning af Københavns Raadhus's Bygmester, *Martin Nyrop*. Men det kneb at faa Flertal i Sogneraadet for denne Bygning. Man var mest stemt for at opføre en Bygning i »Cigar-kassestil«.

Gjerup Skole (Sybillesminde), den ældste af de Reventlowske Skoler — indviet 1783 — har ogsaa mistet sit oprindelige Præg, selvom de gamle Mure, smukke Døre og Vinduer er blevet bevarede. Det samme gælder Haagerup Skole (Ludvigsminde) — opført af Grevinde *Sybille* — men her er der Vest for den gamle Skole opført en stor, anselig og smuk Skolebygning efter Tegning af Arkitekt *Mindedal Rasmussen*, Ollerup.

Alle de Lærere, som var ved Skolerne, da jeg kom til Sognet, er nu forlængst døde, men jeg bevarer mange gode og lyse Minder om dem alle. Den stille, musikalske, fint dannede, litterært interesserede og lunerige Lærer og Organist *Helsing* i Grønderup, den korrekte, maaske lidt tørre, men samvittighedsfulde Lærer *Fritz Jørgensen* i Haagerup, der tillige var Sogndegn. Han havde en meget smuk Haandskrift, hvilket bl. a. kan ses baade i hans Kirkebog og paa en Skabsdør i Kirkens Degnestol. Endelig den livlige, veltalende og dygtige Skolemand *M. J. Krog* i Gjerup. Alle tre værdige Efterfølgere af de første Reventlowske Lærere. Blandt de senere Førstelærere vil jeg ogsaa nævne den nu afdøde Lærer og Organist *Gundorph Jørgensen*, der baade som Orgelspiller og Komponist lagde et betydeligt Talent for Dagen. Ogsaa som Verse-mager forsøgte han sig, forresten overordentlig smukt, bl. a. skrev han til den Reventlowske Skoles 150 Aars Jubilæum en meget smuk Kantate, hvortil han selv komponerede Musikken. I hans Organisttid lykkedes



J. Chr. Clausen i 65 Aars Alderen.
Fra Fynske Aarbøger 1911.

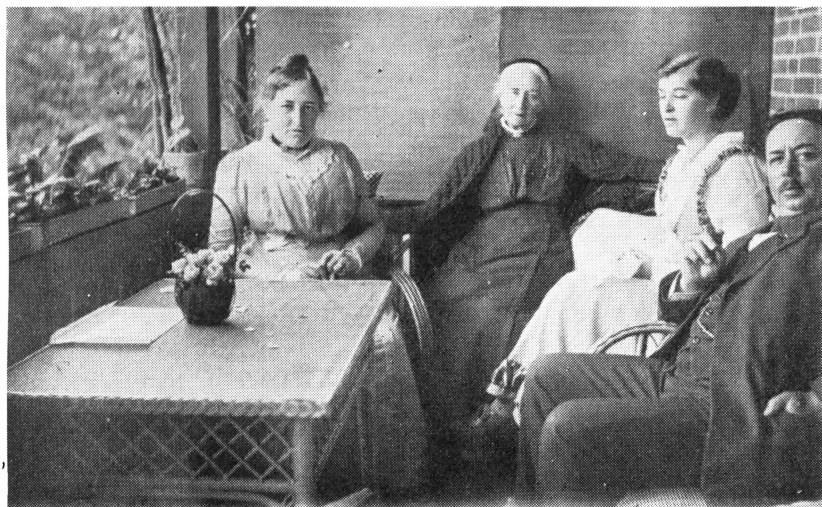


J. Chr. Clausens Hus.

H. C. Frydendahl fot. 1941.

det, dels ved Velvillie fra Godsets Side og betydelige Tilskud, dels ved Tilskud fra Sognets Beboere, at faa det gamle ca. 100-aarige Orgel i Brahetrolleborg Kirke erstattet med et nyt 15-stemmigt udmærket Orgel, bygget af Orgelbygger *Froberg* fra Odense. Det gamle Orgel, som egentlig havde flere smukke Stemmer, var efterhaanden blevet meget brøstfældigt, mange af Pi-berne var saa ormædte, at de maatte sammenbindes med Reb, Søm kunde ikke holde i Træet, og Tasterne var saa slidte, at de maatte trykkes omtrent en hel Tomme ned, før de gav Lyd.

Brahetrolleborg Kirke, den gamle Kirke til Holmekloster, gør ved første Beskuelse absolut ikke Indtryk af at være en gammel Cistersienserkirke, der oprindelig i Skønhed er kommet op i Nærheden af den smukke Løgumkloster Kirke. I Tidernes Løb er den underkastet saa mange og gennemgribende Forandringer, at kun meget lidt af den oprindelige Stil og dennes Skønhed er blevet bevaret. Ved en meget grundig Undersøgelse af en af vort Lands bedste Kendere af Kirkebygninger, Dr. phil. *Vilhelm Lorenzen*, og hans dygtige Medhjælper, Arkitekt *Christensen*, lykkedes det at fremdrage saa meget af Kirkens oprindelige Udseende, at man nu kan rekonstruere den gamle smukke Kirke, desværre bliver det vel kun paa Papiret. Under Undersøgelsen fandt man i en Dynge Murbrokker et stort Brudstykke af en gammel Munkesten,



Familien Clausen paa Verandaen.

J. Chr. Clausen med Hustru, Moder og Datteren Ellen.
A. M. Krog, Korinth, fot.

hvori var indristet Oplysninger om, naar Kirken sidste Gang før Reformationen blev ombygget, nemlig 146. (det sidste Tal var borte), og under hvilken Prior for Klosteret. Dette vidste man tidligere intet om. I det hele er Oplysningerne om Holmekloster meget sparsomme. Alle Papirer Klosteret vedrørende er gaaet tabt. Ved Kirkens Ombygning i 1869—70 fandt man i Murværket et meget smukt Broncesignet med vedhængende Kæde med Billede af Klosterets Prior og i Kanten Indskriften: SIGILLUM ABBATIS INSULA DEI. Den ovenfor omtalte Munkesten med Inskription er nu indmuret i Kirken ved Opgangen til Prædikestolen. Signetet opbevares paa Brahetrolleborg Slot. Endelig fandt man i en Fordybning oven over Hvælvingerne en Mængde farvede Glasstykker, som rimeligvis hidrører fra Glasmalerier i Kirkens Østgavl. Iøvrigt findes i Kirken fra Tiden før Reformationen kun et stort Trækors med Evangelisttegnene i Korsarmene, men uden Kristusfigur. Denne findes mærkeligt nok paa Alteret i den bekendte Kirke i Fjenneslev — *Asger Rygs Kirke* »med de to Taarne«. Man formoder, at de Munke, der efter Reformationen fik Lov til at blive boende i Holmekloster, men meget snart forlod det og rimeligvis drog til Moderklosteret i Sorø, har medtaget Kristusfiguren, idet den sidst i Firserne i forrige Aarhundrede fra Sorø Academi

blev anbragt i Fjenneslev Kirke efter dennes Restaurering. Efter Nationalmusæets Oplysning er Kors og Kristusfigur skaaret af den berømte Billedskærer *Claus Berg*, Skaberen bl. a. af den pragtfulde Altertavle i St. Knuds Kirke i Odense.

MINDER FRA BRAHETROLLEBORG SLOT

Igennem alle de Aar, jeg har boet her i Sognet, har jeg modtaget megen Venlighed og Gæstfrihed fra Herskabet og bevarer Minderne derom med den dybeste Taknemmelighed.

Ved mit første Besøg paa Slottet — i 1890 — blev jeg forestillet for Lensgreve *Chr. E. Reventlows* Moder, Enkelensgrevinde



Brahetrolleborg set fra Sydøst.

Fra 150 Aar efter Landboreformerne paa Brahetrolleborg.

Benedicte R. Hun havde et overordentligt tiltalende men ogsaa fornemt Væsen. Hun var meget venlig at tale med, men man havde ligesom en Følelse af, at hun sad et Trin højere oppe end én selv.

De Aar, der fulgte efter Opløsningen af Lensgrevens første Ægteskab og hans Moders Død, var stærkt prægede af Grevens Interesser for Kunst, Litteratur — især Historie, og da navnlig Slægtens, men ogsaa for Heste og Hunde. Dejlige Heste, baade

Firspand og Rideheste, fyldte den smukke Herskabsstald, og svarende dertil pragtfuldt Seletøj og elegante Køretøjer, alt i mønsterværdig Orden.

Med storslaaet Gæstfrihed samlede Lensgreven om sig Mennesker, som delte Interesser med ham. Der var den livlige, særprægede Dr. *Louis Bobé*, nu Ordenshistoriograf, som i Forbindelse med Lensgreven samlede og udgav de Reventlowske Breve; han bistod ogsaa ved Ordningen af den værdifulde og meget betydelige Bogsamling paa Slottet og det grevelige Arkiv. Der var Billedhuggeren *Laurits Jensen*, der særlig udmærkede sig ved Fremstilling af Dyr. Flere af hans Arbejder findes paa Slottet, bl. a. af Lensgreven til Hest og af hans særlig fine Hunde, Gravhunden »Soliman« og Pointeren »Niki«. Egentlig Jæger var Billedhuggeren ikke, men han deltog alligevel gerne i Jagterne. Efter en Andejagt paa Nørresø sejlede som sædvanlig en Baad rundt ved Glimerne for at opsamle de nedskudte Ænder. Den gamle Skytte *Lehn*, Bedstefader til den nuværende Skytte *Marius Lehn* og Fader til Overskovfoged *Henrik Lehn* og den daværende Skytte *Ludvig Lehn*, var spadseret ud til Nørresø for at overvære Slutningen af Jagten og stod nu og iagttog Indsamlingen af det nedskudte Vildt, som fra Baaden blev foretaget af Sønnen *Henrik*. Men da denne kom til den Glime, hvor Billedhuggeren havde staaet, raabte gamle *Lehn* til Sønnen: »Dær behøver Du ette aa søje, Hendrik, for dær er injen Æ'er, for dær har han staa'e, Modellieri.«

Den gamle Skytte, *Lehn*, der da som pensioneret boede sammen med sin Kone, og den ugifte Søn *Ludvig*, der var hans Afløser som Skytte, var en stout Skikkelse og skal efter Sigende have været en fortrinlig Skytte. Saa vidt jeg ved, deltog han i Trearskrigen blandt »Herregaardsskytterne«. Sønnen *Ludvig* kom ofte og tog mig med paa Jagt, og sammen med ham har jeg paa Kryds og tværs, baade Sommer og Efteraar, Vinter og Foraar, lært Godsets, efter fynske Forhold, store Jagtterræn at kende saa godt, at jeg tror ikke, jeg kunde fare vild. En Mangfoldighed af Minder har jeg fra disse Ture — i al Slags Vejr og efter al Slags Vildt. Den Gang var der nok af det. Ak, nu er der kun lidt tilbage. —

I denne Periode, hvor Lensgreven var ugift, samledes der ogsaa en hel Del ældre Damer af Slægten *Reventlow* og Slægt og Venner af den statelige Frk. *de Nully*, som førte Huset for



Fra Biblioteket paa Brahetrolleborg.

Det ottkantede Bord blev i sin Tid brugt af Grev Joh. Ludv. Reventlows Ottemandsraad. Bordet i Baggrunden er et Kateder, der efter Tegning af Joh. Ludv. Reventlow blev lavet til en af de af ham oprettede Skoler.

H. C. Frydendahl fot. 1938. — Fra Fynsk Hjemstavn 1938.

Lensgreven. For ham betød Slægten og dens Traditioner uhyre meget, og med den enestaaende Hukommelse, han ejede, havde han rig Lejlighed til at dyrke Traditionerne. Han kunde ordret citere store Dele af den Samling af de Reventlowske Breve, som han udgav i Forbindelse med Dr. *Louis Bobé*. Lensgrevens Litteraturkendskab var meget stort. Den store, fortrinlige Bogsamling kendte han saa godt, at han ikke behøvede at lede efter den Bog, han vilde have, men kunde gaa lige hen og tage den.

En særlig Forkærlighed havde han for Digteren *Heinr. Heine*, af hvis Digte han ofte citerede lange Stykker.

Han ønskede Slægten og dens mange gode Traditioner saa vidt muligt opretholdt. Derfor var det ham en bitter Skuffelse, da de Tider kom, hvor man baade fra Statens og anden Side lagde Hindringer for eller umuliggjorde de gamle Traditioner. Det gamle, smukke, patriarkalske Forhold, som havde bestaaet mellem Godsets Besidder og hans undergivne, blev lidt efter lidt ødelagt af den moderne Tids mangfoldige sociale Foranstaltninger.

Det var hans Sorg, at han ikke havde en Søn, som kunde fortsætte Slægten, og da han saa i sit andet Ægteskab opnaede

dette, beredte dette ham en overordentlig stor Glæde. Men derfor var Sorgen ved denne Søns tidlige Død ogsaa et saadant Slag for ham, at han aldrig forvandt det. Det var ikke blot Tabet af en Søn — en dejlig Dreng, livlig og velbegavet, var *Christian Ditlev*¹⁾ — som han sørgede over, men han sørgede maaske omtrent lige saa meget over, at Slægten nu var standset.

Hvor var det svært for Lensgreven, den Dag hans kære Søns Lig kom fra England, hvor han døde. Det var efter engelsk Skik en ganske smal, lys Egetræskiste, hvori han var lagt. Fra Brahetrolleborg førtes Kisten til Lolland, hvor han blev begravet i »Benedictes Lund« ved Vesterborg Sø i Slægtens Begravelsesplads. Og ved hans Side blev næste Aar (1929) hans Fader begravet.²⁾ Det blev mig forundt at holde Ligtalen over dem begge.

De gamle Traditioner skulde holdes vedlige paa Brahetrolleborg. Det gjaldt ikke mindst ved de aarlige Fester paa Slottet: Lensgrevens Fødselsdag — 18. Juli — og Høstgildet paa Avls-gaarden, hvor Lensgreven med Familie og Gæster mødte i Festlokalet — det smukt med Grønt og Flag pyntede Kornloft i Avlsbygningens Portbygning. Naar Punchen var fyldt i Glassene, blev der, i Reglen af Forkarlen, udbragt en Skaal for Lensgreven, og alle Folkene sang: »Og dette skal være vor Herres(!) Skaal! Hurra!« Hvorefter Lensgreven takkede. Nytaarsaften, naar Herskabet var samlet med sine talrige Gæster, blev det nye Aar paa Slaget 12 skudt ind med skarpladte Geværer, som affyredes fra Vinduerne ud over Mølledammen. Før og efter Skydningen blev den traditionelle Punch serveret. Undertiden blev der ogsaa trakteret med ægte Münchner Øl fra Fad.

Til det traditionelle hørte ogsaa Julefesten for fattige og flittige Børn. Den afholdtes i Reglen et Par Dage før Jul og knyttede sig til »Grevinde Josephine Reventlows Julelegat«, hvis Renter — 800 Kr. — skulde anvendes til Tøj til fattige og flittige Børn, indstillede fra de tre Skoledistrikter af Lærerne.

I de første Aar blev Tøjet, der skulde bruges, købt i hele

¹⁾ *Christian Ditlev Eberhard Preben Ferdinand*, født 20. Juni 1912, død i England 6. April 1928, begravet i »Benedictes Lund« 13. April 1928.

²⁾ *Chr. E. Reventlow* døde paa Svendborg Sygehus 2. Febr. 1929, kærligt plejet af Baronesse *Juel Brockdorff*, hans Veninde fra Ungdommen, og af den trofaste Frk. *Martha West*, han blev bisat fra Brahetrolleborg Kirke 7. Februar og begravet i »Benedictes Lund« 9. Februar.

Stykker, som saa blev klippet i passende Dele, et — forresten ret omstændeligt og ikke særlig behageligt Arbejde, der udførtes af Sognepræsten og hans Frue og Herskabet. Paa selve Festdagen samledes i Reglen Kl. 2 Børnene paa Slottet og blev trakterede med Risengrød og Æbleskiver. Det var en stor Flok, som oftest omkring 100. Kl. 4 samledes Børnene i den store Forhal, hvor tillige Sognets Lærere og Lærerinder, Sognepræsten og hans Kone og den grevelige Familie var tilstede. Efter en Julesalme talte Sognepræsten og mindede om Legatets Stiftere, og efter endnu en Julesalme uddeltes Julepakkerne til Børnene. Til flittige Børn fra bedrestillede Hjem uddeltes Gaver, skænkede af Lensgreven.

Saa kom det store Øjeblik, da Fløjdørene ind til Spisesalen blev aabnede. Der stod to mægtige Juletræer, rigt pyntede fra øverst til nederst og rigt behængt med Kager og Godter i Net, Hjerter og Kræmmerhuse. Under Førerskab af Lærerne gik nu Børnene rundt om Træerne og sang Julesange («Nu har vi Jul igen», »Højt fra Træets grønne Top«, »Tinge, linge, later« og de gamle Julesalmer). Da var det smukt at se Lensgrevens Kærlighed til Børnene, han sang med og glædede sig med dem. Efter Vandrigen om Træerne blev alt, hvad der var paa dem, delt ud til Børnene, saa de gik hjem med den medbragte Kurv ofte fyldt til Randen. Det var i øvrigt et mægtigt Arbejde, som i Reglen blev begyndt længe i Forvejen, at faa klippet og ordnet alt, hvad der skulde bruges til Juletræsdynt.

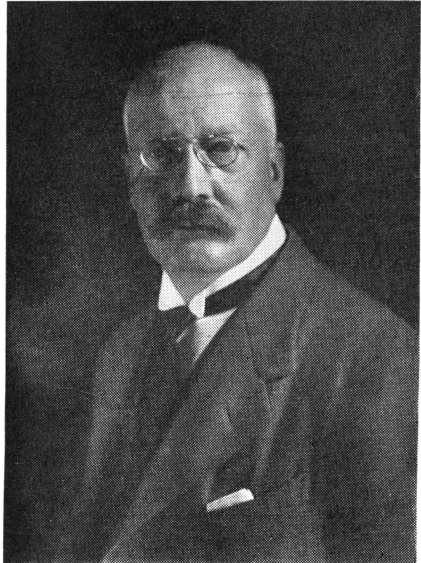
Festen sluttede i Reglen med »Dejlig er Jorden«. Naar Børnene var gaaet, blev de øvrige tilstedeværende trakterede.

Kun Beklædningsgaverne hidrørte fra Legatet, alt det øvrige var en Gave fra Herskabet.

Den største Ildebrand i Mands Minde var, da Brahetrolleborg Avlsgaard i Sommeren 1900 brændte efter Lynnedslag. Tordenvejret begyndte allerede tidligt paa Aftenen. Jeg havde været til Skyttefest i Øster-Aaby ved Skaarup og vilde have cyklet hjem, men da jeg kom til Svendborg, var Uvejret allerede i Anmarch, saa jeg valgte at tage hjem med Toget. En uhyggelig Tur. Uvejret rasede lige over Hovedet paa os, lige til vi kom til Ringe. Allerede i Kværndrup saa jeg et mægtigt Ildskær mod Vest og anede, at det var Trolleborg, som brændte, men først da vi naaede Espe, fik jeg Vished, samtidig saa jeg en Ildebrand lige i Retning af Korinth. Det var uhyggeligt, sæt det nu var mit eget

Hus, som brændte. Det viste sig at være *Morten Andersens Gaard* i Grønderup. Da jeg kom ud fra Stationen i Korinth, mødte jeg en Mand, hvis ikke helt sikre Gang røbede ham. Han kom vandrede med en mægtig Lygte i Haanden, men der var intet Lys i Lygten, selv havde han rigeligt »Blus paa Lampen«. — »Skal De ud at lede efter Ildebranden?« spurgte jeg, hvortil han kort og godt svarede: »Jeg har Orden paa at møde med en Løjte!«

Avlsgaardens søndre Længe (Koladen) og østre Længe med Indgangsporten og Kornladen nedbrændte, hvorimod Hestestalden og Vognremiserne blev reddet. I Stedet for det nedbrændte opførte Lensgreven de enestaaende smukke og stilfulde Bygninger efter Tegning af Arkitekt *Viggo Dahl*, men Motiverne stammer væsentlig fra en Tegning af Avlsbygningerne paa *Kaj Lykkes Tid*.



Christian Ejnar Reventlow.
Christensen fot.

Over Indgangsporten mod Øst lod Lensgreven indsætte en Sandsten med følgende af Greven selv affattede Indskrift:

»Der tredie Frederich for Landet monne raade
Kai Lycke bygged mig fuld god i alle Maade 1655
Der ieg wed Himmelsild een Qveld blef ramt med Waade 1900
Ieg reistes op af nye Hors Qvæg og Sæd til Baade.
C. E. Reventlow 1901.«

Lensgrevens Evne til at lave Vers fandt ogsaa Anvendelse andet Sted. Da man, i Lighed med, hvad der skete overalt i vort Land efter Genforeningen med Sønderjylland, ogsaa i Brahetrolleborg Sogn vilde rejse en Mindesten, skænkede Greven Stenen, som blev fundet i Barsager i Storskoven, ogsaa Grunden

til Mindet skænkede han, og efter en Del forskellige Forslag til Indskrift valgte man Lensgrevens:

»Kong Christian over Grænsen red,
og Jubel genlød i hans Fjed,
halvhundredaarig Lænke brast,
som Verden tænkte bandt saa fast.«

Med sin stærke historiske Sans fandt Lensgreven, at Ordet Genforening ikke var fuldt ud korrekt, da Slesvig i tidligere Tider var en selvstændig Provins. Han var heller ikke tilfreds med den dragne Grænse. Han holdt paa Dannevirke som vor Sydgrænse.

Mange af mine Minder fra Brahetrolleborg hidrører fra min Deltagelse i Jagter og Jagtmiddage. Jeg erindrer den første Jagt, jeg var med til. Den afholdtes i de østlige Skove, og Skovrider *Elers Koch* ledede Jagten. Ved en af de første Poster, der blev mig tildelt, siger Skovrideren: »Pas paa, det er en Rævepost.« Og ganske rigtigt, lidt efter hører jeg Klapperne inde i Saaten raabe: »Her er Rævi! Her er Rævi!« Med spændte Nerver og Haner stirrer jeg paa det foranliggende Terræn, ser Mikkell komme farende som et rødt Lyn og fyrer løs. Stolt ser jeg Mikkell slaa en Kolbøtte og falde ned i en lille Grøft. Men Glæden var kun kort; da Klapperne lidt efter kom ud af Tykningen lige foran, springer Mikkell op og farer mellem Klapperne tilbage i Saaten, saa jeg kunde ikke skyde. Mikkell havde ikke faaet nok i mit første Skud, og der blev ikke noget af at blæse »Rævens Død« den Gang.

Fra en anden Jagt i Torpeløkken, hvori mine Brødre, Skovrider *Valdemar Clausen* og min yngste Broder, Marinekaptajn *Viggo Clausen*, deltog, mindes jeg en mærkelig Oplevelse. Efter en Saat kom min yngste Broder hen til mig og fortalte, at han havde haft et mærkeligt Syn: pludselig stod der foran ham, kun en Snes Alen borte, et mærkeligt Dyr, en lavbenet Hjørt med et mægtigt Gevir, krondyrlignende, og en forholdsvis tyk Krop med bred Ryg. Da Skovrideren kom til, lo han ad Fortællingen og sagde: »Havde det endda været efter Frokosten!« Lidt efter kom min Broder, Skovrideren, til, ogsaa han havde set det mærkelige Dyr. Stedet blev nærmere undersøgt, og der fandtes virkelig tydelig Fod i stort Format, altsaa ikke af Raavildt. Først da Lensgreven kom til, fandt man den sandsynlige Løsning paa Gaaden: det maatte være en »Svinehjørt« (*Cervus porcinus*), der

maatte være kommen tilløbende fra et vestfynsk Gods, hvor der nogle Aar i Forvejen var blevet udsat Svinehorte. Mærkeligt nok, trods grundig Eftersøgning de følgende Dage, var Dyret sporløst forsvundet, uagtet det var inden for Dyrehaveegnet.

Ved Klapjagterne holdtes der i Reglen Frokost under aaben Himmel eller, om det passede, hos en af Skovfogderne. Traktementet bestod i en stor Pakke dejligt Smørrebrød og dertil Øl og Snaps. Bagefter serveredes der de lækreste varme Pandekager, saa vidt jeg husker, efter en Opskrift, som stammede fra Hertugen af Augustenborg. Pandekagerne blev i nogle store Trætønder fra Slottet kørt ud til Frokoststedet. Til Pandekagerne blev der serveret Sherry.

Et Aar holdtes der Andejagt paa Nørre-Sø Dagen efter Lensgrevens Fødselsdag (18. Juli). Blandt Gæsterne var Pastor *Schiøpffe* fra Græse og Dr. *Bobé*. Pastor S., der saa godt som hvert Aar var Gæst paa Brahetrolleborg, var en særpræget Personlighed. Noget egentlig præsteligt var der ikke over ham, men han var af en elskværdig og spillende livlig Natur, meget interesseret i Litteratur og Kunst, noget af en Skuespiller, dog tror jeg, han mente det ærligt med sin Kristendom.

Hverken han eller Dr. *Bobé* deltog i Jagten, men da vi sad og nød Frokosten i det frie, kom de to Herrer anstigende, Pastor *Schiøpffe* iført et Par elegante Ridebenklæder og tilsvarende Jakke. Morsomt var det at iagttage Lensgrevens Ansigt, da Pastoren oplyste, at han ikke havde medført Jagtdragt paa sin Rejse og ikke mente, at han kunde optræde ved Jagtfrokosten i Diplomatfrakke, hvorfor han havde bedt *Peter*, Grevens Tjener, skaffe sig det fornødne; og i Grevens Garderobe fandt de, hvad de søgte. Greven sagde ingen Ting, men man kunde se, at det ikke passede ham. Benklæderne var ganske nye, lige hjemkommet fra England. Saa vidt jeg véd, kom de Bukser aldrig paa Grevens Ben.

Lensgreven holdt meget af at gaa paa Jagt, men egentlig mere for at se paa Vildtet end for at skyde det. Jeg mindes ved en Jagt i Vildtskoven, at jeg havde Post ved Siden af Greven. En stor, pragtfuld Buk kom lige op imod os og stod ikke 20 Alen fra Greven, men han skød ikke. Da jeg bagefter spurgte ham hvorfor, svarede han blot, for ham meget betegnende: »Saa De den? — Saa De, hvor smukt den sprang?«

Den 19. November 1921 afholdtes der Kongejagt. Der var i den Anledning truffet store Forberedelser. Kongen og Dronnin-

gen skulde komme med Tog til Korinth St. og skulde derfra køres med det grevelige Køretøj til Slottet. Lensgreven mødte paa Stationen og modtog de kongelige Gæster og førte dem ud til det usædvanlig pragtfulde Køretøj: Den fineste Landauer med et Firspand og Forrider — alle 5 Heste meget smukke lysegraa Skimler.

De indbudte Jægere, hovedsagelig fra den fynske Adel, af borgerlige kun Dr. *Deichmann*, Skovrider *Errboe* og min Ring-hed, var tilsagt til at møde i Brændegaardsgyden ved Slusen ved Nørresø Kl. 8³/₄, og præcis paa Slaget 9 kom Kongen i den grevelige Jagtvogn. Efter en kort Præsentation begyndte Jagten i Kirkeskoven og videre rundt om Søen. Der blev kun skudt Harer og Fasanhaner. Og der faldt en Mængde. Ved 1-Tiden holdtes der en storslaaet Frokost i Skovfogedboligen i Frydenborg. Herfra mindes jeg et lille pudsigt Optrin. Efter Frokosten kom Majestæten ud af Boligen i glimrende Humør og blev straks modtaget af en Fotograf. »Naa, skal jeg nu tages,« udbrød han, »men hvor er min Bøsse? Ja, men der staar jo en Kost!« Han greb Kosten og vilde ride paa den, men Fotografen stod og kludrede med sit Apparat, og inden han fik taget Billedet, havde Kammerherre *Sehestedt-Juul*, Ravnholt, faaet fat i Kongens Bøsse og rakte ham den. — Heldigvis. —

Jeg havde den Glæde at skyde en Fasan i en Saat, hvor jeg var sat paa »Bagpost«, bagved Majestæten, et ret langt og svært Skud. Kongen havde »ladet den flyve«, nu var jeg saa heldig at ramme; da Kongen saa det, lød det: »Bravo, Pastor!« og jeg følte mig helt stolt. —

Blandt Skytter, jeg har truffet ved Jagterne paa Brahetrolleborg, mindes jeg som en særlig fin Skytte Grev *Preben Ahlefeldt-Laurvig-Bille*, Egeskov. Jeg har set ham siddende paa en lav, trebenet Jagtstol paa en Post skyde 23 Fasaner. Skuddene faldt saa hurtigt, at det saa ud, som han knap havde Bøssen til Kinden. Han havde »Ejector« paa Bøssen og brugte Patroner med Messinghylster; da Saaten var forbi, laa der omkring ham en hel Krans af gult — de afskudte Hylstre. Som en særlig fin Skytte mindes jeg ogsaa Grev *Bernstorff*, Gyldensten, gift med en Komtesse *Frijs*, Frijsenborg. Blandt de kvindelige Jægere, jeg har været sammen med ved Jagterne, husker jeg særlig Lensgrevinde *Wedell-Wedellsborg*, født Komtesse *Frijs*, Frijsenborg, nuværende Overhofmesterinde hos Dronningen. Hun skød udmærket og gik



Fra Kongejagten paa Brahetrolleborg 1921.

Ved Frydenborg efter Frokosten. Fra venstre: Kammerherre Chr. Sehestedt Juul, Ravnholt; bag ham Skovfoged Fr. Rasmussen, Frydenborg, og Overjæger Schrøder, Pederstrup — J. Chr. Clausen — Hofdame, Baronesse Julie Reedtz-Thott (senere Fru v. Scholten, Biskopstorp); bag hende Lensgreve Chr. Rantzau, Krengerup, og Greve Chr. Ahlefeldt-Laurvig-Lehn, Hvidkilde. — H. M. Dronningen; bag hende Lensgreve Erik Bernstorff-Gyldensteen, Gyldensten, og Hofjægermester Ove Sehestedt-Juul, Lykkesholm. — Jagtherren Lensgreve Chr. Ejnar Reventlow, Brahetrolleborg. — Lensgrevinde Sophie Bernstorff-Gyldensteen, Gyldensten; bag hende Kammerjunker Jacob de Neergaard, Faarevejle. — H. M. Kongen; bag ham Greve Erik Schaffalitzky de Muckadell, Brobygaard. — Lensgrevinde L. M. Reventlow, Brahetrolleborg; bag hende Grevinde A. E. Haugwitz-Hardenberg-Reventlow, Brændegaard, og Lensgreve Julius Wedell-Wedellsborg, Wedellsborg. — Greve Chr. Ditlev Reventlow, Brahetrolleborg; bag ham Komtesse Benika Reventlow, Brahetrolleborg, Lensgrevinde Inger Wedell-Wedellsborg, Wedellsborg, og Lensbaron Adam Berner Schilden Holsten, Holstenshus. — Greve Preben Ahlefeldt-Laurvig-Bille, Egeskov; bag ham Komtesse Naka Haugwitz-Hardenberg-Reventlow, Villa »Rocca«. — Greve Eberhard Haugwitz-Hardenberg-Reventlow, Villa »Rocca«. — Greve Sigfried Raben-Levetzau; bag ham, i Vinduet, Spejderchef Frk. Elisabeth Flagstad, Korinth. — Læge Henrik Deichmann, Korinth. — Skovrider B. Errboe, Ditlevsløst. — — A. M. Krog, Korinth, fot.

i Reglen i smaa, lavhælede Sko, hvilket dog ikke afholdt hende fra at gaa i Vand og Mudder, hvad man navnlig var udsat for ved Andejagten rundt om Brændegaard Sø.

En meget særpræget og interesseret Jæger var Lensgrevinde *Reventlows* Fader, *Greve Eberhard Haugwitz Hardenberg Reventlow*¹⁾. Han var preussisk Officer, blev Major i Krigen 1870.

Da Verdenskrigen udbrød 1914, meldte han sig som frivillig,

¹⁾ *Eberhard Carl Paul Erdmann Emmanuel Greve Haugwitz Hardenberg Reventlow*, født 21. Oktbr. 1850.

skønt han var afgaaet fra Hæren p. Gr. af Alder, men han forlangte at komme til Fronten, og da han var personlig bekendt med Kejsers *Wilhelm II*, fik han Lov dertil.

Efter Tyskernes Indtrængen i Frankrig blev han Kommandant i Byen Chauny. Men efter Marneslaget og den tyske Hærs Tilbagetog maatte han følge med. Han blev nu sat til at lede Rekrutuddannelse i Berlin, men det passede ham ikke, han trak sig tilbage fra Hæren og rejste til Brahetrolleborg, hvor han boede sammen med sin elskelige Datter, Comtesse *Naka*, der havde været Sygeplejerske ved den tyske Hær under Krigen.

Han var en varmhjertet Mand, men ogsaa let til at løbe varm, sikkert en dygtig Officer og uforfærdet Soldat, fuldblods Preusser, meget oplyst og med betydelige historiske Kundskaber, meget velbevandret i Sprog, bl. a. Latin.

Han holdt meget af at gaa paa Jagt, og fik bl. a. indført den Regel, at der ved Klappjagterne ikke maatte skydes Raavildt med Hagl. Han var, selv da han blev ældre, en god Skytte, men ikke altid lige behagelig at have Post ved Siden af, han regnede det ikke saa nøje med et Hagl. Jeg mindes fra en Andejagt ved Nørresø, hvor han havde Post ude ved Søkanten. Skovrideren (*Errboe*) havde meddelt ham, at der var ufremkommeligt langs Søkanten til den næste Glime, han maatte tilbage til Hovedvejen. Men det passede ikke Grev *Haugwitz*, han *vilde* langs Søkanten. Vi, som stod i Nærheden, hørte ham bande og skælde, naturligvis paa Tysk, alt andet end blideligt, og da han endelig naaede op til Hovedvejen og traf Skovrideren, fik denne en ordentlig Omgang. Skovrideren tog imidlertid det fornuftige Parti at le ad Tiltalen, hvorefter den vrede Greve, der havde revet sig paa Tjørn og Slaaen, saa Blodet løb ham ned over Ansigtet — ogsaa gav sig til at le — og saa var Vreden borte. —

Ved Festerne paa Slottet holdt han ofte Tale og gjorde det udmærket, ofte talte han paa Vers, han begyndte i Reglen paa Dansk, men sagde saa: »Jeg kan bedst give mine Følelser Udtryk paa Tysk,« og det passede, man følte, han talte ud af et varmt Hjerte.

Jeg spurgte ham en Gang, hvem han mente der havde Skyld i Verdenskrigen (1914—18). Han svarede: »Die Katholiken und die Juden.« Og paa Spørgsmaalet, hvad der var Skyld i Tysklands Dekadence efter Krigen, svarede han omgaaende: »Der Parlamentarismus!«

21. Oktober 1930 var Grev *Eberhard v. Haugwitz* 80 Aar. Dagen blev fejret ved en meget smuk Fest paa Brahetrolleborg.

Han var en alvorlig Kristen. Han døde i den gamle Lægebolig, som han ønskede skulde hedde »Villa Rocca«, saaledes hed nemlig den Bolig ved Rivieraen, hvor hans forlængst afdøde Hustru, født *Comtesse Pappenheim*, boede. Han døde her 20. Febr. 1931 og blev 28. Febr. begravet paa den gamle Kirkegaard under de store Kastanietræer. Jeg forrettede Tjenesten.

Af Slægten *Reventlow* har jeg i Aarenes Løb mødt adskillige. En ejendommelig Personlighed var Grev *Fritz Reventlow*, der tidligere havde ejet Gaarden »Venberga« i Skaane. Han var gift med en Søster til Lensgrev *Chr. E. R.s* første Kone, Grevinde *Mathilde*, født *Moltke*. Han interesserede sig meget for Oldsager, og naar han spadserede omkring, fandt han meget ofte Sten, som han paastod var Flintredskaber. Han var fuld af Historier og fortalte dem ofte paa en pudsig Maade. De var sikkert »colorerede«. Hans ugifte Søster, *Comtesse Hilda*, var et fint og elskeligt Menneske. Hun var ofte Gæst paa Brahetrolleborg.

En anden, meget indtagende og fin Skikkelse var Grevinde *Helene*, født *Heimbruch*, gift med Grev *Eduard Reventlow* til Ugerup i Skaane.

Den 29. Oktober 1910 var jeg med til *Comtesse Ermegaard Reventlows* Bryllup med Grev *Curt v. Haugwitz*. En pragtfuld Fest, fra hvilken jeg særlig mindes det Øjeblik, da Brudeparret ved Udgangen fra Vielsen i Kirken passerede forbi den Række af Brudesvende, de fleste i straalende Uniformer, som stod opstillet der. Da Grev *Curt* og Grevinde *Ermegaard Haugwitz* den 29. Oktober 1935 fejrede deres Sølvbryllup, havde jeg den Glæde ogsaa at være Deltager i Festen.

En stor Begivenhed i den *Reventlowske* Familie var det, da der fødtes en Søn paa Brahetrolleborg, det betød bl. a. det for Lensgreven saa overordentlig betydningsfulde, at denne Søn nu blev Successor til de *Reventlowske* Godser. Paa sin Faders Fødselsdag, den 18. Juli 1912, blev den lille *Christian Ditlev* døbt i Brahetrolleborg Kirke. Desværre bristede, som foran omtalt, Glæden over denne Søn, der voksede op til at blive en dejlig Dreng, ved hans altfor tidlige Død.

Paa Brændegaard, hvor Grev og Grevinde *Haugwitz* i nogle Aar havde deres Bolig, opvoksede deres to Børn, Datteren *Lucie*, i Slægten oftest kaldet »*Be*«, og Sønnen *Eberhard*. Da *Comtesse Be*

skulde gaa til Konfirmationsforberedelse. blev jeg anmodet om at tage imod hende, og i Foraaret 1928 konfirmerede jeg hende i Brahetrolleborg Kirke. Hun var en meget opmærksom og tiltalende Konfirmand, derfor var det mig ogsaa en stor Glæde, at jeg fik Lov at ægtevie hende til Englænderen *John Boswell* den 8. August 1936 i Brahetrolleborg Kirke. Det var en straalende



Lucie Marie Reventlow.

Fra Den Reventlowske Skole i 150 Aar.

Bryllupsfest, ikke mindst ved de mange smukke Uniformer, baade engelske og danske, en særlig Opsigt vakte en af de engelske Gæster, saa vidt jeg ved en Sekretær hos Brudgommens Fader. Han var iført den skotske »Highlænder« Uniform, og han blæste paa Sækkepibe. Da det smukke og smilende Brudepar fulgt af hele Følget vandrede fra Kirken over Slotsgaarden, gik Highlænderen i Spidsen trakterende sit ejendommelige Instrument, hvilket han senere gentog under Bryllupsmiddagen — det lød absolut bedst i fri Luft. Brudevielsestalen holdt jeg paa Dansk, jeg talte ud fra Ordet 1. Moseb. 12, 2: »Vi velsigne Eder fra Herrens Hus, og

vær en Velsignelse,« men da Brudgommen ikke forstod Dansk, skete Tilspørgslen til ham paa Engelsk og tildels efter det engelske Ritual.

Aaret efter, den 31. Juli 1937, havde jeg den Glæde at være med ved Comtesse *Benika Reventlows* Bryllup med Englænderen *Mr. Grinling*. Brudevielsen blev foretaget af Sognepræsten, Pastor *Rasmussen*, i den nyistandsatte Kirke. — Kirken havde ikke været malet siden 1869—70. Den — efter Sigende — i sin Tid smukke og lyse Egetræsmaling, var i Aarenes Løb blevet ganske afbleget og meget lidet tiltalende. Istandsættelsen blev med megen Smag og Skønhedssans foretaget af Maleren *Niels Lindberg*, der i høj Grad blev bistaaet af Lensgrevinde *Lucie Reventlow*, hvem det sikkert ogsaa skyldes, at der ikke blev sparet ved Istandsættelsen. Den ualmindelig smukke Kirke dannede nu en smuk

Ramme om det straalende Brudedefølge, som talte mange af Slægten *Reventlow*, bl. a. Gesandten Grev *Eduard Reventlow*, som ved Festen holdt Talen for Brudeparret, den eneste Tale, som blev holdt. Blandt Bryllupsgæsterne var ogsaa Prins *Viggo* og Overhofmesterinde Lensgrevinde *Wedel-Wedellsborg*.

Min beskedne Brudegave var et Salatsæt, som jeg selv havde skaaret af Enebærtræ fra min egen Have.

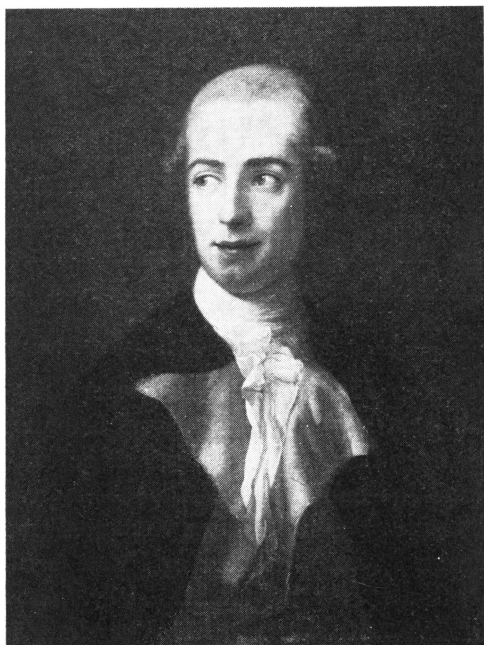
Af andre Begivenheder, som jeg har været Deltager i, skal jeg nævne Afsløringen af Mindestenen for Grev *Chr. E. Reventlow* den 3. August 1930. Stenen blev efter megen Søgen fundet i Sølvbjergskoven. Det var et mægtigt Arbejde at faa den vældige Sten op af Jorden og transporteret til »Birthes Ro« i Brahetrolleborg Slotspark. Alle Savværkets 8 store Heste havde Besvær nok med at slæbe den. Ved Afsløringshøjtideligheden holdt Dr. *Louis Bobé* Hovedtalen, en fortrinlig Skildring af den afdøde Lensgreve. Derefter talte jeg som Repræsentant for Egnens Befolkning og endelig Sogneraadsformand *Niels Nielsen Søkilde*. Lensgrevinden takkede.

Den 18. December 1933 fejredes de Reventlowske Skolers 150-aarige Bestaaen ved en smuk Fest paa Brahetrolleborg. Efter en festlig Frokost med Lensgrevinden som Værtinde og talrige indbudte Gæster, bl. a. Biskop *Rud*, Amtmand *Lassen*, Provst *Madsen*, Faaborg, fhv. Højskoleforstander *Dissing*, Repræsentanter for Amdsraad og Sogneraad tilligemed Sognets Lærere og Præst o. fl., afholdtes en Festgudstjeneste i den smukt pyntede Kirke. Først talte Biskop *Rud*, hvorefter jeg talte om Grev *Johan Ludvig Reventlow* og hans Skoler.

Senere afholdtes en Folkefest paa Korinth Gæstgivergaard, hvor bl. a. Skolebørnene fra Wendtsminde (Grønderup) Skole under Ledelse af Lærer og Organist *H. C. C. Gundorph Jørgensen* meget smukt foredrog en af ham forfattet udmærket Kantate, til hvilken han, som foran nævnt, ogsaa havde komponeret Melodierne. — Jubilæet fejredes desuden ved et ret anseligt Festskrift, hvor jeg skrev Indledning og Slutning, medens Lærerne *C. Jørgensen*, *Gundorph Jørgensen* og *Sørensen*, Fru Lensgrevinde *Reventlow* og Sognearkivar *Møller* leverede Skriftets øvrige Indhold. Det blev udgivet gennem Svendborg Amts historiske Samfund med Tilskud bl. a. fra den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse.

Endnu skal jeg nævne den store og smukke Fest, som blev

afholdt til Minde om den for Godset og Egnens Beboere saa betydningsfulde Begivenhed, da Grev *Johan Ludvig* og Grevinde *Sybille* gav Bønderne fri for Hoveriet og gjorde dem til frie Mænd den 14. September 1788. Festen skulde have været afholdt paa selve 150-Aarsdagen, og et Festskrift, »150 Aar efter Landbo-reformerne paa Brahetrolleborg«, blev udsendt til Mindedagen.



Johan Ludvig Reventlow.

Maleri af A. Graff. — Fra 150 Aar efter Landbo-reformerne paa Brahetrolleborg.

Skriftet indeholder Bidrag af kgl. Ordens-Historiograf Dr. phil. *Louis Bobé*, »Brahetrolleborg og Reventlowerne«, jeg havde skrevet et mindre Stykke om *Johan Ludvig R.s* Indsats for Skole og Kultur, endelig Sognearkivar *Kr. Møller* om Bøndergaardenes Udskiftning og Fremskridt, og tilsidst nogle Sange affattet til Festen af *C. N. Aaholm* og *Justa* og *Chr. Søkilde*.

Paa Grund af en meget om sig gribende Kvægsyge maatte imidlertid Festen opgives og blev saa først afholdt det følgende Aar, den 16. Juli 1939. Og det

blev en overordentlig vellykket Fest. Vejret tegnede ikke godt fra Morgenstunden, det øsregnede, men op ad Dagen klarede det op, og da Festen begyndte Kl. 3, var det straalende Solskin, og det holdt sig godt, lige til Festen afsluttedes med et pragtfuldt Fakeltog i Parken Kl. 10—11.

Festen begyndte med Nedlæggelse af Blomster ved *Johan Ludvig R.s* Mindestøtte og ved hans og Grevinde *Sybilles* Grave. Derefter samledes Festsdeltagerne i Slotsgaarden, hvor Gaardejer *Niels Nielsen Skrivergaard*, Haagerup, bød velkommen som Formand for Festudvalget, hvorefter der blev holdt Taler af Lektor

Dr. *Ussing* fra Sorø og Højskoleforstander *Damgaard-Nielsen* fra Ryslinge. Hele Slotsgaarden og Pladsen foran Kirken var stuvende fuld af Mennesker, der var vist 10 à 14.000 Mennesker.

Efter Foredragene var der givet Lejlighed til at se Kirken og — med en mageløs Gæstfrihed fra Lensgrevinden — hele Slot-
tets Indre. Regnvejret om Formiddagen bevirkede, at denne Besig-
tigelse efterlod gyselige

Spor baade i Kirke og Slot. Om Aftenen Kl. 7 opførtes paa en i Slots-
gaarden oprejst Scene et af Dr. *Ussing* for-
fattet Skuespil »Paa Trolleborg«, der netop handlede om den Be-
givenesshed, til Minde om hvilken Festen afhold-
tes. De optrædende var, foruden Højskolefor-
stander *Damgaard-Niel-
sen* som *Johan Ludvig*,
Comtesse *Besa Revent-
low* som en nydelig og meget korrekt kostu-
meret Grevinde *Sybille*,
i øvrigt Folk fra Eg-
nen, for en stor Del komnende fra de Gaar-
de, som *Johan Ludvig* gjorde til selvstændige Brug.

Over *Søren Mathiesens* Smedie, som var malet paa Scenen, var ophængt den Egetavle, som *Søren* lod opsætte paa sin Smedie, og paa hvilken han havde skaaret et af ham selv affattet Vers. Tavlen hænger nu i Slottets Spisesal.

Under og mellem Festens forskellige Afdelinger blev der musiceret af »de fynske Musikantere« under Organist *Bak's* Ledelse.

Skuespillet blev udmærket udført og maatte senere paa Aftenen gentages, fordi langt fra alle Fstdeltagerne kunde faa Plads til den første Opførelse.

Festen sluttede med et overordentlig smukt Fakkeltog, som



Anna Sybille Reventlow.

Maleri af Jens Juel. — Fra 150 Aar efter Landbo-
reformerne paa Brahetrolleborg.

over Højbroen gik rundt om Møledammen til Møllebakken, hvor Faklerne kastedes i Baal, og Forstander *Th. Rosenstand*, Korinth Landbrugsskole, holdt en smuk Baaltale.

Det var en meget vellykket og stemningsfuld Fest, værdig de to, for hvem den blev afholdt, og til Minde om deres velsignelsesrige Gerning. Men det smukke Forløb, som Festen fik, skyldtes ikke mindst Lensgrevinde *Lucie Reventlow*, der viste en enestaaende Gæstfrihed baade før og under Festen, og som ved sin Interesse og store Hjælpsomhed var og blev Festens »primus motor«. —

Sluttelig skal jeg nævne, at jeg den 6. April 1940 havde den Glæde og Ære at ægtevie den afdøde Lensgrevens yngste Datter, Comtesse *Naka* — »*Besa*« — til Avlsbestyrer paa Brahetrolleborg *Erik Mourier*. Vielsen fandt Sted i den af Lensgrevinden navnlig med Foraarsblomster ualmindelig smukt pyntede Kirke. Bruden førtes til Alteret af sin Kurator, Grev *Frederik Reventlow*, Stiftamtmand for Lolland-Falster. Jeg talte til Brudeparret ud fra Lignelsen i Jesu Bjergprædiken om den forstandige Mand, som bygger sit Hus paa Klippen. Det var et yndigt Brudepar, og aldrig vil jeg glemme den kærlige Tillidsfuldhed, som lyste ud af Brudens Øjne.

Bryllupsfesten paa Slottet var overordentlig festlig og fornøjelig. Der blev holdt mange Taler, bl. a. af Grev *Frederik Reventlow*, og særlig smukt talte Brudgommen for sin Brud, sin Svigermoder og sin Moder. Som Repræsentant for Egnens Beboere talte jeg for Bruden; jeg har jo kendt hende, fra hun blev født, og glædet mig over hendes friske, fornøjelige og ikke mindst elskelige Færd.

Det var en Lykke, at denne smukke Fest kunde fejres i Ro og Fred trods Uro og Krig i Verden. Tre Dage senere — den 9. April — skete det forfærdelige: Danmark blev besat af den tyske Krigsmagt — uden Varsel!

Gud beskærme vort stakkels lille, men dyrebare Fædreland!

»Sort ser det ud, men almægtig er Gud!«

FRA J. CHR. CLAUSENS JORDEFÆRD

17. OKTOBER 1941

I HAVEN VED HJEMMET

Salme: Jesus, kom dog nær til mig (J. Scheffler).

Sognepræst *J. Rasmussen*, Brahetrolleborg:

»Men der han saa det stærke Vejr, frygtede han; og da han begyndte at synke, raabte han og sagde: »Herre, frels mig!« (Matth. 14, 30.)

»Herre, frels mig!« Det var Apostlen Peters Bøn til Jesus, da han var ved at synke i Dybet; der er malet et Billede over denne Begivenhed, hvor vi ser Jesus tage Peter ved Haanden og hjælpe ham op af Dybet. Naar jeg drager dette frem her ved Pastor Clausens Baare, er det, fordi dette Ord og dette Billede har betydet saa meget for ham; han fortalte engang, hvordan han, da han skulde konfirmeres, gik angst og beklemmt ude i Haven i Nr. Lyndelse Præstegaard; da kom hans Mor og talte med ham og tog ham med ind og viste ham dette Billede og sagde til ham: »Lad dette altid staa for dig, saa skal du se, at ligesom Peter i sin Angst og Nød fik Hjælp ved at søge Frelseren, saadan skal du ogsaa faa Kraft til at komme igennem, hvad der skal møde dig, naar blot du i din Nød søger Frelseren.«

Det var det sidste, vi talte om, da han for sidste Gang gik til Alters —; han kendte vel til som Apostlen Peter, at Angst og Uro kunde gribe ham, men han vidste ogsaa, hvor han skulde sende Tankerne hen: til Kristus.

»Den Grund, hvorpaa jeg bygger, er Kristus og hans Død, i Jesu Korses Skygger er Sjælens Hvile sød; der har jeg fundet Livet, selv er jeg intet værd, hvad Jesus mig har givet, det gør for Gud mig kær.«

Han forstod, at det var ikke ham selv og hans eget, han skulde sætte sin Lid til, men hvad Kristus havde gjort for ham.

I mange Aar fik Pastor Clausen Lov at leve og virke her, ja hele sin Livsgerning kom han til at øve paa denne Egn, som han følte sig saa inderlig knyttet til; han elskede sit Hjem og sin Have; hvert Træ og Blomst havde han selv plantet og opelsket i Tidens Løb. Men hvor glad man end kan være ved sit Hjem, saa kommer dog den Dag, som Carl Koch synger om i et Digt: »De lukker Døren til dit Hjem og synger vel en Sang, og uden dig gaar videre frem den store Vandringsgang.« Han sammenligner Menneskelivet med et Vejbredblad, der saa let trædes ned, men forinden har det dog haft sin Tid og fyldt en Plads —; saadan ogsaa med et Menneske —, og Pastor Clausen virkede jo saadan, at han blev kendt ikke blot i sine Sogne, men vidt omkring; han elskede sit Land og Flag og blev aldrig træt af at minde om, hvad der deri er os givet — han var en god dansk Mand — og mange Steder mindes man med Tak hans Virke og føler Savnet af ham.

Men størst er Savnet dog her i hans Hjem, hvor han fik Lov at leve i over 50 Aar med sin Hustru, og vi forstaar, hvor svært det er for Dem, Fru Clausen, at blive ene tilbage nu i Deres høje Alderdom, men glem saa ikke det Ord og det Billede, jeg begyndte med at minde om: »Herre, frels mig,« og som I sikkert har talt om saa mange Gange her i Hjemmet, saa skal De ogsaa se, der er Hjælp og Trøst at faa selv i de tungeste Dage.

Men inden vi bærer Pastor Clausen bort fra Hjemmet, vil jeg gerne bringe ham en sidste Hilsen og Tak fra de gamle Menigheder for alt, hvad han har været for dem.

Guds Fred over dit Støv — og Gud glæde din Sjæl i de evige Boliger! — Amen!

Salme: Den Grund, hvorpaa jeg bygger (P. Gerhardt).

Overlæge *Chr. Hempel*, Stege:

Inden Morbror Christian føres bort fra det Hjem og denne smukke Have, som han elskede, har jeg faaet Lov til at bringe ham en varm Tak for den Kærlighed og Interesse, han viste os yngre i Slægten, for det Eksempel, han gav os, for den Hjælp og Trøst, han bragte de gamle, særligt mine Forældre derovre paa den anden Side Vejen, for den Glans han kastede over Slægten ved sit anerkendte Arbejde for Skyttesagen til Gavn for Land og Folk — og dertil vil jeg gerne føje en varm personlig Tak

for hans Præstegerning. Ingen anden Præst har formaaet som han overfor mig at fremføre de Gaver og Tilbud, som hans Herre og Mester havde paalagt ham i hans Embede. Ikke saadan, at han paa mindste Vis søgte at kaste Glans over disse Tilbud — det vidste han for vel ikke lykkes Mennesker — men ved sin store Beskedenhed og Ydmyghed ligesom uddybede han det Svælg, der er mellem Mesteren og et stakkels Menneske.

Han var ingen selvglad Præst, der med straalende Veltalenhed eller lynende Intelligens udlagde og ligesom fordunklede det, han skulde fremføre — han var ydmyg. Han var ogsaa ofte mismodig; syntes, det var saa svært at være Præst; syntes, han saa saa ringe Frugt af sin Gerning — men ingen Præst ved, hvor mange Sædekorn han faar Lov at udlægge, langt mindre, hvor mange der spirer og bærer Frugt.

Hans daglige Bøn, tilskrev han mig fornylig, var om Naade for sig, og jeg tror, hans Bøn er hørt, at Mesteren har anerkendt ham som den tro Tjener, han saa gerne vilde være, og muligt endog vil ære ham ved at lade et af de Sædekorn, han saa gerne vilde lægge ud, spire og bære Frugt — maaske paa denne Egn, hvor han saa længe har haft sin Gerning.

Hermed Tak til Morbror Christian, Tak for Morbror Christian og Ære være hans Minde!

Førstelærer *P. M. Sørensen*, Gerup:

Naar jeg har faaet Lov at tage Ordet her i Dag, er det for efter Opfordring fra flere Sider at bringe en Hilsen og Tak; men først maa jeg have Lov at bringe en personlig Tak for, hvad Pastor Clausen har været for mig gennem snart 30 Aar. Jeg siger ikke for meget, naar jeg bruger Udtrykket: en faderlig Ven. Begyndelsen til dette gode Forhold blev gjort, da jeg for 29 Aar siden søgte Lærerembedet i Gerup. Pastor Clausen var dengang Medlem af Sogneraadet og Skoleforstander for Gerup Skole, og det blev sagt mig, at ham maatte jeg først og fremmest hilse paa. Da Præsten sad og saa mine Papirer igennem, blev han pludselig meget interesseret, rejste sig, kom venligt smilende hen imod mig og sagde: »Er De en Søn af (mine Forældres Navne) — det var jo nogle af min Fars og Mors gode Venner. Saa vil jeg haabe, det maa lykkes, og at vi maa komme til at arbejde sammen!« — Det lykkedes. Pastor Clausen banede Vejen for mig i den første vanskelige Tid og stod mig bi med Raad og Daad. Det Baand,

som dengang knyttedes, holdt og voksede sig stærkere, alt som Aarene randt. Pastor Clausen forstod og delte min Glæde, naar det gik godt, og jeg kom til ham med mine Bekymringer, naar der paa en eller anden Maade var noget i Vejen. Hans gode kærlige Hjerte fornægtede sig aldrig, og det vil jeg her ved hans Baare sige en dyb og inderlig Tak for.

Saa er det blevet mig overdraget at bringe en Hilsen og Tak fra Sognets Lærerpersonale for den Aarrække, Pastor Clausen som Sognepræst var Skolekommissionens Formand. Vi havde i ham en god og forstaaende Tilsynsmand. Han kunde vurdere og paaskønne et godt og samvittighedsfuldt Arbejde, og han saa det som sin Opgave at støtte og opmuntre os i vor Gerning mere end at kræve os til Regnskab.

Fra Sognets Beboere skal der lyde en Tak for, hvad Pastor Clausen gennem mere end et halvt Aarhundrede har virket her. I mange Aar, inden han blev Sognepræst, tog han dygtigt og interesseret Del i Befolkningens Liv. Mange var de Opgaver og Hverv, der blev betroet ham; de blev alle røgtet samvittighedsfuldt og trofast. — Da Menigheden i Jerusalem skulde til at vælge nogle Fattigforstandere, blev der paa Forhaand sagt, at det skulde være Mænd med et godt Navn. — Et saadant godt Navn havde Pastor Clausen; han kunde glæde sig ved i fuldt Maal at eje sine Medborgeres Tillid og Agtelse.

At Pastor Clausen tog sin Stilling som Sognepræst meget alvorligt, kan jeg nævne et Eksempel paa. Han var jo fra sin Barndom i Ryslinge og Nr. Lyndelse vant til at se Kirken fyldt til Trængsel Søndag efter Søndag. Det var ham en Hjertesorg, at det ikke lykkedes saa godt her; jeg husker en Vintersøndag med daarligt Vejr og slet Føre, da var der ikke ret mange i Kirke. Vi fulgtes ene to ud af Kirken, da Gudstjenesten var forbi. Pludselig standsede Præsten, saa paa mig og sagde: »Tror De ikke, det er min Skyld?« — »Nej, Pastor Clausen, det tror jeg absolut ikke!« Saa randt Grundtvigs Vers mig i Hu, og jeg nævnte dem: »— — men pløj din Fure, strø Guds Sæd, er Jorden dig for tør, saa græd; vil Graaden kvæle Røsten, saa tænk paa Gyl-denhøsten!« Saa kom Taarerne i den kære gamle Præsts Øjne; han gav mig Haanden og sagde Tak. Det Haandtryk er et af mine Minder om afdøde; det glemmer jeg sent. Saaledes kunde Mismod undertiden faa Magt over ham, og han kunde komme i Tvivl om, hvorvidt hans Gerning bar nogen Frugt. Aandeligt

Liv er heldigvis uden for menneskelig Vurdering og Statusopgørelse; men jeg har den Tro, at Pastor Clausen ved sin hjertevarme Forkyndelse har nedlagt mangt et Sædekorn, som enten har spiret eller skal spire og bære Frugt. Flertallet af hans Konfirmander vil ikke glemme ham, og mange, mange bevarer i kærlig Erindring Mindet om, hvorledes han over for en sørgende Kreds omkring en kær afdøds Baare kunde finde de rette Trøsteord.

Saa vil vi da for sidste Gang her tage Afsked med vor kære gamle Præst. Vi vil holde hans Minde i Ære, og jeg vil slutte med nogle velkendte Verslinjer:

»— — — saa lev nu evigt vel og høst,
 hvad du har saet
 med Suk og Graad,
 i tusind Engles Lyst!«

Seminarielærer *L. E. Christensen*, Skaarup:

Vi, der staar i Arbejdet for Svendborg Amts Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening, skal i Dag tage Afsked med en kær Ven og Medarbejder.

Om vi har været med i mange eller kun i faa Aar, saa kommer vi dog alle tilkort over for den Mand, hvis Baare vi staar over for i Dag. Thi han har været med i mere end en Menneskealder; i mere end 40 Aar har han været i Foreningens Bestyrelse og i over 25 Aar som Formand.

Det er derfor forstaaeligt, at det er med dyb Sorg og Vemod, vi i Dag er mødt for at bringe det sidste Farvel. Men om det end er et langt Aaremaal, som i sig selv er et Vidnesbyrd om en storslaet Trofasthed og Kærlighed til vor Forening, saa er det dog ikke i første Række dette, der er Grunden til, at vi i Dag saa stærkt føler Savnet af dig, men det er den Maade, hvorpaa du har løst denne Opgave.

Du blev født i det for Danmark saa skæbnetunge Aar 1864, og dette blev dit Modernærke. Sansen for, hvad der var Ret, og hvad der var Uret, har altid været et Særkende hos dig, og den Uret, der blev begaaet over for dit Fædreland i dette Aar, har du aldrig kunnet glemme. Dette blev det Ledemotiv, under hvilket alt dit Arbejde blandt Svendborg Amts Ungdom og specielt blandt den Ungdom, der søgte ind under vore Faner, blev udført.

Dit Virke i vor Forening skal ikke vurderes efter, hvor meget du fik udrettet for Skytterne, for Gymnasterne eller for Idræts-

folkene, men efter din Indsats for at fremelske en *dansk* Ungdom. Det var ikke tilfældigt, naar saa mange af dine Taler ved vore Sammenkomster ikke endte med Ønsket om Fremgang for Gymnastikken eller Skydningen, men mundede ud i Ønsket for en sund og *dansk* Ungdom. Jeg betragter det da ogsaa som en direkte Frugt af dit Arbejde, naar vi i Dag her i Svendborg Amt staar samlede — Skytter, Gymnaster og Idrætsfolk, mens de i flere andre Amter er splittede i 3 Foreninger.

Et Karaktertræk hos dig var din store Respekt for vor Konge, en Respekt, der til Tider kunde give sig Udslag i en næsten sønlig Ærbødighed og Hengivenhed. Havde det været i Dag, vilde næppe ret mange have bemærket det, for i Dag føler vi alle, hvad vi skylder vor Konge; men du viste det paa et Tidspunkt, da vi andre holdt os i Baggrunden, og din Respekt og Tillid virkede saa ægte og saa ærlig, at det ikke kunde undgaas, at den kom til at paavirke dine Tilhørere. Denne Respekt og Tillid til vor Konge var en ganske simpel Følge af din Trofasthed og Redelighed, en Trofasthed og Redelighed, som du ogsaa har lagt for Dagen i dit Arbejde i vor Forening, og uden hvilken du ikke kunde have holdt ud i saa mange Aar og ofret saa meget af din Tid, uden anden Belønning end den, du fik i Overbevisningen om at være med til at gøre et Arbejde til Gavn for dine Medmennesker og til Gavn for dit Land.

Et andet Karaktertræk hos dig var dette, at du til Trods for dit sprudlende Humør, der altid gjorde dig parat til at krydre din Tale med en lille Anekdote, dog gemte en dyb Alvor bag det hele, en Alvor, der udsprang af en oprigtig og personlig tilegnet Kristendom. Jeg tror aldrig, at jeg vil glemme, hvad du engang fortalte om et stort svensk Skyttestævne i Stockholm. Det blev indledet med, at en højerestaaende svensk Officer stod frem og bad Fadervor. Den Skildring, du gav af dette — den Inderlighed, hvormed denne svenske Officer bad Fadervor, og den højtidsfulde Alvor, som prægede alle — kunde næppe undlade at gøre Indtryk paa dem, der hørte den.

Da jeg talte med dig forrige Onsdag, var du til Tider opfyldt af det samme livsglade Humør, selv om jeg jo nok kunde se, at det har stærkt hjemad med dig, men Livsgnistern lyste op, naar vi talte om Skytte- og Gymnastiksagen; du var synlig bevæget, da du takkede for den Blomsterhilsen, som Idrætsfolkene sendte fra Stævnet i Faaborg, og da du bad mig om at hilse Skytterne

om Søndagen, da vi skulde samles i Ringe. Hvor mærkeligt, at du netop skulde gaa hjem i næsten samme Stund, som jeg overbragte denne Hilsen.

Vor kære, gamle Formand, vor sidste Hilsen til dig fra Svendborg Amts Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening skal være en Tak for dit Arbejde i denne Forening, en Tak for, hvad du har udrettet i Svendborg Amt for at opfostre en *dansksindet* Ungdom til Gavn for dit Land og Folk.

Førstelærer *H. C. Frydendahl*, Krarup:

Jeg vil gerne ved Pastor Clausens Baare have Lov til at sige et Par Ord fra Krarup Sogn.

Vi er mange i Krarup Sogn, der i disse Dage deler Sorgen med hans nærmest staaende efterladte, der vil komme til at føle det tunge Savn, og vi er mange, som er kommen til at besinde os paa, hvor meget vi holdt af Pastor Clausen, og hvor stor Taknemmelighedsgæld vi staar i til ham.

Vi vil takke for hans hjertevarme Forkyndelse, for hans ydmygt tjenende Gerning ved Døbefont og Nadverbord, for hans levende Undervisning i Konfirmandstuen og for hans trøstende Ord i Sorgens Stunder.

Vi vil takke for hans forstaaende Gerning som tilsynsførende i Skolen, hvor der altid tændtes Smil i Barneøjnene, naar han traadte ind i Skolestuen.

Vi mindes ham i Taknemmelighed for hans Arbejde for og blandt de unge i Sognet og for hans Evne til at gøre Festen dobbelt festlig baade i Mødesal og inden for Hjemmets Vægge. Vi mindes med Tak mangfoldige Lejligheder, hvor han fik Velsegnelse til at vække og styrke Kærligheden til vort jordiske og himmelske Hjemland.

Og saa er vi mange, der i personligt Samvær med Pastor Clausen har oplevet gode og rige Stunder, der stedse i vort Minde vil blive staaende i en egen Glans.

Jeg ved, at jeg har Tilslutning fra mange, naar jeg udtaler en dybtfølt Tak for, hvad Pastor Clausen har betydet for Krarup Sogn. Vi vil bevare hans Navn i Taknemmelighed for, hvad han med sine rige og mangeartede Evner og sin vindende hjertevarme Personlighed har været for os.

Typograf *Bernhard Hansen*, Svendborg:

Som Repræsentant for Overbestyrelsen for De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger bringer jeg i Dag Pastor Clausen en Hilsen og dybtfølt Tak for den trofaste Gerning, han har udrettet for vor Lands-Organisation.

Hans utrættelige Virke har sat dybe Spor, ikke alene her i Svendborg Amt, men langt ud over hvert eneste Amt Landet over.

Pastor Clausen naaede ikke at se Skyerne spredes over et sorgtyngt Danmark, men vi haaber, han fra højere Sted følger vort Arbejde, som det maa være os en Ære at fortsætte i samme gode, nationale Aand, som Pastor Clausen viede alle sine Kræfter paa.

Ære være Pastor Clausens Minde!

I BRAHETROLLEBORG KIRKE

Salme: Gud skal alting mage (E. Stockmann).

Fhv. Biskop *A. J. Rud*:

»Nu er det Tid, jeg farer herfra,
jeg maa ikke længer lide.
Nu ganger Himmerigs Klokker for mig,
Guds Engle efter mig bide.«

Saadan hedder det i det sidste Vers i Visen om Dronning Dagmars Død. Hun havde maattet lide haardt. Liden Kirsten sagde til hende: »Det vil jeg for Sanden sige, Eders Pine er haardere end Jerne.« Saa blev det da en Befrielse, da det blev Tid at fare herfra. — Og dog var det jo ikke Lindring nok. Der var ingen egentlig Trøst deri; men Trøsten gav hun Udtryk for deri: »Nu ganger Himmerigs Klokker for mig« og i, at Guds Engle biede efter hende.

Nu ved Pastor Clausens Død kom de gamle Verslinjer i mine Tanker. Thi ogsaa han havde maattet lide længe og haardt, og det havde været strengt for hans Nærmeste at se paa, hvordan det nedbrød den før saa stærke Mand, nedbrød hans Kraft og Mod. Vi kunde ikke ønske, at den Kamp skulde vare længere. Han ventede og ønskede det heller ikke selv.

Men det var hverken ham eller os andre Trøst nok, at Lidelsen fik Ende. Vi kan ikke nøjes med Dødens Trøst, men behøver Trøsten over Døden: »Som Dug paa slagne Enge, saa falder Livets Ord paa Kristnes Sottesenge, i Sky da Haabet gror. Og Trøsten

over Døden deraf Førstegrøden, forsvunden er derved al Dødens Bitterhed.« Den Trøst kendte Pastor Clausen og tyede til den. Han havde forkyndt den for andre, og i sin sidste Lidelse kendte han den. Han sagde: »Sig til ham, at jeg har mange Haab, men eet straal er over dem alle.« Vi forstod nok, hvad han mente; det var Livets Ord, der lyste for ham paa hans Dødsleje.

Livets Ord havde han med sig hjemme fra, fra sin fromme stille Moder og fra sin begejstrede ildfulde Fader. Den Arv blev han altid tro imod, og den har præget hans lange Præstegerning i disse Sogne, hvor han færdedes mellem Jer paa sin jævne ligefremme og hjertelige Maade.

Der er blevet sagt om ham, at han især havde Evner til at tale til de unge og sine Konfirmander, hvis Vel laa ham varmt paa Sinde.

Fra sit Hjem havde han ogsaa arvet sit varme Fædrelandssind. Han var en god dansk Mand. Hans Minde vil blive bevaret i De danske Skytte- og Gymnastikforeninger, hvor han i mere end en Menneskealder fik betroet ledende Stillinger, hvor han begejstret og trofast søgte at opmuntre Sydfyns Ungdom »til god, til dansk og til herlig Id, til Dannemarks Frelse i Nødens Tid.«

Han kom som en gammel og syg Mand til at opleve Danmarks Kvide i en tung Nutid, som i hans Sygdomstid maatte hvile des tungere paa hans Sind; men han fik da ogsaa Lov at opleve at se det danske Sind ildnes under Prøvelserne og styrkes til at bære dem i folkeligt Fællesskab. Han slap ikke heller nu sit Haab for vort Folk, at Byrderne skal tjene til at lutre og styrke til at bære Danmark ind i en ny Dag. Midt i de Sorger, vi delte med ham, og i vor Sorg over ham, vil vi ikke glemme at takke Gud for den Trøst, der trøstede ham.

I over halvhundrede Aar, lige siden 1890, har hans Liv og Gerning været knyttet uafbrudt til denne skønne og minderige Egn, han kunde aldrig løsrive sig herfra. Her havde han bygget sit smukke Hjem, som nu vil føles saa tomt af hans Hustru, der især nu i Alderdommens Tid saa daarlig kan undvære ham og vil komme til at savne ham dybt. Gud lade hans Haab for Dem, Fru Clausen, i Deres Enkestand gaa i Opfyldelse, at De maa leve Deres sidste Dage i Fred og frede om hans Minde. »Gud skal alting mage.«

Her var det ikke blot Egnens Skønhed, der glædede ham, men han elskede dens Minder og syslede med dem og Fædrenes Historie

paa disse Egne. Til disse Steders Minder vil Samtid og Eftertid nu ogsaa føje Mindet om ham og hans Gerning. Det skal bevares taknemmeligt ogsaa hos os, hans Venner.

Saa give Gud ham at hvile i Fred, og at han maa se det Haab, der for ham straaledede over alle Haab, opfyldt i Jesu Kristi Navn og af hans Naade! — Amen!

Salme: Du, Herre Krist (H. C. Sthen).

VED AFSLØRINGEN AF MINDESTENEN PAA J. CHR. CLAUSENS GRAV 14. MAJ 1942.

Salme: Du, Herre Krist (H. C. Sthen).

Sognepræst *J. Rasmussen*, Brahetrolleborg:

»Han bør vokse, men jeg forringes.« — Saadan var det, Johannes Døber sagde, da hans Disciple kommer til ham og beklager sig: »Den Jesus, som du døbte, og som altsaa maa være mindre end dig — han optræder nu, og alle kommer til ham.« — Nu havde de sikkert ventet, at Johannes vilde have sagt: »Nu skal jeg for Alvor tage Kampen op og vise, hvem der er den største,« men i Stedet for siger han: »Saa er da min Glæde fuldkommen; han bør vokse, men jeg forringes.« Johannes Døber forstaar, at han ikke kan fri Mennesker fra deres Synders Nød, men han kan pege paa Frelseren og sige: »Der gaar det Guds Lam, der skal bære al Verdens Synd; det er ham, I skal følge.« Det har været Johannes' Maal bestandig at pege paa Jesus for Mennesker, og naar det er lykkedes for ham, saa de mange nu flokkes om Jesus, saa er Johannes' Glæde fuldkommen, saa vil han gerne glemmes og forsvinde.

En Præsts Gerning er stadig at være en Johannes Døber, der peger paa Frelseren og siger: »Der gaar det Guds Lam, I skal følge;« og det gode er, at selv om den ene Tjener efter den anden forsvinder, saa bliver Herren. Tjenerne gaar, men Herren bestaar. Det vil vi tænke paa i Dag, naar vi samles ved Pastor Clausens Grav, at selv om Tjeneren er borte, saa er den Herre, han gerne vilde vise Mennesker hen til, stadig levende og iblandt os, og det er ham, vi stadig maa klynge os til; jeg tror ikke, man kan sige en Tjener Tak paa bedre Maade end ved at vise, at det, han i sit Liv gerne vilde vise Mennesker hen til, en Gud og Frelser, ham vil vi holde fast ved og tjene alle Dage.

Men hvor en Tjener har virket i mange Aar, vil mange Minder være gemt om ham i Folks Sind; vi mindes i Dag Pastor

Clausen — hvor Dannebrog endnu dækker hans Mindesten — som den gode, danske Mand, der elskede sin Konge, sit Flag og sit Fædreland, og hvem Danmarks Nød i de senere Aar gik dybt til Hjerte — og vi mindes ham som Tjeneren, der elskede Korsets Herre, og som gerne vilde vise Mennesker hen til den korsfæstede Frelser. Naar de Slægter, der har kendt Pastor Clausen, og som i deres Liv stadig vil bevare mange Minder om ham, er borte, og nye Slægter rykker frem, da skal denne Sten bevare Mindet om ham for dem og sige til dem: Tjeneren gaar, men Herren bestaar, lad os da bygge paa vor Herre og Frelser.

Idet jeg da nu paa Menighedernes Vegne overdrager denne Mindesten til Dem, Fru Clausen, med Tak for Deres Mands Virke Aarene igennem, saa slutter vi med et: Ære være Pastor Clausens Minde!

Salme: Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud (B. S. Ingemann).



J. Chr. Clausens Grav paa Afløringsdagen.

Edvard Andersen fot.

FRA TIDSSKRIFTER OG DAGBLADE

DANSK HUSFLIDSTIDENDE, JANUAR 1940

En af de første Bøger, jeg som Barn fik af min Fader, var Roms Haandgerningsbog. Denne udmærkede Bog vakte min Interesse for Haandgerning, og da jeg fik foræret en Løvsav med Tilbehør, gik det løs med at »save ud«. Hvem der gav mig den første Undervisning, erindrer jeg ikke nu, men da jeg i 1877 kom i Skole paa Herlufsholm, tog jeg dér ogsaa ivrig Del i Undervisningen i Haandgerning, der dog væsentligst indskrænkede sig til at save med Løvsav og at skære ud, især Billedrammer, Papirknive, Smaahylder og lignende, den rationelle Sløjd kendte vi ikke noget til dengang.

Men efterhaanden som Latinskolens mange Fag lagde Beslag paa min Tid, blev Haandgerningen lagt paa Hylden, men det skete dog ikke saa sjældent, naar jeg blev træt af Læsningen, at jeg fandt Hvile i at skære i Træ. Jeg opbevarer endnu som Minde fra hine Tider en Pibekradser, som jeg skar af en Pind fra min Brændekasse, og en lille Egetræs Billedramme, hvortil Materialet ogsaa blev hentet i Brændekassen. Men Tid og Lejlighed til at sysle med Haandgerning fik jeg dog først, da jeg fik mit eget Hjem i Korinth. Det var en Selvfølge, at der i den Bolig, jeg byggede, ogsaa var et »Huggehus«. Jeg fik anskaffet Høvlbænk, Snitteskammel, Skruestik og det vigtigste Værktøj. Nu kunde jeg sætte nyt Skaft paa et Stykke Værktøj, lave en Trærive og foretage Smaareparationer i Hus og Have; men ud over dette blev der ikke Tid og Lejlighed til at sysle med Haandarbejde. Først da jeg i 1934 faldt for Aldersgrænsen og saaledes fik Tiden til egen Raadighed, fik jeg en Dag Lyst til at prøve at lave en Træske. Forsøget lykkedes, og Arbejdet morede mig. Den største Vanskelighed bestod i at faa fat i det rigtige Materiale. Det almindeligst til Skeer benyttede Træ, Ahorn og Birk, var der nok af, men Bukshorn og navnlig Benved var ikke let at opdrive. I tidligere



Tider, hvor næsten alle Marker her paa Fyn var afgrænsede af levende Hegn eller Risgærder, lod man i Reglen Benvedsplanterne staa, til de blev saa tykke, at de kunde bruges til de fine Benvedskeer og forskellige Redskaber, som helst skulde laves af



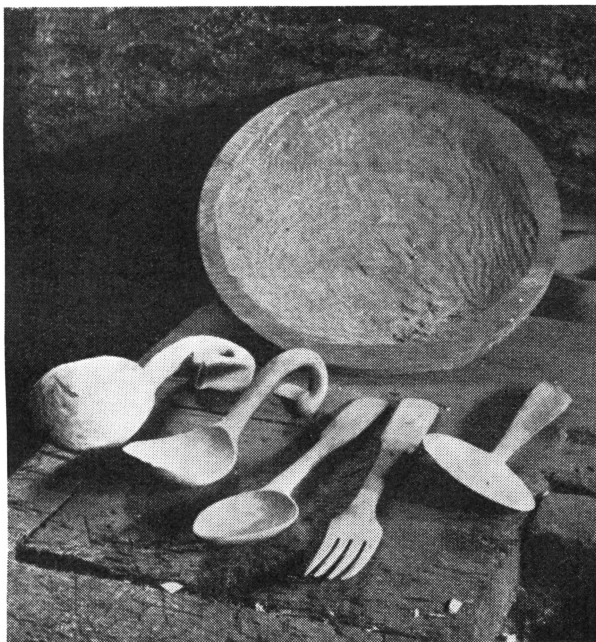
J. Chr. Clausen i Huggesuset.

Fra Dansk Husflidstidende 1940.

det haarde og glatte Træ. Men nu forsvinder de levende Hegn mere og mere og erstattes af Pigtraadshegn o. l., og Brugen af Træskeer, navnlig til at spise med, er næsten en Saga.

Ved ihærdig Søgen og Medmenneskers Velvillie er det dog lykkedes mig at faa fat i saa meget Materiale, at jeg har nok for min Levetid.

Er det daarligt Vejr, eller i de lange Vinteraftener morer det mig at sidde paa Huggehuset eller med særlig Gunst at faa Lov at sidde inde i Stuen og skære i det smukke Træ i Former, som jeg selv »hitter paa« lige fra smaa Saltskeer, Senneps- og Sukkerskeer, Æggeskeer og Salatsæt.



Nogle af J. Chr. Clausens Træskærerarbejder.

Fra Dansk Husflidstidende 1940.

Det er saa fornøjeligt at bruge disse Smaating som Gaver til Slægt og Venner — ofte mere værd end dyrekøbte Sager, fordi de har et mere personligt Præg end disse.

J. Chr. Clausen.

FYNS TIDENDE, 5. NOVEMBER 1934

. . . Faa har saa indgaaende et Kendskab til Egnens Plante- og Dyreliv som han. Især elsker han Fuglene og kender nøje deres Liv og Færden. Det hører til hans største Fornøjelser sammen med nogle Venner at foretage botaniske og ornitologiske Udflugter. Han nyder ogsaa Jagtens Glæder; men der er næppe Tvivl

om, at for ham betyder de Oplevelser, den frie og ubundne Færd i Naturen giver, mere end selve det nedlagte Vildt. . . .

Hans udstrakte Kendskab til Egnen og dens Befolkning i Forbindelse med hans Indsigt i det praktiske Livs Forhold gjorde ham velegnet til den Stilling i Direktionen for Lundegaards Stiftelse, som han for nogle Aar siden valgtes til. . . .

Fædrelandets gode Minder har altid været ham dyrebare. Hans nære Tilknytning til det historiske Brahetrolleborg har vel hidraget til at styrke hans Sans for Egnens Minder. Sin historiske Interesse har han navnlig lagt for Dagen gennem Arbejdet for Svendborg Amts historiske Samfund. Han har siddet i Samfundets Bestyrelse og været Medredaktør af dets Aar bog siden Samfundets Stiftelse i 1908.

Mens hans væsentligste Arbejde er dog Præstegerningen. . . . Det er et stort Pastorat, der kan give sin Præst fuldt op at bestille. Han har formaaet fortsat at samle en forholdsvis stor Menighed om sin Forkyndelse. Hans Prædikener er ikke tyngede af teologiske Udredninger. De er præget af Ydmyghed, baarne af en Understrøm af Inderlighed og Hjertevarme og bliver ofte indtrængende Vidnesbyrd om Kristentroens Livsværdi. Han kender de fleste af Soggenes Beboere og staar i Venskabsforhold til mange, som han gennem Aarene har delt Glæder og Sorger med. Dette mærkes ikke mindst i hans Ligprædikener. En Begravelse med Pastor Clausen som Præst er ofte blevet til noget af en Gudstjeneste. Hans gode menneskelige Egenskaber, hans letbevægelige Sind og hans sjældne Evne til at komme paa Talefod med Mennesker af enhver Stand og Stilling har ofte skabt Glæde og beredt Velsignelse, naar han har gæstet syge eller bedrøvede.

H. C. Frydendahl.

FYNS TIDENDE, 14. OKTOBER 1941

. . . Gennem en lang Aarrække stod han som et samlende Midtpunkt for [Skyttebevægelsen] i Amtet, og da han for et Aars Tid siden nedlagde Formandshvervet, udnævntes han til Æresmedlem af Amtskredsen, og ogsaa Landsforeningen udnævnte ham til Æresmedlem. Han var i Forvejen Ridder af Dannebrog og havde [i 1926 modtaget Stockholms Skytteforbunds Fortjenstmedalje i Guld].

Stærkt historisk interesseret kom han fra Svendborg Amts

historiske Samfunds Stiftelse i 1908 med i Samfundets Bestyrelse, og efter Sammenslutningen med Odense-Assens Amters historiske Samfund var han [Medlem af Repræsentantskabet for] Historisk Samfund for Fyns Stift. . . .

Det sidste Par Aar var svære for ham. Den Sygdom, han nu maatte bukke under for, gav sig først til Kende under de Indtryk, de alvorlige Begivenheder [omkring 9. April 1940] gjorde paa ham, og har siden været stærkt nedbrydende. For hans nærmeste var det en Lidelse at se, hvorledes den forhen saa kraftige og livsfriske Mand afkræftedes og tæredes hen. Det sidste Par Maaneder maatte han tilbringe i sin Stue, til Dels sengeliggende. Baade han selv og hans nærmeste forstod, at han ikke havde lang Tid tilbage, og Søndag Aften fik han udstridt.

H. C. Frydendahl.

SVENDBORG AVIS, 14. OKTOBER 1941

. . . Men hans Livsgerning var jo Præstens, Sjælesørgerens. Den satte han sikkert selv højst, og den vil heller ikke blive glemt for det første hverken af hans Menighed eller andre Tilhørere. Hans Forkyndelse var baaret af en varm kristen Overbevisning og menneskelig Forstaaelse. Der var religiøs Dybde i Indholdet og en klar, letfattelig Form for Talen. . . .

Foruden som Præst var Pastor Clausen en efterspurgt Taler ved mange Lejligheder, og han sagde aldrig nej, naar han kunde efterkomme en Opfordring i saa Henseende. . . . Han deltog gerne i Ungdommens Færd og Foretagender, lagde et muntert Væsen for Dagen, men glemte ikke Alvoren og fandt altid Lejlighed til at præcisere sit nationale og kristelige Sindelag. . . .

Pastor Clausen var en livlig og fornøjelig Omgangsfælle, som gerne deltog i et muntert Lag, hvor den studentikose Humor sprudlede frem, og hvor hans Anekdoter og Vitser ofte satte Stemningen op. Han fandt naturligt de rette Udtryk for Glæde og Sorg. Men under alle Forhold laa vort Lands Skæbne ham dybt paa Hjerte, og den sidste Tids Begivenheder har voldt ham tunge Slunder.

En rig menneskelig, kristelig og dansk Personlighed er gaaet bort.

O[rlo]ff.

FYNS TIDENDE, 16. OKTOBER 1941

. . . Fra sin Ungdom af vandt han sig mange Venner i Vester Hæsinge, hvilket gav sig tydeligt Udslag, da han under sidste Præstevakance passede Embedet her. Han var en ypperlig Taler og forstod ogsaa at bringe Trøstens Ord til dem, der trængte til det.

Med et eget Lune forstod han baade at tale til unge og gamle, som da han for nogle Aar siden talte og læste op ved de gamles Udflugt. . . .

Kr. Nielsen.

DANSK IDRÆT, 1. NOVEMBER 1941

. . . Hans Død har kaldt mange Minder frem om ham; for han var en Mand, man ikke let kom til at overse. Som den særprægede, helstøbte Natur han var, gik han ikke til Bunds i Mængden. Naar han talte, følte det, der stod en Mand bag ved Ordene. Han havde sin Mening om Tingene, og den var han ikke bange for at gøre gældende.

Man vidste altid, hvor man havde Pastor Clausen; halve Standpunkter og uldne Talemaader: »Paa den ene Side og paa den anden Side,« laa ikke for ham. Han gik ikke af Vejen for at bryde en Lanse for sin Overbevisning. Det passede paa ham, hvad der staa i Sangen om Holger Danske, at han »fægted' med aaben Pande« for alt det, han troede paa.

Det er min Mening om ham, at han saa sine Folk an, før han gav sig af med dem. Han var ikke en »Dusbro'r«, der med det samme var paa Hat med Mennesker eller straks talte op om løst og fast. Der var, tilsyneladende i hvert Fald, noget reserveret over ham; men det hang aabenbart sammen med, at han vilde have fast Grund under Fødderne og vide, hvordan Landet laa.

Da han i Sommer deltog i Aarsmødet i Graasten, havde han næsten forandret sig til det ukendelige. Det var derfor forbavsende, at han, trods det, at han havde tabt sig saa meget, holdt trofast ud til det sidste, fulgte Ordskiftet med Opmærksomhed og lejlighedsvis deltog deri med klare, velovervejede Udtalelser.

Det forekommer i hvert Fald mig, at Pastor Clausen aldrig havde talt saa hjerteligt og saa indtrængende, som han gjorde det ved denne Lejlighed, og hans Ord gjorde et stærkt Indtryk paa de tilstedeværende. Den Tak, der paa Mødet blev rettet til ham for

trofast Arbejde med Skytte- og Gymnastiksagen et langt Liv igenem, vandt Genklang hos alle.

Under Mødet kom jeg i Samtale med ham, og han beklagede sig da over, at hans Nervesystem havde været i Uorden siden d. 9. April forrige Aar. Som den gode danske Mand, han var, maatte de Begivenheder, der fulgte efter denne Dato, naturlig gøre et dybt Indtryk paa ham. Hans varme, stærke Følelser for Land og Folk, og Ængstelsen for, hvad Fremtiden vilde bringe, var ikke til at tage fejl af. Den korte Samtale jeg havde med ham paa »Folkunghus« i Graasten hin skønne Sommerdag, aabnede mig et Indblik i hans Sjæleliv, der gav mig en Forstaaelse af Manden bedre end nogen Sinde før.

Nu er Pastor Clausen gaaet bort. Men Mindet om ham som en trofast, ærlig dansk Mand vil leve blandt os. Og vi, som staar i Arbejdet i De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger, takker ham i vort Hjerte for den Indsats, han gjorde for denne Sag.

Karl Elnegaard.

SVENDBORG AMTS SKYTTE- OG GYMNASTIKBLAD, NOVEMBER 1941

. . . Clausen har været Svendborg Amts Skytte- og Gymnastikforening en god Formand. I en lang Aarrække har Foreningen staaet som den største i Landet og har været førende, særlig paa Gymnastikkens Omraade. Clausen var virksom og altid villig, naar der blev kaldt paa ham som Repræsentant eller Taler ved Møder og Fester, og han havde altid et godt og vægtigt Ord at bringe. Hans Kærlighed til Land og Folk og særlig til den danske Ungdom var dyb og varm. . . .

Johan Brydegaard.

Første Gang J. Chr. Clausen og jeg mødtes, var paa Skolebænken i Odense Latinskole, som Gymnasiet den Gang kaldtes. Det var første Dag efter Sommerferien, den 15. August 1878. Vi var begge blevet optaget i 2. Klasse og fik Plads ved Siden af hinanden. Det er nu 63 Aar siden. Dagen gik ensformigt. 6 Timer, fra 8—14, paa Skolebænken, og saa læse Lektier paa vort lille Kammer, langt fra den fortrolige hjemlige Kreds.

Hverken Clausen eller jeg husker mange Enkeltheder om vort indbyrdes Forhold i de 3½ Aar, vi gik sammen der, andet end at vi var gode Venner. Der var ikke gaaet mange Dage, før vi var

saa fortrolige, at han viste mig et Brev fra sin Moder. »Kære lille Kis« lød Overskriften. Det var et rigtigt Moder-Brev. Hun længtes efter sin kære Dreng, og vi var enige om at længes efter hver sin Moder mindst lige saa meget.

En Dag i en Fransktime blev Clausen hørt og stod op. Af en eller anden Grund havde han taget sin højre Støvle af og lagde sin Fod op paa Bænken med Fodsaalen opad. Det var mig for fristende, jeg kildrede ham lidt. Det kom lige tilpas, for han kunde ikke svare paa Lærerens Spørgsmaal; han vred og drejede sig, saa Læreren spurgte, hvad der var i Vejen, og jeg fik min vellortjente Straf: en Lussing, min eneste i Skoletiden.

Halvandet Aar var vi skilte, da Clausen rejste til København og tog sin Studentereksamen der. Men paa Universitetet mødtes vi (1883) ved fælles Studium og i Akademisk Skytteforening. Clausen havde faaet sin Interesse for Skyttesagen vakt i sit Hjem i Ryslinge hos sin Fader, Pastor Johs. Clausen, Vilhelm Birkedals nære Ven og Meningsfælle om vort Forsvar. Drengen gik til Skydning og Gymnastik i Ryslinge Øvelseshus, vist det første i Landet, opført 1871; til Lærer havde han den ildfulde Sønderjyde, Frivillig fra 1864, Friskolelærer Kristian Appel, der kunde begejstre Drengene som faa. Mig havde Ingemanns Romaner givet det første Stød i Retning af Skyttesagen, Drost Peder Hessel var mit Ideal, han, der med Ryggen mod et Træ svang sit Sværd og værgede sig mod 3 Fjender paa een Gang.

Jeg havde været med i Nr. Aaby Skytteforening, baade til Skydning og Gymnastik. Vore Følelser for Skyttesagen faldt altsaa sammen, og det var med Glæde og Stolthed, vi trak i Skytteuniformen: grøn Frakke og sorte Vadmelsbukser, og stillede paa Rosenborg Eksercerplads om Morgenen fra 6—7½ to Gange om Ugen og Søndag Formiddag til Skydning paa Amager. Skønt jeg naaede at faa Præmie (Adam Homo), overgik Clausen mig; han var blandt de første, der blev Overskytte af Aarets Rekrutter, og han fik Sølvtegnet. Vi havde blandt vore Kammerater Niels R. Finsen, den senere for Lysbehandlingen verdensberømte Læge, »Trolldmanden« Professor Alfred Lehmann, Dr. Laust Moltesen, Udenrigsminister, nu tilsynsførende ved Højskolerne, m. fl.

Noget af det, vi var mest glade ved i Akademisk Skytteforening, var vore mange Feltmanøvrer, baade dem ved Dag og dem ved Nat. De gav lange Marchture, og naar vi, delt i to Partier, stormede Fjenden, gik det i strakt Løb, saa hurtigt vore Ben

kunde bære os, hvad enten det gjaldt at tage Fanger eller undgaa at blive Fanger. Vore Geværer var de gamle Forladere. Krudtet fik vi i Papirhylstre, som vi rev Spidsen af med Tænderne, hældte Krudtet i Bøssepiiben, stoppede Hylstret i og stampede det ned over Krudtet med 3—4 Stød af Ladestokken. Vi skulde af og til skyde i Salver. En Nat var de kæmpende Hære kommen i Kontakt med hinanden ved 2—3-Tiden paa Grøndalssletten ved Charlottenlund; idet vi fyrede en Salve, oplystes Sletten i et Glimt, og vi saa Fjenden et kort Stykke fra os. Freden blev sluttet, og Ven og Fjende marcherede endrægtig ad Strandvejen til Trianglen, hvor vi traadte af. Der kommanderedes: Gevær ved Fod! og vi satte Geværkolben saa samtidigt til Stenbroen, at det gjaldede i Husrækkerne og maa have vækket Folk.

Saadanne Ture gav »Storvask paa Lungerne«, og det kunde en Students støvede Lunger i Sandhed trænge til. Naar man kom hjem, fik et Bad og blev klædt om, følte man det største Velvære, jeg har kendt.

En halv Snes Klassekammerater fra Odense Latinskole stiftede en »Diskussionsklub af 28. Oktober 1884«. Clausen og jeg var med fra Begyndelsen. Der holdtes maanedlige Møder med Foredrag og Diskussion. Meningen var, at vi skulde opøves i at tale. Foredragene blev bedømt af Bestyrelsen. Var det daarligt, fik Foredragsholderen en Tilrettevisning eller endog en Bøde. Det fik jeg en Gang. Clausen derimod viste straks Talent for at føre Ordet. Foredragene og Diskussionerne blev refererede af Sekretæren i en Protokol, der findes endnu, og som ved vore Sammenkomster som ældre ofte har sat vore Lattermuskler i kraftig Virksomhed. Det var store Materier, vi kom ind paa, mest med tillærte Meninger, dog isprængt med egne Tanker, umodne Tanker. Klubben bandt os sammen med et særlig stærkt Baand for Resten af Livet. Det var vist det største Udbytte, den gav os.

Med Studietiden ophørte dette nære Samliv. Vi fik hver sit Arbejde paa hver sit Sted, spredt over Landet. Clausen og jeg traf dog hyppigt sammen, og altid følte vi Styrken af Venskabet fra de unge Dage. 1891—95 var vi hinanden nær, han i Korinth som Højskolelærer og Præst, og jeg i Ryslinge som Gymnastiklærer ved Højskolen. Han blev en betydelig Mand inden for Skytteforeningerne, og ved Skyttefester i Svendborg Amt traf vi ret ofte sammen. Han samlede ogsaa Klubmedlemmerne i sit smukke Hjem med den af ham selv plantede og passede sjældne Have i

det skønne Sydfyn og ved det minderige Brahetrolleborg, hvis Historie han var hjemme i og malende fortalte os.

Det er det forunderlige ved et nært Ungdomsvenskab, at der ikke opstaar Skillemur, hvor længe der end kan være mellem Gensyn, og hvor gamle vi end bliver. Saa snart vi mødes, er Tid og Rum forsvundet, vi er Ligemænd, vi er fri og utvungne over for hinanden, vi bliver unge igen, næsten kaade. Clausen havde noget særlig tiltrækkende ved sig. Hans Sind var lyst og muntert, han havde et kosteligt Lune og var vittig og veltalende. Han levede mere i det virkelige Liv end i Bøgerne. Han var hjælpsom og praktisk, aaben og trofast og uden Svig. Fædrelandet var ham fremfor alt dyrebart. Det havde han i sin Tanke og i sit Arbejde.

Ikke længe før hans Død besøgte jeg ham en Eftermiddag. Han vidste, det var sidste Gang, vi saas. Det blev en dyrebar Stund for mig, og med Taarer i Øjnene og Tak for et langt Livs Venskab skiltes vi i Ønsket om, at Vorherre vilde være os naadig.

K. A. Knudsen.

. . . Hans tre Hovedinteresser — det kirkelige, det folkelige og det nationale — var den smukke Treklang, der prægede hans Taler og hans Maade at være paa.

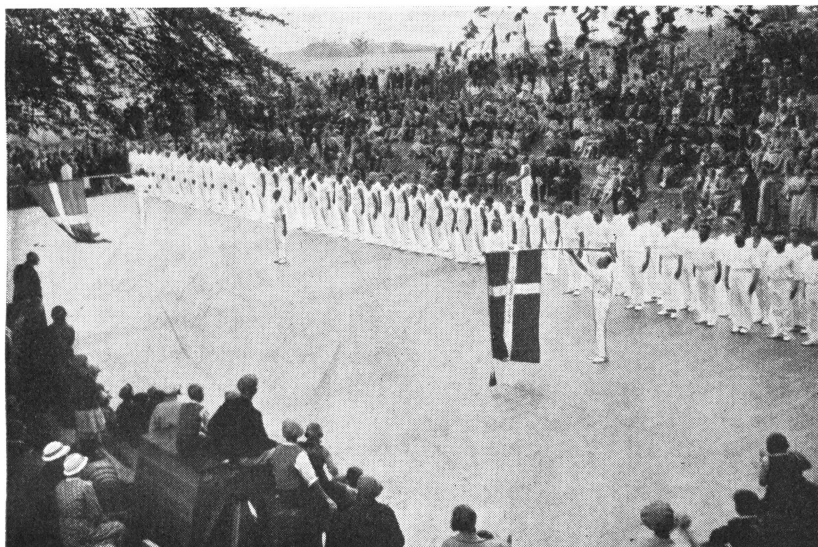
Denne Treklang var Undertonen i hele hans Færd, og derfor blev hans Gerning saa betydningsfuld, at vi her i 3. Hovedkreds vil mindes Pastor Clausen i Ærbødighed og Taknemlighed mange Aar frem i Tiden.

G. H. Westergaard.

. . . Her i 1. Hovedkreds var Pastor Clausen en hyppig Gæst, vi kaldte tidt og ofte paa ham, og han kom gerne, hvad enten det var til vore Delingsførermøder eller ved andre Lejligheder, eller til de enkelte Kredses Festligheder.

Som Indleder ved vore mange Lombjergefester har han som ingen anden netop kunnet sige de rette Ord til Dagens Indvielse, og vi følte, han var hjemme iblandt os; han hørte med som Bøgetræerne, der danner Rammen om Festpladsen, som vore Faner, naar de i Ærbødighed blev sænket til Ære for Land og Folk.

Nu er han ikke mere; vi vil savne ham meget; men først og fremmest er vi taknemmelige for hans Virke for den danske Ungdom. Vi har modtaget en god Arv fra ham, som nu maa tages



Fra en Lombjærgefest.

Fra J. Chr. Clausen: Svendborg Amts Skytte- og Gymnastikforening 1915—1940.

op og føres videre frem, om Livet i vore gamle Foreninger fremdeles maa trives vel og ikke gaa tilgrunde. . . .

Vi følte os altid vel og godt tilpas ved at være i hans Selskab og blev beriget deraf. Han var udpræget Fynbo med Lune og Humør, og ingen Oplæser kunde som han magte den fynske Dialekt; han gjorde det smukt i Modsætning til mange andre, der kun opfatter det flade og afstumpede. For Pastor Clausen blev vort fynske Sprog lyst og lykkeligt, let bevægeligt og følsomt i Sorg og Glæde, saadan som det er. . . . *H. P. Hansen.*

. . . Pastor Clausen tog selv Del i Arbejdet paa Marken [ved Immerkærgaarden]; jeg har ofte set ham i Høsttiden fungere som »Rækker«. Saa var han rigtig i sit Es. Naar han kørte med den tomme Vogn ud efter Læs, sad han gerne bag i Vognen paa selve Vognbunden og gnavede paa et Æble. Det var sikkert en Fryd for ham saaledes at opfriske gamle Høstminder fra Barneaarene i Ryslinge.

. . . Hans Kolleger fra Sogneraadstiden fortæller endnu med Glæde om deres Samarbejde med Præsten. Sogneraadshandlinger er ikke altid lige spændende; men naar det blev for ked-

sommeligt, krydrede Pastor Clausen det tørre Stof med en af sine mange Anekdoter, og han var en Mester til at fortælle. Ivrig og opfærende kunde han blive, hvis noget gik ham for hårdt imod; men det var altid overstaet lige saa hurtigt, som det kom. »Ja, jeg er jo en Krudttønde,« kunde han sige efter et lidt for hastigt Ordskifte, »men det skal De ikke bryde Dem om!« Saa skinnede Solen igen, og Venskabet var i Behold.

Han var aldrig Formand af Navn; men han var Formanden en god og forstandig Medhjælper. En Del af hans Sogneraadstid faldt jo i Krigsaarene 1914—18. Dyrtidsforanstaltninger og ministerielle Cirkulærer strømmede ind, saa der var nok at gøre. Skolevæsenet var uden Sammenligning af alle kommunale Sager den, der havde hans største Interesse.

... Som Medhjælper for Provst Wøldike overtog Pastor Clausen straks Regnskabet og snart efter Formandskabet for »Den frie Fattigkasse«, og da Hjælpekasseloven kom i 1913, blev han straks Formand for Sognets Hjælpekasse. Han vedblev at være i Bestyrelsen, til Hjælpekassens Virksomhed ophørte, da vi fik Socialloven 1933.

... Saa længe Værgeraadsloven var i Kraft, var Pastor Clausen Formand for Brahetrolleborg Sogns Værgeraad. Til sin Død var han tilsynsførende med de Børn, Svendborg Amts Plejehjemsforening har anbragt i Pleje her i Kommunen. Ligeledes var han i en Aarrække Formand for Sygeplejeforeningen.

Ved sin Venlighed mod alle og sit jævne, fordringsløse Væsen vandt han hele Befolkningens umiddelbare Tillid og Hengivenhed. Uden Formaliteter af nogen Art kom alle, ogsaa de fattigste, til ham, betroede ham deres Glæder og Sorger, mest vel de sidste, og fandt altid et villigt Øre. Blev han misbrugt, havde han en egen harmløs Maade til at vise Paatrængenheden fra sig. En fattig Kone, lad os kalde hende Line, var efter Præstens Mening lidt for pylret. Hun kom en Dag ind til ham med en Pakke under Armen. Indpakningspapiret var Avispapir, og det hele saa lidt pjusket ud. »Ok, Hr. Pastor, hvor er det dog nogle strenge Tider! Hvad skal det dog blive til? Her kommer jeg nu med en løs Nyre!« »Men Line dog! De har den da ikke i Pakken der?« Saa kom Smilet frem. Konen var trods sin Pylrethed ikke uden Humør saa lidt som Præsten. De fik sig en god Snak, og hun gik derfra noget bedre i Humør, end hun kom.

Engang i Sogneraadstiden, hvor Pastor Clausen bl. a. var

Skoleforstander for Gærup Skole, blev der klaget over Rengøringen af Skolestuen. Det var en pinlig Opgave at faa den Sag ordnet, for »Trine« var skrap. Præsten kom ind i Skolestuen efter Skoletid. Trine var ved at »gøre rent«. »Goddag, Trine!« Trine hørte intet; hun fejede, saa der stod en Støvskey omkring hende. Et nyt Goddag blev heller ikke hørt; Trine var i Krigshumør. Saa gik Præsten med fremstrakt Højrearm et Par Skridt frem, saa han lige kunde naa at røre hendes Skulder med sin Pegefinger. — »Jeg vil bare prøve, om De kan slaa Gnister,« sagde han. Dermed var Isen brudt. Konen lovede Bod og Bedring, og de skiltes i allerbedste Forstaaelse.

P. M. Sørensen.

★

Se i øvrigt om J. Chr. Clausen:

Hans R. Egebjerg: Svendborg Amtsskytteforening gennem 50 Aar, 1915, S. 216 f. o. fl. St.

Kr. Møller i Den Reventlowske Skole i 150 Aar, 1933, S. 162.

Fyens Stiftstidende ^{6/11} 1934.

Svendborg Avis ^{6/11} 1934.

H. C. Frydendahl i Fyns Tidende ^{5/11} 1939.

K. D[amsgaard] i Svendborg Avis ^{6/11} 1939.

Faaborg Avis ^{6/11} 1939.

Fyns Venstreblad ^{7/11} 1939.

Vilhelm Kristensen i Svendborg Amts Skytte- og Gymnastikforening 1915—1940 ved J. Chr. Clausen, 1940, S. 59—61.

Præsteforeningens Blad ^{17/10} 1941.

J[ohan] B[rydegaard] i Ungdom og Idræt ^{17/10} 1941.

H. C. Frydendahl i Fynske Aarbøger 1941, S. 527—34.

O. Helms: Strejftog i Danmark, 1941, S. 22ff., 37ff., 148.

NAVNELISTE

- Aadal, J. Jensen, Sparekassedir., Odense 75.
 Aaholm, C. N., se Nielsen, Chr.
 Ahlefeldt-Laurvig-Bille, Preben, Greve, Egeskov 98, 99.
 Ahlefeldt-Laurvig-Lehn, Chr., Greve, Hvidkilde 99.
 Alexander III, Kejser 57.
 Alexandrine, Dronning 97f., 99.
 Alstrøm, F. C., Boghdl., Faaborg 75.
 Ammentorp, E., Stiftamtnd., Sjælland 48.
 Anders, Karl, Ryslinge 19.
 Andersen, Edv., Red., Faaborg 118.
 — M., Gdmd., Grønderup 95.
 — Rs., Præst, Brooklyn 10f.
 — Vilh., Professor 41.
 Appel, Jacob, Højskoleforst., Askov 77.
 — Kr., Friskolelærer, Ryslinge 13, 14, 126.
 Arvidson, P. O., Departementsskr. 73.
 Asser Rig, Høvding 89.
 Baagø, Christoffer, Højskolelærer, Testrup 29.
 Bahnson, Jesper, Officer 44.
 Bak, Carl, Organist, Ryslinge 105.
 Balle, Nic. Ed., Biskop, Sjælland 7.
 Balslev, L. N., Biskop, Fyn 66, 84.
 Barfoed, Hospitalsforst., Aalborg 59.
 Baudissin, Greve 69.
 Beck, Axel, Præst, Kbh. 49.
 — Vilh., Præst, Ørslev 48ff.
 Begtrup, H., Højskoleforst., Frederiksberg 32f.
 Berg, Chr. Justitsraad, Hunderupgaard 32.
 — Claus, Billedskærer 90.
 — Ulrikke, g. m. Chr. Hempel 32f., 38.
 Bergsøe, Vilh., Forf. 47f.
 Berlin, Knud, Professor 41.
 Berner Schilden Holsten, Adam, Lensbaron, Holstenshus 99.
 Bernstorff-Gyldensteen, Erik, Lensgreve, Gyldensten 98, 99.
 Berntsen, Klaus, Politiker 33, 78.
 Bildthugger, Karen, g. m. Jac. Poulin Clausen 6f.
 — Rs., Kbrmd., Faaborg 6.
 Birkedal, Vilh., Præst, Ryslinge 3, 19, 21f., 126.
 Blicher, g. (?) m. Kr. Mantzius 22.
 — Julianc, g. m. Højskoleforst. R. Hansen 22.
 Boas, Sofus, Præst, Nyord 39.
 Bobé, Louis, Historiker 91, 92, 97, 103, 104.
 Bøberg, L. S., Præst, Astrup 23.
 — Vald., Overlærer, Vordingborg 23, 27, 50f.
 Bohn-Jespersen, M., Arkitekt, Faaborg 85.
 Bohr, Niels, Fysiker 77.
 Borch, Marca T., g. m. M. Th. Wøldike 61, 68.
 Boswell, John, Godsejer, Skotland 102.
 Brandes, Edv., Politiker 41.
 — Georg, Kritiker 41.
 Branner, G. C. M., Præst, Slagelse 48.
 Briand de Crevecoeur, Fr. Jørg., Præst, N. Søby 37.
 Brockenhuus-Schack, Frans, Teaterchef, Kbh. 39.
 Brydegaard, Johan, Red., Ollerup 125, 131.
 Brøndsted, Augusta M. F., g. m. C. C. Hall 22.
 Bukh, Niels, Gymnastikpædagog 76, 77f.
 Burcharth, G., Fotograf 61.
 Bülow, F., Officer 50.
 — Fr. Vilh., Præst, Havrebjærg 50.
 — W. Jul, Præst, Ejlbj 39.
 Børresen, Rebslager, Præstø 51.
 — H. P., Missionær 22.
 Carstensen, »Pastor« 84.
 Castenschiold, H., Officer 77.
 Charlotte Frederikke, Prinsesse 8.
 Christensen, Arkitekt 88.
 — Fotograf 95.

- Christensen, I. C., Politiker 75.
 — L. E., Seminarielærer, Skaarup 111.
- Christian IX, Konge 35, 41.
 — X, Konge 76, 78, 96, 97f, 99, 112.
- Christiansen, Rs., Forpagter, Eskelund 60.
- Clausen, Anna, g. m. Fr. C. Bülow Munk 9.
 — Caroline, g. m. L. S. Boberg 23.
 — Chr. Poulin, Ldmd., Gerup 6.
 — Ellen, g. m. Propr. V. Kirketerp-Møller, Højrupg. 89.
 — Emma, g. m. Johs. Gad 50.
 — Henr. Nic., Professor 66.
 — Immanuel, Ryslinge 19.
 — Jac. Poulin, Præst, Svanninge 5, 6.
 — Johanne Frederikke, g. m. J. Chr. Hempel 10, 45, 59, 108.
 — Johs., Ryslinge 11.
 — Johs., Biskop, Aarhus 66f.
 — Johs., Præst, Assens 5f.
 — Johs., Præst, Vonsild 6, 8, 9ff., 17f., 23, 27, 33ff., 48ff., 58ff., 66, 67, 109, 115, 119, 126.
 — N. Hjelte, Bryggeridir., Kbh. 27.
 — Nic. Ed. Balle, Præst, Vejby 6, 7, 8.
 — Peder, Lærer, Gerslev 12.
 — Valdemar, Officer 17.
 — Vald. Skovrider, Korinth 11, 50ff., 54, 68, 96.
 — Viggo, Søofficer 37, 96.
- Dagmar, Dronning 114.
- Dahl, Fr. P. J., Præst, Kallehave 50.
 — P., Politiker 85.
 — Viggo, Arkitekt 64, 95.
- Damgaard-Nielsen, G., Højskoleforst., Ryslinge 105.
- Damm, L. A., Professor 41.
- Damsgaard, K., Konsulent, V. Skerlinge 131.
- Danneskjold, Fr., Ulriksholm 32.
- Deichmann, Henr., Læge, Korinth 89, 99.
- Diemer, Præst, Hejls 33.
- Dinesen, L., Fotograf, Odense 59f.
- Dissing, Th., Højskoleforst., Vejstrup 103.
- Dittmann, Ludvig, Garver, Korinth 68.
- Dorph-Broager, P., Mediciner 39.
- Drachmann, Holger, Forf. 51.
- Drewes, Paulus, Fabrikør, Stockholm 71, 72, 73.
- Egebjerg, H. R., Redaktør, Svendborg 71, 75, 131.
- Egholdt, Antoinette H. L., g. m. J. Chr. Clausen 49, 65, 89, 108, 115, 118.
- Elnegaard, Karl, Redaktør, Sorø 125.
- Engberg, Gunner, Præst, Kbh. 12.
 — Harald, Præst, Hundslund 11f.
- Erichsen, Stabssergent, Odense 56.
 — Hans M., Præst, Aakirkeby 32, 54, 56.
- Errboe, B., Skovrider, Ditlevsløst 98, 99, 100.
- Eskesen, Morten, Friskolelærer, Odense 29, 35, 64f.
- Faber, Chr. G. V., Adjunkt, Odense 30.
- Fabricius, Dittl., Dommer 27.
- Falbe-Hansen, Ida, Lærerinde 23.
- Farrer, Officer 57.
- Fenger, Poul, Landbrugsskoleforst., Korinth 66.
- Finsen, Niels R., Læge 41, 77, 126.
- Fischer, J. C. H., Politiker 40.
- Fjord, J. J., Præst, Søllested 46.
 — N. J., Landøkonom 46.
- Flagstad, Elisabeth, Spejderchef, Korinth 99.
- Forchhammer, J. N. G., Rektor, Herlufsholm 26.
- Foss, Alexander, Ingeniør 48.
- Frederik VII, Konge 21.
- Froberg, E., Orgelbygger, Odense 88.
- Frydendahl, H. C., Førstelærer, Krarup 3f., 85, 88, 92, 113, 122, 123, 131.
- Gad, Johs., Godsforv., Gunderslevholm 50.
- Garben, E. F., Adjunkt, Odense 30.
- Gerhardt, P., Salmedigter 108.
- Goll, Aug., Rigsadvokat 42.
- Gottfridsson, Kontorchef 73.
- Graff, A., Maler 104.
- Gregersen, Nik., Skolebestyrer, Odense 32.
- Grinling, Patrick, Arkitekt, Surrey, England 102.
- Grove Rasmussen, A. C. L., Præst, Odense 66.
- Grundtvig, N. F. S., Salmedigter 64, 110.
- Gundorph, Lærer, Kbh. 38.
- Gustav V., Konge 72.
- Gøtzsche, K. V., Præst, Fredericia 59.

- Hagbart, N. J., Højskolemand 65.
 Hall, C. C., Politiker 22.
 Hansen, Bernh., Typograf, Svendborg 114.
 — Ed., Fotograf, Odense 20.
 — Fr., Redaktør, Kbh., 34f., 40, 43f.
 — H. O., Kbmd., Svendborg 70.
 — H. P., Gdmd., Sødinge 129.
 — Jørg., Vejass., Holbæk 13.
 — Mads, Forf., 15, 77.
 — Ole, Politiker 65.
 — R., Højskoleforst., Ryslinge 22.
 — Th., Fotograf 61.
 Hanssen (-Nørremølle), H. P., Politiker 80.
 Hartmann, J. P. E., Komponist 47.
 Hartnack, J. J., Officer 31.
 Hasselager, Andr. K., Overlærer, Herlufsholm 23.
 Haugwitz-Hardenberg-Reventlow, Curt, Greve, Brændegaard 101.
 — Eberhard, Greve, Brændegaard 101.
 — Eberhard, Greve, Villa Rocca 99f.
 — Lucie, g. m. John Boswell 101f.
 — Lucie Marie, g. m. Chr. E. Reventlow 99, 102, 103, 105, 106.
 — Naka, Komtesse, Villa Rocca, 99, 100.
 Heide, Johanne Louise, g. m. Otto Liebe 37.
 Heimbruch, Helene, g. m. Ed. Reventlow, Ugerup 101.
 Heine, Heinr., Digter 92.
 Hejberg, Vilh., Præst, Odense 66.
 Helms, Jacob, Præst, Skellerup 28.
 — Jakob, Officer 28.
 — Otto, Læge, Ornitolog 4, 131.
 Helsing, H. C. H., Lærer, Grønderup 87.
 Helweg, Henriette, Husbestyrerinde, Odense 28, 32.
 — Ludv., Præst, Odense 28, 29, 32, 34, 38, 44.
 — Regner, Ingeniør 44f.
 Hempel, Chr., Landinsp., Højstrup 32f., 38.
 — Chr., Overlæge, Stege 4, 6, 108.
 — Jørg. Chr., Kredslæge, Kolding 44f., 59, 108.
 — Søren, Propr., Maegaard 32.
 Heuer, Snedker, Odense 56.
 — Ludv., Lektor, Roskilde 32, 56.
 Hey, Frkn., Odense 32.
 Hildestrand, Sture, Direktør 73.
 Holberg, Ludv., Forf., 22, 47.
 Holm, Harald, Politiker 34.
 — J. A., Lærer, Hunderup 30f.
 Holmer, Vald., Læge 37.
 Holst, Charles, Overmaskinmst. 17.
 Hostrup, J. C., Forf. 41.
 Hougard, H., Kbmd., Korinth 7.
 Hørup, V., Politiker 41.
 Høyer Møller, E., Provst, Kølstrup 29, 39.
 Ingemann, B. S., Forf., 118, 126.
 Jacobsen, G. P., Fotograf, Odense 34.
 — J. C., Teolog 46.
 Jacobæus, Holger, Professor 27.
 Jakobsen, J. C. C., Adjunkt, Odense 30.
 Jastrau, Ludv., Tegnelerer, Odense 30.
 Jensen, Hans, Gdmd., N. Lyndelse 35.
 — Herman, Missionær 22.
 — Karen, g. m. N. Rasmussen, Søkilde 61.
 — Laurits, Billedhugger 91.
 — Sofie, g. m. Hans Jensen, N. Lyndelse 35f.
 Jespersen, Caroline, g. m. Sofus Jespersen 39.
 — E. J. J., Præst, Magleby 51.
 — Henrik, Præst, Brahetrolleborg 84, 86.
 — Marie Kirstine, g. m. J. Chr. Petersen 20, 37, 39.
 — Sofus, Herredsfoged, Esbjerg 38, 39.
 Johansen, C., Fotograf, Korinth 62.
 Johnsen, F. W., Adjunkt, Odense 30.
 Juel, Jens, Maler 105.
 Juel-Brockdorff, Augusta, Baronesse, Oversygeplejerske, Svendborg 93.
 — Frits, Valdemarsslot 32.
 Justesen, Justa, g. m. N. N. Søkilde 104.
 Jørgensen, Lærer, Kbh. 38.
 — Pedel, Odense 30, 31.
 — Aage, Tegner 83.
 — C., Førstelærer, Haagerup 103.
 — Ejgil, Officer 73.
 — Fritz, Førstelærer, Haagerup 87.
 — H. C. C. Gundorph, Førstelærer, Grønderup 85, 87f., 103.

- Jørgensen, Hans, Gdmd., Ryslinge 13.
 — M. Chr., Præst, Jordløse 32, 54, 55.
 Kall, Rolf, Officer 57.
 Karen Margrethe, g. m. Væver, Slagelseegn 11.
 Kielsen, S. Thv., Overlærer Herlufsholm 26.
 Kildevæld, And. N., Gdmd., Lydinge Gaarde 60.
 Kissmeyer, K. F. H., Præst, Asminderød 46.
 Kleffel, V. K. L., Provst, Flade 58ff. af Klercker, Øverste 72.
 Knudsen, Møller, Vissenbjærg 39, 55.
 — K. A., Gymnastikinsp. 32, 54, 55, 125ff.
 — N. Chr., Præst, Næstved 32, 39, 54, 55.
 Koch, Carl, Forf., 108.
 — Elers, Skovrider, Ditlevslyst 69, 96.
 — Emil, Præst, Odense, 29, 32.
 — J. G. C. F., Borgmest., Odense 35.
 Koefoed, H. J. H., Præst, Hesselager 29.
 Krag-Juel-Vind-Frijs, Inger, g. m. Jul. Wedell 98f., 103.
 — Sophie, g. m. Erik Bernstorff-Gyldensteen 98, 99.
 Kragh, P. H., Overlærer, Odense 30.
 Kristensen, Vilh., Gdr., Hjelmkilde 131.
 Krog, A. M., Fotograf, Korinth 64, 74, 89, 99.
 — M. J., Førstelærer, Gerup 87.
 v. Krogh, Christopher, Officer 53.
 Krogh, L. F. C., Officer 15.
 Krupp, A., Vaabenfabrikant 36.
 Krüger, H. A., Politiker 64.
 Kuhler, Frk., Lærerinde, Bramstrup 37.
 Langkilde, Ejler, Bramstrup 37.
 — Kirsten, Bramstrup 37.
 — N. H., Godsejer, Bramstrup 37.
 — Niels, Bramstrup 37.
 Larsen, Emma, g. m. ¹⁾ Kapt. Vald. Clausen, ²⁾ Charles Holst 17.
 — Mads, Præst, Lunde 32, 54, 55.
 Lassen, P. U. L., Propr., Selleberg 55.
 — Rud., Amtmd., Svendborg 103.
 — Søren P., Lærer, Odense 32, 54, 55.
 Lauritsen, J., Lærer, Odense 30f.
 Lehmann, Alfr., Filosof 41, 126.
 Lehn, Henrik, Overskovfoged, Brahetrolleborg 91.
 — Ludv., Skytte, Brahetrolleborg 84, 91.
 — Mads, Skytte, Brahetrolleborg 91.
 — Marius, Skytte, Brahetrolleborg 91.
 Leth, Albert, Overlærer, Herlufsholm 25.
 Liebe, Otto, Højesteretsadv. 37.
 Lindberg, Niels, Maler 81, 85, 102.
 Lindstrøm, G., Øverste 73.
 Lomholt, J. P., Officer 71, 72.
 Lorenzen, L., Godsforv., Brahetrolleborg 61.
 — Margr., g. m. J. H. Vinther 61.
 — Vilh., Bygningshistoriker 88.
 Lykke, Kaj, Godsejer, Rantzausholm 95.
 Løventhal, Edv., Missionær 22.
 Mads Pjalt, Kludekræmmer, Ryslinge 14.
 Madsen, And., Gdmd., Ryslinge 18.
 — Herman, Tegner 28.
 — M. P., Provst, Faaborg 103.
 — Peder, Teolog 45, 46.
 — Thv., Læge 51ff.
 — V. H. O., Officer 21, 37, 39, 51, 75.
 Madvig, J. N., Sprogmand 46.
 Malling, Otto, Komponist 47.
 Mantzius, Kr., Skuespiller 22.
 Markman, Carl J., Adjunkt, Herlufsholm 25f.
 Martensen, H. L., Biskop 46.
 Mathiesen, Søren, Smed, Silke-maen 105.
 Mathiessen, Johanne, Husbestyrerinde, Kbh. 44.
 Melbye, Fr., Præst, As 56.
 — Mads, Præst, Asperup 10, 29, 56.
 Meyer, Johan, Overskibslæge 36.
 — Johs., Lærer, Kbh. 38.
 — S. O. R., Officer 72, 78.
 Milo, Chr., Boghdl., Odense 29.
 Mindedal Rasmussen, E., Arkitekt 87.
 Moltesen, Laust, Historiker 41, 126.
 Moltke, Mathilde, g. m. Chr. Ejnar Reventlow 101.
 Moltke-Hvitfeldt, Adam, Glorup 32.
 Mourier, Erik, Avlsbestyrer, Brahetrolleborg 106.
 Munch, Ferd., Præst, Ordrup 26.
 — Johs., Forstander, Møltrup 26.

- Munck, Vilh., Præst, Lille Næstved 26f.
- Munk, Fr. C. Bülow, Officer 9.
- Müller, Max, Officer 9, 53.
- Münster, Gutzon, Præst, Kbh., 26.
- Møhl, K. E., Præst, Ølstykke 39.
- Møller, Johs., Præst, Odense 35.
- Kr., Landbrugslærer, Korinth 66, 103, 104, 131.
- O., Kamrer 73.
- Mørck, Aa., Adj., Herlufsholm 28.
- de Neergaard, Jacob, Kammerjunker, Faarevejle 99.
- Nielsen, Postfuldm., Nyborg 75.
- Chr., Gdmd., Aaholm 104.
- Chr. Højskoleforst., Hindholm 63.
- Edv., Officer 68ff.
- Fr., Kirkehistoriker 45.
- Hans, Hsmd., Lørup 14f.
- Jacob, Kannik, Aarhus 5.
- Jens, Forbryder 40.
- Johs., Skuespiller 63.
- Kr., Lærer, V. Hæsing 124.
- L. C., Forf., 63.
- Maren, Lærerinde, Snarup 85.
- P. Chr., Overlærer, Odense 30.
- Nielsen Klodskov, Forstander, Kærhave 65.
- de Nully, Marian, Husdame, Brahetrolleborg 91.
- Nutzhorn, H., Højskolelærer, Askov 29.
- Nyholm, C. K. V., Politiker 44.
- Nyrop, Martin, Arkitekt 87.
- Nørregaard, Jens, Højskoleforst., Testrup 29.
- Orloff, V., Journalist, Svendborg 123.
- Ovesen, Jens, Gymnastikleder, Ryslinge 75.
- zu Pappenheim, Cathinka, g. m. Eberhard Haugwitz-Hardenberg-Reventlow 101.
- Pedersen, Jørg., Friskolelærer, Egebjerg 68, 70.
- Karen, g. m. Jørg. Pedersen 70.
- Per Spil, Spillemand, Ryslinge 13f.
- Per Underlig, Vejlbj 9f.
- Petersen, Albertine, g. m. V. H. O. Madsen 21, 37.
- Birgitte Sophie, g. m. Johannes Clausen, Vonsild 9ff., 33ff., 48ff., 58ff., 89, 107, 109, 115, 126.
- Frits, Skoleelev, Odense 31.
- Jens Chr., Præst, Gerslev 7, 9, 19, 20f., 37, 39.
- Petersen, P., Rektor, Odense 29f., 31, 38.
- Philipsen, Peter, Gdr., Skelle 51.
- Plesner, Joh. Fr., Præst, Vedersø 44.
- Ulrik, Arkitekt 44f.
- Ploug, Carl, Digter 41.
- Jørg., Maler 85.
- Pontoppidan, Margr., g. m. E. J. J. Jespersen 51.
- Morten, Forf. 51.
- Poulsen, Emil, Skuespiller 47.
- Johanne, g. m. Lars Rasmussen 16f.
- Prip, Ejnar, Missionær 42.
- Holger, Student 42.
- R., Præst, Svendborg 42.
- Raben-Løvetau, Sigfr., Greve 99.
- Rantzau, Chr., Lensgreve, Krengerup 99.
- Rasmussen, Barbara, Ryslinge 16.
- Christian, Ryslinge 16.
- Fr., Skovfoged, Frydenborg 99.
- Hans, Ryslinge 16f.
- Johs., Præst, Brahetrolleborg 102, 107, 117.
- Lars, Gdmd., Ryslinge 16f.
- N. H., Gymnastiklærer 72.
- Peter, Tjener, Brahetrolleborg 97.
- Poul, Ryslinge 16.
- R. P., Præst, Kbh., 39, 54, 56.
- Rs., Ryslinge 16.
- Rasmussen Søkilde, N., Forf. 60f., 85.
- Reedtz-Thott, Julie, g. m. P. v. Scholten 99.
- Reventlow, A. E., g. m. Curt Haugwitz-Hardenberg-Reventlow 99, 101.
- Benedicte, g. m. F. O. C. Reventlow, Brahetrolleborg 90.
- Benika, g. m. P. Grinling 99, 102.
- Chr. Ditl., Greve, Brahetrolleborg 93, 99, 101.
- Chr. Ejnar, Lensgreve, Brahetrolleborg 62, 86, 90ff., 103.
- Ed., Greve, Ugerup 101.
- Ed., Greve, Gesandt 103.
- Fr., Greve, Stiftamtmd., Nykøbing F. 106.
- Fritz, Greve, Venberga 101.
- Hilda, Komtesse 101.
- Joh. Ludv., Greve, Brahetrolleborg 62, 82, 86, 92, 103, 104ff.

- Reventlow, Naka (Besa), g. m. Erik Mourier 105, 106.
- Riberholt, Fotograf, Slagelse 49.
- Ricard, Chr., Jurist 48.
— Olfert, Præst, Kbh. 48.
- Richardt, Chr., Digter 35, 47.
- Riemann, P. J. S., Præst, Lemb(?) 29.
- Rom, N. C., Husflidsmd. 119.
- Rosenlund, H., Gartner, Ryslinge 16.
- Rosenstand, Th., Landbrugsskoleforst., Korinth 106.
- Rud, A. J., Biskop, Fyn 103, 114.
- Rye, E., Fotograf, Odense 10.
- Rønning F., Literaturhistoriker 38.
- Rørdam, T. Skat, Biskop, Sjælland 39.
- Sarauw, Chr., Sprogmand 27.
- Schaffalitzky de Muckadell, Erik, Greve, Brobygaard 99.
- Schalburg, Joh. Fr., Vinhdl., Nyborg 19.
- Schamby, Martin C., Præst, Herlufsholm 27.
- Scharling, Henrik, Teolog 46.
- Scheffler, J., Salmedigter 107.
- Scheving, B. G., Præst, N. Lyndelse 33.
- Schimmelmänn, Josephine, g. m. Ditlev Reventlow, Brahetrolleborg 93.
- Schiødte, Johanne Frederikke, g. m. Nic. E. B. Clausen 7f., 10.
— Søren, Hofpræst 7.
- Schiöpffe, C. William, Præst, Græse 97.
- v. Scholten, Peter, Officer 99.
- Schou, H. H., Direktør 41.
- Schousboe, Vilh. C., Biskop, Aalborg 59.
- Schrøder, Overjæger, Pederstrup 99.
— Jens, Direktør 78.
— Ludv., Højskoleforst., Askov 29.
- Schubart, Sybille, g. m. Joh. Ludv. Reventlow 86, 87, 104ff.
- Schwartz, Hanne, g. m. N. H. Langkilde 37.
- Schütt, Johanne, Husbestyrerinde, Korinth 4.
- Sehestedt-Juel, Chr., Kammerherre, Ravnholt 98, 99.
— Ove, Hofjægermst., Lykkesholm 99.
- Seith, Knud, Jurist 39.
- Severin, Officer 42.
- Sick, L., Fotograf, Middelfart 9.
- Simonsen, N. J., Kammersanger 47.
- Skrivergaard, N. N., Gdr., Haagerup 104.
- Sloth, H., Landbrugslærer, Korinth 66.
- Sohlmann, H., Redaktør, Stockholm 71, 72, 73.
- Spandet, Peter, Præst, Hjortlund 50f.
— Sv., Forpagter, Turebylille 51ff.
— Sv., Propr., Idagaard 50.
- v. Sperling, Nicoline M. Nobel, Stamhusbesidderinde, Sandholt 19.
- Sponneck, Greve, Gesandt 72.
- Staffeldt, Nina, g. m. Vilh. Beck 49.
- Steenstrup, Johs., Historiker 38.
- Stein, H., Biskop, Fyn 46.
- Sthen, H. C., Salmedigter 116, 117.
- Sthyr, H. V., Teolog 46, 66.
- Stockmann, E., Salmedigter 114.
- Strøm, G. F. P., Præst, Marslev 29, 55.
— Poul, Dommerfuldmægtig, Nakskov 32, 54, 55.
— Vincens, Overlærer, Odense 30.
- Støcker, I. L., Fotograf, Sønderborg 52.
- Søkilde, Chr., Skovfoged, Stenskoventen 104.
— N. N., Sogneraadsmnd., Fleininge 103.
- Sørensen, Vægtfabrikant, Odense 35.
— H., Stiftsprovst, Aarhus 67.
— P. M., Førstelærer, Gerup 103, 109f., 131.
— Søren, Adjunkt, Herlufsholm 25.
- Tage, Ziir-Lund, Officer 57.
- Tausen, Hans, Reformator 48.
- Thorlaksson, Sprogmand 38.
- Thorvaldsen, B., Billedhugger 11.
- Tofte, H. M., Landbrugsskoleforst., Aagaard 53.
- Tom-Petersen, P., Tegner 65.
- Tonboe, Jens, Præst, V. Velling 5.
- Trolle, Herluf, Admiral 24.
- Uggla, Officer 72, 112.
- Ussing, Henrik, Lektor, Sorø 105.
- W., Professor 80f.
- Wagner, R., Billedhugger 71.
- Vahlqvist, Skyttesagsmd. 72.
- Warming, Henr. Chr., Læge, N. Lyndelse 36f.
- Vaupell, Otto, Officer 34f.
- Vedel, Emil V., Amtmd., Sorø 37.
- Wedell, Julius, Lensgreve, Wedellsborg 99.
- Wedell-Neergaard, Baron, Svendstrup 39.

- West, Martha, Privatsekretær,
Brahetrolleborg 93.
- Westergaard, G. H., Lærer, Ny
Stenderup 128.
- Viggo, Prins 103.
- Wilhelm II, Kejser 100.
- Winther, Fr. B., Lærer, Ryslinge
13, 14.
- Vinther, J. H., Højskoleforst., Bra-
hetrolleborg 60f., 63, 64.
- Winther, Torkild K., Præst, Kor-
sør 37.
- With, Erik, Officer 43.
- Vogelsang, H. C., Overlærer,
Odense 30.
- Worm, Officer 57.
- Wøldike, M. Th., Provst, Haage-
rup 60f., 66, 67f., 86, 130.
- Zahle, Nathalie, Skolebestyrerinde,
Kbhvn. 23.
- Zerlang, Joh. R., Adjunkt, Odense
30.
- Zinglersen, Andr., Bager, Odense
31.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Forord	3
J. Chr. Clausens Erindringer	
Min Slægt	5
I Vejlbj Præstegaard	9
I Ryslinge Præstegaard.....	10
Paa Herlufsholm	23
I Odense Kathedralskole	28
I Nørre-Lyndelse Præstegaard	33
Paa Gundorphs Kursus i København	38
Studerterliv i København	40
I St. Peders Præstegaard i Slagelse.....	48
Diskussionsklubben	54
Soldaterliv	56
Højskolelærer	58
Medhjælper hos Sognepræsten	66
Deltagelse i Skytte- og Gymnastiksagen	68
Fra min Præstegerning	81
Minder fra Brahetrolleborg Slot	90
Fra J. Chr. Clausens Jordefærd 17. Oktober 1941	107
Ved Afsløringen af Mindestenen paa J. Chr. Clausens Grav 14. Maj 1942	117
Fra Tidsskrifter og Dagblade	119
Navneliste	132

